

קובץ צ'

ה'תשע"ז

קובץ גליונות לפרשת לך לך

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון האדיר רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל

הגאון הצדיק רבי ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן שליט"א

מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י הגר"ג אדלשטיין שליט"א

הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

זכות הלימוד בקובץ זה
מוקדש לבחור החשוב
יקותיאל יהודה סטפנסקי נ"י
מבחירי ישיבת 'פוניבז'
לרגל שמחת נישואיו בשעט"מ
יהי רצון שיזכה להקים בית נאמן בישראל
על אדני התורה והיראה
לתפארת המשפחות

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

מודיעין עילית בכוללים: עטרת שלמה, ישכר באוהליך, הר"ן (בימי חמישי בין השעות 4-7)	ירושלים ישיבת מיר/נוה יעקב 052-7677676 (לוי) גאולה 053-3172626 (אלה) חנות גל פז רחוב מלכי ישראל ישיבת חברון - גבעת מרדכי בר אילן/נוה צבי 054-8474651 גבעת שאול 052-7159755 (גינזבורג) כנסת 054-8429113 (גרוס) מאה שערים ביהכנ"ס תפארת בחורים (הישן) סנהדריה 052-7171376 מקוה פאג"י עזרת תורה 054-8474651 (אלקין) קרית יובל 052-7639488 רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) רמות ג' 052-7675009 (קמיל לייבנר) שערי חסד 054-8498969 (קירט) כרמיאל 052-7166636 (ברוורמן)	ויזניץ (טסלר) 050-4192923 אצל הנציגים בישיבות: אורחות תורה בית מאיר בית מדרש עליון גאון יעקב משך חכמה פונוביז' קהילות יעקב קרית מלך שערי תורה תפארת ציון ביהכנ"ס הגדול החדש 052-7159869 (כולל גרטלר) (בימי חמישי בין השעות 5-12) פרדס כץ 052-7168580 קרית הרצוג 03-5708404 (שטרן) 052-7640848 (פרידמן) שכון ה' 053-3151405 (נמירובסקי) חיפה נוה שאנן 054-8454992 (גינזבורג) טלז סטון 02-5335545 (חנות כל בו אילן) ירוחם ביהכנ"ס בית פנחס 052-7627788 (מיכאל)	אופקים 052-7635246 (סמיד) אלעד 054-8415551 (הופנר) ישיבת בני ראובן אשדוד רובע ג' - קרית חרדים 058-3231891 (שוורץ) רובע ז' 052-7668323 (מונק) בית שמש קריה 02-9910398 (פינקלשטיין) רמה א' ישיבת נתיבות התורה-תפרח 052-7138967 (אמרון) ביתר גבעה A ביהכנ"ס זכור לאברהם גבעה B ביהכנ"ס בני הישיבות 054-8469557 בני ברק שכון ג' / יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף) רחוב רשב"ם בבית הכנסת לדרמן בימי חמישי בשעות הערב דסלר/כולל ברסלב 052-7159869 (בן אריה)
--	---	--	--

המחיר לקובץ הוא בסך 2 ₪ בלבד,

יש להזמין מראש עד ליום רביעי בערב,
המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: K.GILYONOT@GMAIL.COM

לתרומות, ולהנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

דבר י שרי"ה

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

גליון זה לע"נ האשה

מרת חנה שרה בת ר' אשר

תנצב"ה

דבר העורך

רבים פונים בשאלה בימים אלו למרן רבינו שליט"א במה להתחזק בימים אלו והתשובה היא, להוסיף ולהתחזק בלימוד התורה דתורה מגנא ומצלא, נביא כאן הנהגה נפלאה של הגאון הרב מטשעבין זצ"ל, ויהיו דברים אלו לע"נ הטהורה.

השבוע ב' חשון מלאו יובל שנים מפטירת שר התורה הגאון מטשעבין זצ"ל, שמרן הגר"ש אלישיב זצ"ל אמר, שאפשר היה לברך עליו שחלק מחכמתו ליראיו, בנוסף לגאונותו המדהימה, ששלט בכל חלקי התורה, בלט במדותיו הנעלות והטהורות, והיה שייך עייל, ושייך נפיק ולא מחזיק טיבותיה לנפשיה.

אחד ממכריו של הרב מטשעבין זצ"ל שלח בדואר 'הזמנה' לקראת נישואי בנו, הרב לא הגיע להשתתף באותה חתונה, כי לא היתה באפשרותו להשתתף בכל השמחות שנשלחו לו הזמנות אודותם.

כאשר השיא אותו אדם את בנו השני כבר לא שלח שוב 'הזמנה' אל הרב, בהנחה שבין כך הרב לא יגיע להשתתף בחתונה.

אך לאחר כמה ימים כשנפגש עם הרב ניגש לבקשת 'ברכה' לכבודה של שמחה, הרב התפלא: חיתנת את בנך? מדוע לא הגיע אלי 'הזמנה'?

האיש נדהם למשמע השאלה, הלא בין כך אין הרב מגיע לכל חתונה... כפי שנוכחתי חתונה הקודמת של נישואי בני הראשון!

אסביר לך, הטעים הרב, ראשית גם אם אין באפשרותי להשתתף בשמחה בפועל, הרי כשמגיע לידי של איש ישראל הזמנה של שמחה הרי מברך הוא בלבו ומעטיר בקודש עבור בעלי השמחה, ולתפילה וברכה זו בלבד כבר שווה לשלוח הזמנה!

ברם, הוסיף הרב, אצלי ישנה סיבה נוספת לשלוח 'הזמנה' לכל שמחה, כי מנהגי תמיד בכל הזמנה של שמחה שמגיע אלי, כאשר אינני יוצא להשתתף בשמחה בפועל, מכל מקום עורך אני החשבון באם הייתי יוצא אל השמחה כמה זמן בערך היה זה נמשך... וכאשר בעיקרון חפץ אני וכן ראוי להשתתף בכל שמחה של ישראל, אלא שמחמת ריבוי ההזמנות אין הדבר אפשרי. ולכן מקדיש אני אותו 'זמן' הנצרך ליציאה לשמחה ללימוד התורה!

ובכל לילה שיש בו 'הזמנה' לשמחה מסוימת שאינני משתתף בה, מוסיף אני על סדרי הלימוד הרגילים כמיסת זמן הנדרש להשתתפות אותה שמחה!

אך עתה שלא שלחת לי 'הזמנה' לשמחתך, הפסדתי את אותה שעה של לימוד התורה בשקידה ובאהבה! (ווי העמודים)

בברכת שבת שלום

יצחק זושא אשכנזי (ב"ב)

פשט על הפרשה

"הנך הרה וילדת בן וקראת שמו ישמעאל" (טז, יא)

ואח"כ כתיב ויקרא אברהם שם בנו אשר ילדה הגר ישמעאל. ויל"ע הרי הגר נצטוותה שהיא תקרא את שמו ישמעאל ולמה אברהם קרא. ויל"ע דקרא וקראת אינה מצוה עלי' אלא נבואה הוא שעתידה לקרותו בשם ישמעאל כי שמע ה' אל ענין אבל אברהם לא ידע מזה וכיון מעצמו לשם ישמעאל ומן השמים הזמינו לו שם זה בעבור ששמע ה' לקול הגר. ומש"כ רש"י (בפסוק י"א) דציווי הוא היינו דהוא לשון ציווי.

(טעמא דקרא)

שו"ת בעניני ברית מילה

ש. האם מנהגו להקפיד שלא לתת סנדק אחד לשני בנים?

ת. אנחנו לא נוהגים בזה ואפילו שהרמ"א כותב שלא לתת סנדק אחד לשני בנים כיון שהסנדקאות מעשיר.

והחזון איש היה אומר שאף לרמ"א הקפידא היא רק על האב שלא יתן ולא על הסנדק שלא יקבל.

ש. האם יש ענין בכיבוד שהקוואטר נותן לכמה אנשים להוליך את התינוק עד הכסא ונקרא חייקה?

ת. העולם נוהגים את זה לכבוד כיון שהחייקה זו קצת והוא עושה הגשה למילה.

ש. מי שנהרג בפגיעה של מחבלים האם נקרא ריע מזליה לענין שלא יקראו לתינוק של שמו.

ת. אם הוא נהרג צעיר קודם גיל חמשים לא קוראים על שמו אלא מוסיפים עוד שם.

ש. מוהל שנוטל שכר על המילה האם יש בזה ביומו תתן שכרו או שמכיון שמגיע אח"כ כדי לבדוק ולהסיר התחבושות וכו' מהתינוק א"כ עדיין לא נגמרה המלאכה.

ת. אם המנהג לשלם מיד חייב.

ש. האם יש ענין למול דווקא בבית הכנסת.

ת. יש ענין.

ש. האם עדיף לתת שם לילד על שם אבותיו זקניו משום ומבשרך אל תתעלם, או שעדיף לתת על שם אדם גדול וצדיק אף שאינו קרובו.

ת. כרצונו.

ש. האם כדאי לאחר המילה לצורך סנדק חשוב או שזריזין מקדימין עדיף?

ת. מחלוקת בזה.

ש. האם בסוכות עדיף לעשות את המילה בסוכה או בבית הכנסת?

ת. עושין בביהכ"נ וטועמין קצת והשאר משלימין בסוכה.

ש. האם בסוכות אפשר לעשות שלום זכר מחוץ לסוכה בפירות ומיני תרגימא, או שהוא נחשב לסעודה חשובה וקביעות שאסור.

ת. נוהגין לעשות בסוכה.

ש. האם עדיף לאחר את המילה לאחר חצות היום בכדי שיהיו עשרה בשעת המילה או שזריזין מקדימין עדיף?

ת. יש מאחרין.

ש. מוהל שהזמינוהו שני בני אדם ואחד מהם כהן האם צריך למול את הכהן קודם מדין וקידשתו, (או שאין וקידשתו על כהן קטן),

ת. יתכן שאם א' הזמין קודם הוא קודם.

ש. האם כדאי לומר בנוסח ברכות המילה גם צוה בחיריק וגם צוה בפתח?

ת. אאמו"ר זצ"ל נהג לומר צוה בחיריק.

ש. האם צריך לעשות שני כסאות אחד לאלהיה ואחד לסנדק.

ת. כן.

(ברית אפרים)

עלי שי"ח

הסנדקאות

סיפר רבינו שליט"א ששמע מהג"ר ביינוש פינקל זצ"ל, כי פעם אחת היה אביו הגאון ר' אליעזר יהודה פינקל זצ"ל ראש ישיבת מיר סנדק בברית מילה, והיה שם מרן הגר"ז מבריסק זצ"ל, ולא חש אביו בנוח שהוא זה שנתכבד בסנדקאות. פנה אל הרב מבריסק ואמר לו: אני סנדק, כי יש לי ישיבה, ומוטלת עלי חובה לדאוג לממון עבורה, וסנדקאות סגולה היא לעשירות. כמו שכתב הרמ"א (יו"ד סימן רס"ה). אמר לו הרב מבריסק: כבר כתב הגר"א (שם סקמ"ו) "ולעולם לא ראינו סנדק שמתעשר". ענהו הגר"א פינקל: לי מספיק גם צ'ק מהרמ"א!...

אבא זצ"ל נשאל פעם היכן עשירותו, אף שנתכבד רבות בסנדקאות, וענה: הנה נתעשרתי שכתבתי הרבה ספרים! גם עשירות ברוחניות עשירות היא.

יש ברע"א (יו"ד סי' רס"ה ס"א) שעיקר הסנדק הוא ג' דברים: לאחוז התינוק, ואח"כ לאחוז בשעת הברכה, ולברך, ואחד ביקשו שיבוא לעירו לסנדקאות בשבת ואמר שאם יתן לו הנך ג' דברים יבוא.

שאלתי לרבינו שליט"א מהו סוד הדברים שנוסע לבריתות לסנדקאות. ואף שזו מצוה גדולה הרי ת"ת כנגד כולם, והשיב: גם בדרך אפשר ללמוד, אבל זה לא כל כך פשוט. מו"ח זצ"ל שאלני פעם מדוע אני נוסע כל כך לבריתות. ועניתי כי כך ראיתי אצל רבותי. החזו"א נסע פעם לקוממיות, ולקח לו זה את כל היום, ואף פעם לא נמנע מלחיות סנדק. וגם אבא זצ"ל, אף שבזמנו לא היה כ"כ הרבה כמו אצלי. ה"חתם סופר" אמר על המאריך בתפילתו, שע"י שמאריכין שנותיו לא יפסיד, ומסתבר שבכל מצוה כן הוא, יאריכו לו ימיו שלא יפסיד מהמצוה. (דרך שיחה)

"ונמלתם את בשר ערלתכם והיה לאות ברית ביני וביניכם" (י, יא)

מעשים והנהגות מרבינו שליט"א

- סח רבינו, סיפרו לי שכשנולדתי אמרו הרופאים שעכשיו אי-אפשר לערוך 'ברית מילה' כי הייתי קטן מדאי ולא בריא. חיכו וחיכו, עד יום השלשים, ביום פדיון הבן הגיע פתאום רופא ואמר למה לא מלים אותו? אין שום בעיה לעשות הברית עכשיו. מיד הביאו מוהל וערכו הברית באותו יום של הפדיון הבן, הסנדק היה אבא הסטיפלר זצ"ל כי באותו מקום היה שלש רבנים שכל אחד היה נעלב אם לא היה מקבל סנדקאות, אבא פחד ממחלוקת והיה בעצמו הסנדק.
- אמר רבינו כל זאת סיפרו לי, אבל בירושלמי כתובות פ"ה ה"ו מסופר על אמורא ר' יוחנן שאמר שזוכר את האנשים שהתקבצו לסעודת הברית מילה שלו, ואמורא אחר סיפר שזוכר את הנשים שבאו בשעת הלידה ועמדו ליד אמו שלו.
- רבינו אמר שיש בספר ה'אגור' חידות, והחידה הראשונה שכותב איך שייך שמניחים תפלין בשבת, וכתב ע"פ התוס' שצריך שיהיו שני אות, ובשבת איכא שני אות שבת ומילה, לכך לא מניחים תפלין, ולפי"ז מי שמתו אחיו מחמת מילה, מניח תפלין בשבת, אבל כתב הב"י שאין נוהגין כן.
- סיפר רבינו שפעם דפקו לו בחלון ביתו באמצע הלילה, והלך לראות בבהלה מה קרה, סיפר לו האיש שזה ענין של פיקוח נפש, מפני שמחר יש ברית לבנו ומתקוטט עם אשתו איזה שם לתת, ובא בבהילות לדעת מה יעשה, אמר לו רבינו תתן לו את שתי השמות.
- (ש"ק צו תשס"ח) היום היה ברית, של יהודי שכמה שנים לא היו לו ילדים. רבינו אמר לו שישתמש בשבת רק בחשמל כשר שאינו מיוצר ע"י חילול שבת (חברת החשמל), והיה לתשעה חדשים ילדה אשתו בת.

(מנחת תודה)

שו"ת בעניני הפרשה

"ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמולו בשר ערלתו" (יז, כד)

שאלה: כבר הקשו למה לא קיים אברהם אבינו מצות מילה עד שלא נצטווה, אף ש"קיים כל התורה כולה עד שלא ניתנה". ובספר המקנה (סוף מסכת קדושין) כתב כי לא היה יכול לעבור על איסור חובל שנצטווה בו, בשביל מצוה שלא נצטווה בה. וקשה כיון שזה קיום של מצוה אין זו חבלה?

תשובה: כיון שסו"ס לא היה מצווה על זה, חשש שמא חבלה הוא.

שאלה: יש שכתבו לתרץ על פי הגמרא הדורשת "המול ימול" - מי שחייב במילה יכול למול אחרים, וכל שאינו חייב במילה לא ימול אחרים, וכיון שאברהם אבינו לא היה חייב למול את עצמו ממילא פסול למול. ולכאורה אין צריך מי שמחוייב למול שימול, רק שהמוהל והנימול יהיו שוין, וכאן הרי שווין הן?

תשובה: צריך שיהיה מהול לימול.

שאלה: בתוס' (עבודה זרה כ"ז, א' ד"ה איכא) כתבו שגם לטעם של "המול ימול", מומר כשר דכמהול דמי.

תשובה: זהו לאחר מתן תורה שנתחדש שכל ישראל באשר הוא יש לו שם מהול (עיין נדרים ל"א, ב.). ובחז"ל ששם בן נח מל את א"א כיון שנולד מהול יכול היה למולו, ולא מל אברהם את עצמו שהיה ערל. אכן תלוי אם נולד מהול צריך הטפת דם ברית, ואם חיישינן לערלה כבושה, לא הרויח כלום במילת שם, ואפשר כי מדרשים חלוקין יש בזה.

(דרך שיחה)

מהיכן הלימוד שמלים ביום ולא בלילה

בשבת (קל"ב א') יליף מפסוק (בראשית י"ז י"ב) ובן שמונת ימים ימול, ביום ולא בלילה. וקשה איך משמע ביום, הרי "בן שמונה ימים" כתיב, ובגמר השמונה ימים הרי לילה הוא. וי"ל להגמרא נתקשתה הרי "בן שמונת ימים" משמע ימים מלאים, שאחר שמונת ימים מלאים אותו, והרי הדין אינו כן דכתיב וביום השמיני ימול, ועל כרחך דלא בא ללמד על גיל הקטן שימול בן שמונה ימים אלא על זמן המילה, ימים ולא לילות (טעמא דקרא פ' לך ד"ה ובן).

(שיח הפסח)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

ל הנצחות ולתרומות: 053-3145900

באיך תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינה דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

פניני הפרשה

אברהם אבינו זכה למצוות בשכר שקידש שם שמים

ידוע דמעשה אבות סימן לבנים, וכמש"כ הרמב"ן (פרשת לך לך י"ב ו') דכל מה שאירע לאבות סימן לבנים ולכן יאריכו הכתובים בזה, וכולם באים ללמד על העתיד.

והנה בפרשת לך לך כתוב על מלחמת אברהם עם המלכים, ולאחר שניצחם והציל את לוט והשיב את רכוש סדום ועמורה, כתוב (שם י"ד כ"א) שמלך סדום אמר לאברהם תן לי הנפש והרכוש קח לך, ואברהם לא רצה לקחת ואמר לו אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך.

ובחולין (פ"ח ב') איתא ואמר רבא בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל (שלא רצה ליהנות מן הגזל) זכו בניו לשתי מצוות, לחוט של תכלת (לציצית) ורצועה של תפילין (לקשור).

ומקשה הגמרא בשלמא רצועה של תפילין (איכא הנאה דכתיב ויראו ממך) כתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, ותניא ר"א הגדול אומר אלו תפילין שבראש (אות הן לכל כי שם ה' נקרא עליך) אלא חוט של תכלת מאי היא (מאי הנאה איכא).

דתניא ר"מ אומר: מה נשתנה תכלת (שהזיקתה התורה לציצית) מכל הצבעונין, מפני שתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לאבן ספיר ואבן ספיר דומה לכסא הכבוד וכו', ופרש"י וכשהקב"ה מסתכל בכסא הכבוד שלו נזכר במצוה זו שהיא כנגד כל המצוות.

והנה מצות ציצית ותפילין הם מצוות גדולות מאד שמצווים בהם בכל הדורות, ועל מצות ציצית אמרין במנחות (מ"ג ב') שהיא שקולה כנגד כל המצוות, ואע"פ כן הגמ' מחפשת איזה הנאה יש בהם.

וכנראה דלא מספיק מה שמקבלים עליהם שכר בעוה"ב, אע"פ שא"א לנו לתאר את גודל השכר, דהגמ' מחפשת גם שכר שיש עליהם בעוה"ז. ואמרו דבשלמא בתפילין יש שכר של ויראו ממך, אבל איזה שכר יש על ציצית, ואמרו לפי שתכלת דומה לים וכו', ולכאור' מה מיושב עכשיו, איזה הנאה יש מזה בעוה"ז.

וע"כ דלא מדברים בהנאות גשמיות של עוה"ז, ובאמת גם ההנאה שיש ע"י התפילין שיראו ממך אין זה הנאת עוה"ז, אלא דחוץ משכר המצוה בעוה"ב, רואים שכר נוסף בעוה"ז.

ומ"מ אין הכונה דמה שיהא ויראו ממך, זה שכר מצות תפילין, ולא רק ששכר זה לא מגרע משכר המצוה לעוה"ב, אלא זה אפילו לא נחשב לפירות המצוה, דבמשנה בפאה (פ"א מ"א) לא נזכר שמצות תפילין היא מהמצוות שאוכלים פירותיהן בעוה"ז והקדן קיימת לעוה"ב, וע"כ שזה דבר נפרד לגמרי, דחוץ משכר המצוה יש הנאה של ויראו ממך.

וכן בציצית אין זה מכלל השכר, אלא כיון שתכלת דומה לים וכו' ויש לזה שייכות לכסא הכבוד, משו"ה הקב"ה נזכר במצוה זו, וזה הוספה בנצחיות המצוה, דלא רק שיש שכר לעולם ממצוה זו, אלא שהקב"ה נזכר תמיד במצוה זו.

ואע"פ שאין שכחה לפני כסא כבודו, מ"מ משמע שבשאר המצוות אין ההנהגה שמתייחסים תמיד למצוות שעושים, אלא דבשעת החשבון מתחשבים בהם, ולכן מבקשים בתפילות שהקב"ה יתחשב עם דברים מסוימים, וצריך סייעתא דשמיא מיוחדת שהקב"ה יזכור לנו אותם.

אבל מצות ציצית היא חביבה לפנינו שמתייחס אלי' תמיד. וזה חוץ ממה שהיא שקולה כנגד כל המצוות, ואין זה שכר, אלא הנאה חוץ מעצם השכר.

והנה במה שכתוב שזכה בשכר שאמר אם מחוט ועד שרוך נעל, פרש"י שלא רצה ליהנות מן הגזל, ובהמשך הגמ' שם איתא א"ר אבא קשה גזל

הנאכל שאפילו צדיקים גמורים אינן יכולין להחזירו, שנא' בלעדי רק אשר אכלו הנערים וגו'.

והנה קשה לומר שזה הי' גזל ממש, דא"כ בודאי אברהם אבינו הי' מחזיר מה שאכלו הנערים, וע"כ שע"פ דין הי' מותר לקחת, דזכה בזה בכיבוש מלחמה, אלא שאברהם אבינו בגודל מידת זהירותו וחסידותו הי' נזהר מכל ריח ושמץ של גזל, ואצלו גם זה הי' נחשב לגזל.

ולכאורה הי' משמע שזכה לשתי מצוות אלו בשכר זהירותו מגזל, אבל בגמ' כתוב בשכר שאמר, ומשמע שזה שכר על דיבורו?

וע"כ צ"ל כן, שהרי אם זכה משום עצם הדבר שלא לקח, ולא על הדיבור שדיבר, הרי בתוך כל הרכוש של סדום ועמורה היו אלפי חפצים, כסף וזהב ומקנה וכו', וכיון שלא לקח שום חפץ, ולא רק חוט ושרוך נעל, הי' צריך לזכות לבניו אלפי מצוות על כל האלפי חפצים שלא לקח.

ולמה כתוב שזכה רק על חוט ושרוך נעל שהזכיר בדבריו, שהם החפצים הקטנים ביותר, ואמר שאפילו אותם אינו רוצה לקחת, ולא כתוב שזכה על כל שאר האלפי הפריטים שהיו ברכוש אותם המדינות שלא לקח, וע"כ דכיון שלא הזכירם בפיו לא זכה, וצ"ב מה הוסיפה אמירתו.

וכנראה דאע"פ שבמה שלא לקח ראו גודל זהירותו משמץ של גזל, אבל על מה שדיבר הי' דבר נוסף של קידוש שם שמים, **דבדיבורו אם מחוט ועד שרוך נעל עשה קידוש ה' גדול, עד כמה צריך להזהר משמץ של גזל אע"פ שאינו ממש גזל.**

וזה לא הי' דיבור רק לעכשיו, אלא דיבור לדורות עד כמה צריך להתרחק מזה, ואפילו אם מלך סדום נשאר מגושם כמו שהי' קודם ולא הבין כלום, מ"מ הי' כאן קידוש ה', שרצה ללמד כמה צריך להתרחק משמץ של גזל. ובקידוש ה' מוסיף כל מילה שאומרים, ועל כל תוספת יש יותר מצוה ויותר שכר, וזה לא רק קצת יותר טוב, אלא דבר אחר לגמרי.

וכמו שרואים דלולא זה שהי' אומר אם מחוט ועד שרוך נעל, זה הי' כשאר אלפי החפצים שלא לקח והחזירים, ולא קיבל עליהם שכר נוסף כיון שלא דיבר עליהם, וזכה רק על מה שדיבר, כיון שהדיבור הי' הוספה מיוחדת של קידוש ה' לדורות, שזה לימוד לכל הדורות.

ומדויק דלא כתוב בגמ' שהוא זכה, אלא זכו בניו, ומשמע שזה דבר מיוחד שאינו שלו, אלא מצוה לדורות של כלל ישראל, שזה חינוך לכל הדורות, וממילא הזכות ג"כ זכו בניו.

והגמ' מחפשת מה מיוחד במצוה זו, ואמרו שהקב"ה מסתכל בקביעות במצוה זו, וזה דבר מיוחד במצות ציצית שאינו בשאר המצוות, וזה תוצאה מדרגה מסוימת בקידוש ה', שלא הסתפק בעצם הפעולה שלא לקחת, אלא הוסיף דברים לקדש שם שמים, וכל הוספת מילה בדבר זה הוא עולם אחר, וזוהי בה למצוה נוספת.

והנה גם בדורות הקודמים כשאדם למד או לא למד הי' לזה השפעה, ואע"פ שכלל ישראל בדרך כלל חוץ מיחידים שמרו תורה ומצוות, אבל בדורות האחרונים, ובפרט ככל שמתרחקים יותר, החושך מתרבה והאור מועט מאד, **ולכן כל פעולה של כל אחד קובע מאד ויכול לקבוע לדורות.**

ובפרט כשנמצאים בין הרבים, כמעט לא יתכן שפעולות אדם לא יגרמו לקידוש ה' או ח"ו להיפך רח"ל, וע"י שמתחזקים, אחרים יתחזקו, והתוצאות הם לדורות הכל עם חיזוק, ואם ח"ו לא מתחזקים הכל מתרפה, ומי יודע איזה תוצאות יכול לצאת.

ומשום כך כל פעולה שעושים אפי' שלא ברבים, וכ"ש ברבים, קובע, וכשמתחזקים בתורה ובתפילה ובדברים אחרים הנוגעים לזיכויו הרבים, א"א לתאר את גודל השכר בזה, שהרי רואים שחוץ מעצם השכר, זוכים לדברים נוספים שהקב"ה זוכר את המצוה, וכמו שביארנו שמתייחס אלי' בקביעות. (ימלא פי תהלתך ימים נוראים עמי רס"א)

ענין בפרשה – קריאת שמות

נשאל רבנו האם מקפיד שלא יקראו "על שמו" מבני עדות המזרח שמנהגם לקרוא על אנשים חיים, ואמר רבנו שכיון שזה מנהגם זה תלוי בהם, ולכן אין זה מפריע לו. (צדיק כתמר יפרח)

קריאת השם לבת

מי שנולדה לו בת האם יש לו חיוב לעלות לתורה? במחצית השקל סי' רצ"ב כתב בדעת המג"א דבניולדת בת אין חיוב עליה כלל אלא רק בשעה שהולכת לביהכ"נ וכך הכריע בשו"ת מנח"י ח"ד סי' ק וכתב דאף קריאת השם לבת אינה חייבת להיות דוקא ע"י עליה לתורה וכן אמר לי הגרי"ל שטינמן שליט"א דהעיקר ענין קריאת השם הוא בפרסום ע"י עשרה ונ"מ אם היא חולה ורוצה שיתפללו עליה שאפשר לקרוא לה קודם. וכן משמע בדרישה יו"ד סי' ש"ס סק"ב וכן. (ויאמר אברהם עמ' יב)

שמות בשידוכין

בצוואת ר' יהודה החסיד יש כמה מקרים של שידוכים שכתב שיש להמנע מלעשותם, כגון מה שמזהיר מלהשתדך עם מי שנקרא באותו שם ועוד דברים, ואמר רבנו בשם החזון איש ז"ל שאע"פ שמדינת דגמרא הכל מותר ובחלק מן הדברים אף אמרו בגמרא שזה מצוה, מכל מקום ר' יהודה החסיד ראה ברוח קדשו שאלו שיעשו שידוכים הללו לא יצליחו ולא יעלה זיווגם יפה ולכך יש ליזהר בכל מה שמזהיר שם. וכבר ידוע על כמה וכמה מקרים שאירעו אסונות לאלו שעברו על צוואת ר' יהודה החסיד ה' ישמור וכבר נקבע המנהג ואין לשנות, זולת אם מוסיפים שם אחר לפני השידוך שכבר נקרא בשם אחר אין להקפיד. ואמר רבנו ששמע בשם הגר"י אברמסקי זצ"ל שהיה הרבה שנים גאב"ד לונדון ואמר שהרבה מקרים שהוצרך שם לסדר גט הי' במקרים שעברו על צוואת ריה"ח, ועוד הוסיף רבנו והזכיר כמה עובדות ממשפחות שעברו על צוואת ריה"ח ולא הצליחו. (אעלה בתמר עמ' ס"ד)

אמנם בשנים האחרונות הראה רבנו כמה פעמים במקרים שהיה צורך גדול להקל כגון בחור מבוגר וכדו', מכתב של הגאון רבי שמואל סלט זצ"ל שנדפס בס' שנות דור ודור (דסלר - ח"א עמ' צ"ח) וז"ל "ידוע שרבותינו הגאונים בעל הנוב"י זצ"ל ועוד הסכימו שלא לחוש לזה, ולפי הנראה צוה רק לזרעו, כן שמעתי שהגרא"מ [-שהגאון ר' אלי' מוילנא זצ"ל] אמר שאין לחוש לזה ואין לחדש חומרות ואיסורי' שלא נזכר בתלמוד בבלי וירושלמי, כן הגאון ר' חיים מוולאז'ין זצ"ל השיב לשואליו בזה כי אין שום חשש בזה, ולכן אם הענין ראוי ונכון ויאות - לא יחושו כלל וה' יצליחם בדורות ישרים".

שני שמות

כשיש למחותן א' שני שמות [ומשתמשים בשניהם אפי' רק חלק האנשים] ולשני רק שם א', אמר רבנו שיש בזה מחלוקת אם אפשר להקל, ולמעשה מורה בדרך כלל להקל.

צפורה ופייגל

נשאל רבנו בשידוך שלאמא קוראים צפורה, ולבחורה קוראים פייגל, [שזה באידיש צפורה] אמר רבנו כיון שלא מכירים אותה בשם צפורה יש להקל דנחשב כב' שמות. (צדיק כתמר יפרח)

שמות החתן והכלה שווין

פעם באו לשאול את רבנו ששם החתן והכלה היו שווים שנקראו שניהם שמחה, ואמר רבנו שנראה שלא יעשו את השידוך. (צדיק כתמר יפרח)

שמו כשם חמותו

אמר רבנו שליט"א שמי ששמו יונה ושם חמותו יונה אין קפידיא בזה כיון שאצל נקבה יונה הוא שם של עוף הנקרא יונה, אבל בזכר יונה הוא על שם יונה הנביא. (הגר"א דינר שליט"א קר' לקט שאלות)

שינוי השם לחולה

אמר רבנו: שינוי השם לחולה צריך תמיד שאלת רב, דלפעמים אדרבה זה מזיק לו שבשם החדש אין לו זכויות כלל.

לקרוא על שם

אמר רבנו: הנה לקרות ע"ש צדיק יש בו קצת זכות לתינוק שיועיל לו. ובקריאת שם ע"ש צדיק יש בזה כיבוד לצדיק. ולהיפך כשקוראים ע"ש רשע וכן לקרוא הילדים ע"ש אדם מסוים זה ענין של כבוד. והחזו"א זצ"ל אמר שאם קוראים ע"ש צדיק יכול להיות מזה קצת תועלת לילד.

וענין קריאת שם ע"ש אבותיו הוא שע"י זה משייך זרעו לאבותיו. (אילה"ש קדשים יט, ג וכמבואר במדרש (בר"ר לז, ז) רבי יוסי ורשב"ג רבי יוסי אומר הראשונים ע"י שהיו מכירים את ייחוסיהם היו מוציאים שמן לשם המאורע, אבל אנו שאין אנו מכירים את ייחוסינו, אנו מוציאים לשם אבותינו, רשב"ג אומר הראשונים על ידי שהיו משתמשים ברוח הקודש, היו מוציאים לשם המאורע, אבל אנו שאין אנו משתמשים ברוח הקודש אנו מוציאים לשם אבותינו).

והרבה פעמים יש אנשים שנותנים כסף למשפחה שנולד להם בן שיקראו ע"ש יקרים, ולכא' אז אינו יכול לכונן ע"ש אחר עם אותו שם שהרי אותו אחד נתן לו כסף בתנאי שיקרא ע"ש יקירו, ואם ידע שמחשב ע"ש אחר לא היה נותן כסף, ואפשר שאם חושב אתרוייהו י"ל דמהני..

ואם אביו אומר לו לקרוא ע"ש אביו והיה אדם רשע יכול לחשוב ע"ש צדיקים אחרים, ואין זה סתירה לכיבוד אב, שסו"ס אביו מרוצה, ושפיר מקיים מצות כיבוד אב. ואף שלא כיון על מי שאביו אמר לו סו"ס דעתו נחה. (שיעורי רבנו עמ"ס ברכות)

ורבות מהתאונן רבנו על ריבוי המחלוקת שעושים על עניני שמות, רח"ל.

לקרוא על הדורות האחרונים

יש שקוראים על שם תנאים או על גדולי הראשונים, ונראה שעדיף לקרוא על שם צדיקים מהדורות האחרונים שיש לנו יותר שייכות עליהם.

ב' שמות

דעת מרן החזון איש ז"ל הי' שכשמצרים ב' שמות אינו אותו שם של הראשון והוכיח מהא דכתיב ויקרא לו נבח בשמו משא"כ יאיר שקרא למקום חוות יאיר לא כתוב שקרא חות יאיר בשמו, וכן בפרשת דברים ה' י"ט כתוב ויקרא אתם על שמו ולא כתוב בשמו כיון שהוסיף על שמו. ואין להקשות ממש"כ בשו"ע אבה"ז סימן ל"ח סעיף ל"ג שהמקדש אשה ע"מ ששמי יוסף ונמצא שמו יוסף ושמעון הרי היא מקודשת דהא לא התנה ששמו רק יוסף וזה אמת שקוראים לו גם יוסף.

ואמר רבינו דמ"מ לפעמים אף מרן ז"ל היה ניח"ל שיצרפו ב' שמות וראיה מרבנו הגר"ק שליט"א שצירפו לו ב' שמות שם אבי אביו ושם אבי אמו ולא הפסיד מזה כלום. ומצינו במד"ר בראשית רבה נ"ו י' ומובא בתוס' בתענית ט"ו א' ד"ה הר לגבי קריאת השם של ירושלים שאברהם קראו יראה ושם קראו שלם וצירף הקב"ה וקראו ירושלים חזינן שעדיין גם השם הראשון עליו ע"כ. (אילת השחר וירא כב, יד)

והעיר מרן הגר"ק דדעת החזון איש הי' שכשמצרים ב' שמות זה לא נקרא השם הקודם, אבל לענין של השפעה ומזכרת זה מספיק, ושפיר נקרא השם ירושלים גם בשם שקראו שם וגם בשם שקראו אברהם. (אעלה בתמר)

ישראל מאיר

אמר רבנו שבמשך השנים התבונן שכמדומה שלא ראה כמעט אחד שנקרא ישראל מאיר ע"ש רבנו החפץ חיים שיצא לתרבות רעה. (בשם בנו הגר"ש שליט"א)

עבר הענין

נשאל רבנו האם לקרוא על שם גדול מפורסם שכל מי שהיה קרוי על שמו היה חולה רח"ל, ואמר רבנו שבאמת אחרי פטירתו של אותו גדול כך היה, אבל כעת כבר הפסיק ענין זה, והביא דוגמא מכמה שקוראים ע"ש וזה בסדר.

קריאה מחיים

הליכות והנהגות החזון איש שנשמעו מפי רבנו שליט"א

תכשיטים בשבת

החזון איש החמיר על בנות משפחתו שלא יצאו בתכשיטים בשבת שהרי מעיקר הדין אסור חז"ל לאשה לצאת בתכשיטים בשבת אלא דנשי דידן נהגו היתר וכ' השו"ע (או"ח סי' ש"ג סעי' י"ח) דמדינת אסורות אלא שכיון שלא ישמעו מוטב שיהיו שוגגות ואל יהיו מזידות, ואמנם השו"ע והרמ"א שם הביאו לימוד זכות אבל לכתחילה החזון איש לא רצה להתיר את זה. [א"ה וכן מבואר בביאור הלכה שם בשם האחרונים דאין סומכין על היתרים הללו כ"כ ורק שלא למחות בהן משום דמוטב יהיו שוגגין וכו' אבל בדבר שישמעו לנו ראוי למונעם. וכן הוא במעשה רב או קמ"ב דאשה שידעת שתקבל, מצוה לומר לה שכל התכשיטין אסורים אפילו בחצר ובבית. אמנם בעיקר השמועה בשם החזון איש יש בזה חלוקי שמועות בין תלמידיו, דמין הגר"ח קניבסקי שליט"א אומר שהחזון איש התיר את זה לכתחילה ורק לצאת בשעון זהב אסר אע"פ שזה תכשיט שמא יתקלקל ולא תצא עם זה. אעלה בתמר מתורת בריסק עמ' יט, א"ה ויתכן דגם לטענתם מדובר רק בב"ב ששם אין רשה"ר רק כרמלית וא"כ ע"ז השר"ע לא החמיר, וצ"ע]

שומר בשבת

הנה שיטת החזון איש דגם בנרות ומנורות שבימינו אסור לקרוא בשבת ללא שומר שמא יטה, ופעם הגאון הגדול רב"ד פוברסקי שליט"א למד בבית החזון איש לאור המנורה, והחזון איש ראה אותו ונעמד מאחוריו לשומרו, עד שאמר לו כמה זמן אני אצטרך לעמוד ולשומר. (צדיק כתמר יפרח עמ' קמט)

נוסח ספרד

מטין בשם החזון איש שהחסידים ששינו בדורות האחרונים מנוסח ספרד לנוסח אשכנז מותר להם לחזור לנוסח אשכנז.

שם אדנות

שאלתי את החזון איש אלו דהמנקדים את שם אד' בפת"ח יצאו דמאחר שאפשר לומר בכל לשון מה גרוע המנקד את שם ה' בפת"ח, וענה דיתכן שזה יותר גרוע. אמנם י"א דהחזון איש אמר לספרדים שיכולים לומר שם אד' בפת"ח, וברש"י פרשת וירא י"ח ג' מתבאר דמש"כ שם אד' מנוקד בקמ"ץ אינו מכריע דהיינו שם קודש, אבל רבינו בחיי שם כתב דמפני שמצאנוהו קמוץ בכל הספרים יש לנו לומר שהוא קודש. והעיד מרן הגר"ח ק' שקריאת התורה אשכנזי יוצא מספרד'.

שכח רצה בסעודה ב'

אומרים בשם החזון איש שמי שכח רצה והחליצנו בסעודה שניה של שבת שלא יחזור, ויסמוך על סעודה שלשית שיאמר בברכת המזון רצה, אמנם מהא דלא נזכר עצה זו בפוסקים מבואר שכיון שעתה הוא אוכל סעודה שניה הרי זה סעודה שניה שלו, ולכן צריך לחזור.

המקדש שמו ברבים

נחלקו בפוסקים אם לחתום ברכת המקדש שמו ברבים בשם. עי' בב"י סימן מ"ו, והחזון איש נסתפק היכן היא תחילת הברכה האם בלעולם יהא אדם, או באתה הוא עד שלא נברא העולם. ואמר רבנו ע"ע שהוא נוהג לומר ברכה זו לפעמים ולא בכל יום.

חתן להתפלל

אמר רבנו שליט"א בשם מרן הגר"ח ק' שליט"א שהחזון איש התיר לו ללכת בתור חתן להתפלל שחרית גם ללא שומר כיון ששומר מצוה לא ידע דבר רע.

אוכלין תחת ההמטה

בפסחים ק"ב א' איתא דאוכלין ומשקין תחת ההמטה אפי' מתופין בכלי ברזל רוח רעה שורה עליהן. לא נזכר בגמ' דאיירי כשאחד ישן במטה אלא משמע דהרוח רעה מעצם זה שנמצאים תחת ההמטה, וכן אומרים

בשם החזון איש. ועוד משמע דהיינו דוקא תחת המטה ולא אם מונח ע"ג המטה לצד הישן. (ימלא פי תהלתך ביאורים בתפילה)

לסדר את המיטה

הגר"ב צ' במברגר זצ"ל אמר בשם החזון איש שמותר לבחור לסדר את המיטה שלו לפני התפילה, לפי שאינו דרך ארץ שהמיטה שלו מפוזרת, ואין ראוי להשאיר כך את המיטה שלו, ואין זה בכלל האיסור של להתעסק קודם התפילה. ורבנו שליט"א הורה שמותר לאברך לסדר ולהכין את ילדיו להוציאם לת"ת לפני התפילה כיון דהוי בכלל צרכי מצוה. [א"ה וראה הליכות שלמה תפלה עמוד י']

להניח על גמרא

החזון איש סבר דמותר להניח מפרשי הגמ' על הגמ' ודלא כדמשמע בלקט יושר. (צדיק כתמר יפרח עמ' קכ"ז)

כתיבה בחוה"מ

החזון איש כתב חידושי תורה גם בחול המועד כמו שהב"ח הי' עושה, וכמבואר במשנ"ב סי' תקמ"ה סק"ז [וציין רבנו שיתכן דרק אצלם שהם כתבו כל דבר לאימתה של תורה שייך היתר כזה, ולא לכ"א יש כזה היתר, ורבנו שליט"א עצמו נמנע מלכתוב בחוה"מ אפי' חידו"ת].

לא אכל בשר בקר

מרן ז"ל ברוב ימיו לא אכל בשר בקר ובכל זאת זה לא הפריע ללימודו והיה לומד טוב, ואמר רבינו הלואי נלמד אנחנו כמו שלמד מרן ז"ל. (אעלה בתמר)

אכילת פירות מורכבים

לא רצה מרן ז"ל לאכול ממיני הפירות שגדלים ע"י מעשה הרכבה של בני אדם רק מפירות טבעיים שלא נשתנו ממעשה ידיו של הקב"ה. והיה יהודי א' מרמת גן שהיה מביא למרן ז"ל בכל פעם פרי הדר שאינו מן המורכבים ומאותם הפירות היה אוכל מרן ז"ל. (אעלה בתמר, ויתכן דזה בכלל שנעבדה בהם עבירה ועי')

צירוף למנין

אומרים בשם החזון איש שאמר שיש מקומות שלא מקיימים תפילה בציבור שכן מתפללים שם בני אדם שאין מקנחים עצמם כראוי ואין גופם נקי ולא מצטרפים, וגם אמר דיש מהם שאינם מכונים באבות ולא חשיב שהתפללו.

כושר הבחנה

החזון איש בביתו היה מסתכל על השמים ולפי מראיהם היה קובע את זמן התפילה, ואת הנץ החמה וכן לענין צאת הכוכבים נהג כך, וגדולי תלמידיו אחריו נהגו כן..

זהירות ברצועות

רבנו סיפר שמרן החזון איש זצ"ל הקפיד מאד ברצועות התפילין שלא יגררו כלל על הריצפה (להבין ולהשכיל עמ' יז)

ט' קבין

אומרים בשם החזון איש דבטוש של מקלחת לא יוצאים ידי שפיכת ט' קבין כיון דיוצא מכמה חורים חשיב כד' כלים. דאין מועיל לשפיכת ט' קבין, ולפ"ז אם יסיר את ראש המחורר יכשר [ולכא' מועיל אפי' שאינו כל]. וסיפר אחד מתלמידי ישיבת מונטרי שבזמן שרבנו למד שם ולא היה מקוה לגברים שם, לימד אותם כיצד להיטהר בט' קבין בערב יוה"כ.

זמן ק"ש של הגר"א

מרן ז"ל אמר שלכתחילה ראוי להתפלל עם נץ החמה וכדמוכח בלשון הר"מ פ"א מק"ש הי"א, אבל מי שאי אפשר לו אז לכתחילה יוכל לסמוך להתפלל עד סוף הזמן תפילה של הגר"א.

וראה עוד מדברי רבנו בס' אעלה בתמר מתורת החזון איש

יום היארצייט של רבן של כל בני הגולה מרן החזון איש זצ"ל נלב"ע ט"ו מרחשון תשי"ד

כבר הארכנו טובא בגיליונות פר' וירא תשע"ד תשע"ה מגדול הקירבה שהיה לרבנו אצל מרן החזון איש זצ"ל ומגדול הערכת של רבנו קמיה דמרן זצ"ל וכאן נביא דברים נוספים שנשמעו מרבנו שליט"א מהנהגותיו ודרכיו של מרן זצ"ל.

הכרת הטוב

אמר רבנו שיש לו הכרת הטוב עצומה למרן זיע"א שזכה לקבל ממנו הרבה מאוד, והכל צריך לעשות עבורו. ואמר רבנו שדרכו היה לנסוע לפתח תקוה ומשם היה הולך ברגל למרן החזון איש הלך וחזור.

סימן יפה לבנים

כאשר נולדה בתו הגדולה של רבנו בא לחזן איש זצ"ל לבשרו שנולדה לו בת, והחזון איש ברכו 'בת תחילה סימן יפה לבנים' (ב"ב קמא, א) ורבנו הבין מברכתו, שמברכו שיהיו לו לכה"פ עוד שני בנים זכרים, ולכן שנולד בנו הראשון קרא לו ע"ש רבו בעל האמרי משה, שלא הניח זש"ק, ואת בנו השני קרא על שם אביו ועל שם חמיו ביחד כי ברכתו של החזון איש היה רק על ב' ילדים ועל יותר לא ידע אם יהיה לו עוד בן לקרוא על שמם.

פטירת החזון איש

אמר רבנו: כשנפטר החזון איש בפתע פתאום הרגשתי שחשך עלי עולמי, וגם מצורת פטירתו שקרה באופן כזה, ומאז הרגשתי שא"א להסיח דעת מיום המיתה אפי' יום אחד [ועשה רבנו כמה ענינים מחמת זה אז ואכמ"ל].

ממלא ימיו

החזון"א נפטר ארבע ימים לאחר יום הולדתו, והגר"ז [בעת שבא לנחם] אמר על זה שבעצם היה צריך למות ביום לידתו, ומשמים הוסיפו לו עוד ארבעה ימים. והסביר רבנו שאין נראה שאפשר לומר כך כל פעם שאדם נפטר גם כאשר נפטר לאחר חצי שנה, והקב"ה הוסיף לו, דדווקא ארבעה ימים כמו שצריך בדיקה בקרבן ארבעה ימים, ממלא ארבע ימים מישך שייכי אהדדי.

ס"ת לעילוי נשמתם

כשנפטר החזון איש רצו לארגן שיכתוב כל ישראל ס"ת לעילוי נשמתו, והכסף ילך לשיבות, ולשם זה הגיעו משלחת לכפר סבא של הרב הרצוג ור' א"מ גנחוסקי ור' שמחה ברנד כדי לדבר עם האנשים, וקראו לי להיפגש עם הרב הרצוג, והציגו אותי כראש הישיבה של כפר סבא. ולמעשה לא יצא בפועל מזה כלום.

מנהג אביו

שח רבנו כשיצא לחזון איש החידוש שצריכים בדיקת חמץ בספרים, היה לו צער שאביו הגאון רבי שמריהו יוסף לא החמיר בזה, ואפ"ה הוא נהג כך. אמנם בחומרא של השיעורים גם אביו גאב"ד קוסובה חשש.

הם כבר שרות

סיפר רבנו שאחד שהיה גר סמוך למוסד פליטות מהשואה אמר לחזון איש שהבנות שרות ומה עליו לעשות עפ"י הדין? הגיב החזון איש **בשמחה, כן! הם כבר שרות.**

קיפל את המכתב

פעם הקנאים בירושלים שלחו מכתב לחזון איש והיה להם נידון שלם איזה תואר לכתוב לו, האם לכתוב רשכבה"ג או לא, ובסוף תיכף כשהשליח הביא את המכתב לחזון איש קיפל את מקום התוארים והתחיל לקרוא מגוף המכתב ונשתומם השליח.

כבוד אחיו הגדול

כשהיה החזון איש בברית והיה נוכח שם גם אחיו הגדול ר' מאיר זצ"ל לא הסכים לקחת סנדקאות בשום אופן מפני כבודו, ובברית של משפ' הלפרין כשהגיע לשם החזון איש והיה שם ר' מאיר, הלך ר' מאיר לפני הברית כדי שיכולו לקחת את החזון איש לסנדק.

בלי נגיעות

שח רבנו: אדם שהוא עם נגיעות, רואה את הכל לפי הנגיעות שלו, וזה אומרים שכמו שמי שיש לו נגיעות פסול להיות דיין, כי רואה את הכל לפי הנגיעות שלו, ממילא גם לגבי כל דבר. וכמו ששמעתי שאמרו לחזון"א שגם אדם גדול מאד כשמגיע אצלו לנגיעה, "ער פארלירט זאך" הוא נאבד... ואמר החזון"א (כמדומה על זה) שאסור לומר כך, כי אם הוא אדם כזה שכשמגיע לנגיעה הוא לא בטוח, א"כ אף פעם אי אפשר לדעת, שהרי תמיד יש נגיעות, וא"כ מתי הוא לא נאבד, ואין בו כלום.

ונמצא לפי"ז שכן אדם שיש לו נגיעות יש לו "תמיד" נגיעות, אין דבר שאין לו בו נגיעות. למשל יבואו ויאמרו לו שילך למקום פלוני, מיד מה הוא חושב, האם זה משתלם לו או לא. ולא יחשוב אם יש מזה תועלת לרבש"ע, ח"ו שלא יאמר שקר! הוא לא יחשוב כזה דבר, רק יחשוב אם זה טוב בשבילו או לא. וככה בכל דבר שמציעים לו כגון אם מציעים לו משרה. מיד הוא חושב האם זה משתלם לי או לא, ולא יעלה במחשבתו מה שנוגע לגבי הקב"ה, ואל ירמה אדם את עצמו שחושב אחרת "זאל ער נישט דריין די קאפ" - שלא יבלבל את המוח.

א"כ נמצא שאין לנו כלום, שהרי כולנו שקועים בנגיעות, והאיך יוצאים מזה? זו בעיה קשה מאד! אם כאשר ר' חיים וואלוזינר הגיע לגאון מוילנא ואמר לו שרוצה להקים ישיבה. ובא עם התפעלות גדולה, אמר לו רבנו הגאון שלא יעשה. ורק אחרי כמה שנים, כשהגיע כבר "קר", רק אז הסכים שיעשה, ר' חיים וואלוזינר!! כשהוא הגיע בהתפעלות... הלואי שאנחנו נזכה להגיע אל ה"שלא לשמה" שהי' לו! בכל זאת אמר לו הגאון שלא יעשה, ובגלל זה שלא פתח את הישיבה התעכב והי' חסר כמה שנים הרבצת תורה של ר' חיים! כמה שנים, הרי זה לא דבר קטן! ובכל זאת הגאון הוריד אותו מזה ואמר שלא כדאי. א"כ מה נאמר בדורינו, שבאים אנשים יום יום שפותחים... עם חשבונות שלמים, יקח את זה ואת זה, הכל למה? ואומרים שהכל בשביל הרבש"ע! הכל בשביל הקב"ה! הלואי... הלואי...

אך מצד שני אם לא יעשו, יהי' עוד יותר גרוע, אם בדור שלנו נחכה עד שאחד יפתח ישיבה כמו ר' חיים וואלוזינר, לא תהיה שום ישיבה! וזה לא במציאות שאדם לא ירגיש נגיעות.

החזון"א הי' נקי מנגיעות, מוראדיג ריין... נקי לגמרי בצורה נוראה, הוא לא חיפש אף פעם את טובת עצמו ולא למשפחה וכדו', כזה יהודי, זה יהודי! הוא האדם מה שחז"ל אומרים... וכזה יהודי זה אחרת... ולא לדבר על היגיעת התורה של החזון"א שזה לא שייך להבין בכלל... [דברי התעוררות לבני החבורה מכולל פונוביז, אסרו חג שבועות תשנ"ה].

אודות יום היארצייט של מרן רבן של כל בני הגולה הגראמ"מ שך זצ"ל נכתוב אי"ה בשבוע הבא

מרבין מרן בעל "אילת השחר" שליט"א

לעילוי נשמת הבחור היקר חיים בן ציון ז"ל בן יבלחטיא הרה"ג ר' אברהם צבי טויב שליט"א

תורה מגנא ומצלא

נשאל רבינו עצה לשמירה בימים טרופים ונוראים אלו.

אמר רבינו: שיקבל כל אחד על עצמו למשך עשרה ימים, להוסיף כל יום חמשה רגעים על הלימוד של אתמול.

זכות פתור תען זלין

~ ~ ~

טוב אחרית דבר מראשיתו

כתיב כחסי' שלי"ת פארוכיס, אכא רכינ' איליכותיו פקדושות "גאון יצק" ו"ארחות תורה" אומר כאפ
זכרים 6 חזק אקראת זמן חורף פכז"6.

ואלה הדברים שאמר רבינו בישיבת "ארחות תורה"

כתוב פסוק "טוב אחרית דבר מראשיתו", הסוף תלוי בראשיתו, אם מתייצב על הדרך הטובה, זה טוב, אחרת יכול לעבור כל הזמן, בלי שום תועלת. ומעשים בכל יום שיש אנשים שמבזבזים את כל החיים. אבל אם זה מראשיתו, בהתחלה הוא יודע מה קורה, עושה חשבון מה... אז הוא יכול לנצל את הזמן.

אתם ברוך השם כבר רגילים בזה, אני חושב שאתם כבר מבינים את זה, ומשתדלים לעשות את כל.. מראשיתו.

הקב"ה יעזור שהבא ליטחר מסייעין אותו, בודאי תזכו לכל הזמן, ועוד זמנים, כל החיים תהיו מאושרים על ידי זה שתחשבו קודם מה לעשות לא לבזבז את הזמן. הקב"ה יעזור לכם שתזכו לזה, ותזכו גם לא רק בשנה הזאת אלא גם בשנה הבאה ככה, הקב"ה יעזור שתזכו לכל טוב סלה.

וביאך רבינו לאחר מכן, כמה יזכה אדם מראשיתו - מראשית ימי חייו

"שיקבל על עצמו שכל ימי חייו מוקדשים ללימוד התורה".

ובדברים האלו בהרחבה יותר, דיבר רבינו קודם לכן בישיבתו הק' "גאון יעקב", והעלה בתוך הדברים את המעלה הגדולה בהגיע שנה מעוברת, שיש לנצל חורף כזה לשטייגן גדול, ועוד כמה דברים.

אשריכם בני הישיבות הקדושות שזכותם לכך, כה יתן ה' וכה יוסיף.

~ ~ ~

וגם אתי צח באהבה זכרתי...

לפני כעשרים וחמש שנים, בעת שחזר רבינו מתפילת מוסף בראש השנה בישיבת גאון יעקב, העיר על מה שאומרים בזכרונות, וגם את נח באהבה זכרת ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים, על כן זכרנו בא לפניך להרבות זרעו כעפרות תבל וצאצאיו כחול הים, משמע שנה הצדיק מאד מרוצה מזה שיש היום שבע מליארד גויים שהם כולם צאצאיו, ולכאורה מה יש לו מזה, הרי רובם ככולם רוצחים גנבים וכל הדברים הכי גרועים שיש בעולם? והרי אם היו שואלים אותנו אם אנחנו רוצים כאלה ילדים בודאי היינו אומרים שלא, כי מי צריך כאלה צאצאים, אבל כאן כתוב באהבה זכרת, משמע שנה מרוצה מזה, ומה ההסבר.

וביאר בזה רבינו מהלך שלם, שאין כאן מקומו מפני האריכות. רק דבר אחד העיר השבוע ידידנו הרב הצדיק ר' מנחם בירנבוים שליט"א למה לא ניחא לרבינו כפשוטו, דהא מבואר בגמ' דהשבח הכי גדול הוא "נותן לחם לכל בשר", שהקב"ה זן ומפרנס בכל עת ובכל רגע מיליארדים אנשים, וא"כ האם לא כדאי לנח הצדיק שיהיו לו כ"כ הרבה צאצאים, שבזה יתקלס שמו של הקב"ה שמפרנס את כולם.

ואמר ע"ז רבינו "הרי רוב הגויים לא יודעים בכלל שיש רבוננו של עולם", ובמה משתבח אצלם שמו ית', ואם בשביל שכלל ישראל יראו, זה לא מספיק סיבה שיהי' כדאי לנח הצדיק, שיהיו לו כ"כ הרבה צאצאים המכעיסים לפניו ית'.

~ ~ ~

מאן מלכי רבנן...

בימים אלו נכנסו לרבינו אברכי בית הכנסת החדש "שומרי שבת" בצפון בני ברק, להכתרת רב ביהכנ"ס הגאון רבי שבת צ. רוזנבלט שליט"א מגדולי מורי הוראה וחבר בד"ץ שארית ישראל, ובירכם רבינו בחום. וכשביקשו לחתום על כתב ההכתרה, הגיב רבינו בחו"ך "הממליך מלכים..." אך אמר מיד זה הרי נאמר על הקב"ה...

בקי ב"חדרי תורה"

כאשר הוקם היום בבית רבינו שליט"א תלמוד תורה חדש בשכונת פרדס כץ בב"ב, וקראו רבינו בשם "חדרי תורה", ביאר שקרא השם על פי הגמ' בקידושין דף י', מובטחני בך שאתה בקי בחדרי תורה, לדרוש בקל וחומר וכו'. ובמעמד הזכיר דברי רש"י בזבחים דף י"ג ע"א דמבואר שבכדי לדרוש קל וחומר צריך להיות חריף, ומשמע לא כמו שהביא בקובץ שיעורים בשם מרן הגר"ח זצוק"ל דכונת הגמ' דבשביל לדעת שאין פירכא על הקל וחומר צריך להיות בקי בחדרי תורה. הובא באילת השחר בזבחים שם.

ולאחר מכן בשיעור לתלמידי ארחות תורה הביא רבינו את דברי הרא"ש בנדה דף ז' ע"ב דבדרבנן לא עבדינן קל וחומר מדין אחד לחבירו. וביאר רבינו דדינים דרבנן כל דין לגופיה, ולא שייך להחשיב פרט זה לקל או חמור, רק כפי שקבעו כך הוא הדין, וע"ש בלשון הרא"ש.

כמו כן סיפר שהי' מלמד בבריסק בשם ר' דוד, שהי' מנגן במוצאי שבת המבדיל בין קידוש לחול וכו', ובסיום הזמירות נחננו בידך כחומר סלח נא על "קל וחומר", היה מדגיש - קל, וחומר, כי הכונה לחטא קל וחטא חמור, ולא ללימוד של קל וחומר.

קידוש לבנה

שנים רבות היה רגיל רבינו לקדש הלבנה במוצאי שב"ק אחרי שעברו ג' ימים מהמולד, אך לאחרונה החל רבינו להמתין ז' מעת לעת, וביאר טעמו היות ולאחר ז' מעת לעת הוא לכולי עלמא, למה לא להחמיר ככל השיטות. והשבוע אחרי שעברו אתמול ז' מעת לעת לא רצה להמתין עד מוצאי שב"ק מחשש שיהי' מעונן ולא יוכלו לחדש הלבנה, ויצא מיד לקידוש לבנה.

ובדרכו לחדש הלבנה נסתפק אם שייך "בטחון" שיוכלו לקדש את הלבנה. וביאר דמדת הבטחון מצינו באדם פרטי, שבוטח בהקב"ה שיתן לו פרנסתו, אבל דבר שנוגע לכל הציבור, שתיראה הלבנה ויוכלו לקדשה, אפשר דלא שייך על זה בטחון.

ובמאמר המוסגר, רבינו אומר תמיד "לחדש" הלבנה, ולא "לקדש" הלבנה כלשון בני אדם, ופעם פירש שיחתו, דקידוש החודש עושין רק בית דין, ואנו רק מברכים על חידוש הלבנה.

הוספות לגליון שנ"ו

מצות סוכה שקולה כנגד כל המצות.

בענין השאלה שהובאה בגליון הקודם מי עדיף מצות ציצית או מצות סוכה. ונקט רבינו דמצות ציצית עדיפא, משום ששקולה כנגד כל המצות. העירו כמה תלמידי חכמים דבפיוט ליום שני של סוכות כתוב על מצות סוכה ג"כ שהיא שקולה כנגד כל המצות ע"ש, והביאו התורת חיים במס' עבודה זרה דף ג' ע"ש. ואמר רבינו דמ"מ מה שכתוב בגמ' זה עיקר, וכיון שלא נזכר דבר זה בש"ס, אלימא מצות ציצית מסוכה. אמנם דבר א' הוסיף רבינו דכל הנידון הוא במי שאינו לבוש בטלית קטן, אבל מי שכבר יש עליו טלית קטן, והנידון אם להעדיף גם טלית גדול, או לישב בסוכה, מסתבר דלישב בסוכה עדיף.

ואבידתה תהילה מחורשי רשע...

במה שהובא מהגר"א במשלי דמסיר אזנו משמוע תורה גמ' תפלתו תועבה, היינו דגם "שבחיו" הם תועבה, וכפשוטו זה לא כמו שנקט רבינו דשבחים מקבל הקב"ה אף מרשע. העיר הרה"ג ר' נחמ"י פרידלנדר שליט"א דחזינן בכמה וכמה מקומות דמבואר יסוד הג"ל, וקשה לומר שהגר"א יחלוק ע"ז, ולכן רצה לחלק דדברי הגר"א הם דוקא "במסיר אזנו משמוע תורה" דהמפסיק מללמוד כדי להתפלל, בזה אין תפלתו ואפילו שבחיו רצויים לפניו ית"ש, כשמפסיק הדביקות בשכינה, ולא בסתם רשע. ושמע רבינו את הדברים, ואמר מיר זיינען צו קליין, צו וויסן די זאכען.. אנחנו קטנים מדאי מכדי לדעת דברים אלו...

בהמות קדושות

כשסיפר לרבינו השבוע הגאון רבי משה מנדלסון שליט"א רב קוממיות, על הסייעתא דשמיא שבמחלבות התחילו ג"כ לשווק חלב מבהמות שלא אכלו ספיחין שמח רבינו, ואמר ברוך השם, אח"כ הגיב סאיז דאך "הייליגע בהמות..." הם בהמות קדושות.

פרי חיים שנ"ז

נשיח בחוקיד

עילוז שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

גליון מס' 89 * לך לך תשע"ו

והיה ברכה (י"ב)

וכי סבורים אתם שהברכות יוצאות מן השרוול?

בשנים האחרונות הבחינו בני הבית והמקורבים כי רבנו מתעייף מאוד בימי חול המועד. אחד מבני הבית שאל את רבנו לסיבת הדבר: הרי בחול המועד אין מושבי בית דין והכרעות קשות, אלא מגיעים בעיקר כדי לקבל 'ברכות'; מדוע מתעייף הוא כל כך?! נענה רבנו ואמר: "הן אמת, אם נותנים ברכה 'מהשרוול' – אתה צודק בשאלתך... אך אם יהודי מבקש ברכה, צריך לתת לו ברכה מכל הלב, ודבר זה לוקח כוחות". (הליכות שני)

ולאברם היטיב בעבורה (י"ב, טז)

א"ר חלבו לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין הברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו, שנאמר ולאברם היטיב בעבורה (ב"מ נ"ט).

לקט הדרכות ממרן פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א - מתוך הספר הליכות שני

לתת הרבה כבוד

שאלה: כאשר האשה רגישה ומתוחה מאוד, מה היא העצה כדי להשפיע עליה?
תשובה: צריך לדעת שיש אנשים שרגישים מאוד לכבוד, וכדי להשפיע עליהם צריך להרעיק עליהם הרבה כבוד – גם אם זה לא מגיע להם. ויש לדאוג בחכמה שכל הסביבה תנהג אתם כך, ואז כנגד הכבוד המורעף עליהם לא ישאר להם מה לטעון... וממילא, באופן טבעי כל המתחים יסתלקו מאליהם עם הזמן.

מה הסיבה למריבות?

נשאל רבינו, מה היא לדעתו הסיבה לכך שיש היום הרבה מריבות בבתים?
תשובה: שורש כל המחלוקות הוא שכל אחד מחפש את הכבוד של עצמו, ולכן נוצרות סתירות. אם כל אחד יחפש את הכבוד של השני וידאג רק למה שמוטל עליו לעשות, אז לא יהיו מחלוקות.
ומה שיש האומרים, שכל שנמצאים יותר ביחד יש יותר מריבות – אין זה נכון. אדרבה, ב"רוח חיים" (פ"ו מ"א) כתב: "כמו למשל איש ואשתו נקראים רעים אהובים, שכל זמן שהם יותר ביחד יותר אהבה מתחזקת ביניהם...".
הסבה שיש כל כך הרבה מריבות היא מדת הגאווה, ומי שהוא ענו אין אצלו מקום למחלוקות כלל.

*

אברך שאל את רבינו, עד היכן חובתו להענות לבקשת אשתו לנסוע לשבת לבית הוריה שבעיר אחרת, כאשר הדבר כרוך במאמץ רב מצדו? השיב לו רבנו במלים קצרות: "בשלוש בית אפשר להחמיר...".

*

אמר רבנו לאברך אחד: "אתה צריך ללמוד יותר להקשיב!"

החיובים לאשה קודמים!

מעשה באלמנה שהיתה זקוקה לכך שיישנו עמה בבית. בניה ערכו ביניהם תורנות במשך השבוע, כך שכל יום ישן עמה בן אחר. אך אשת אחד הבנים טענה שהדבר קשה לה מאוד.

נשאל רבנו מה על הבן לעשות? מצד אחד עומדת בפניו מצות "כבוד אם", ומצד שני, הדבר מקשה מאוד על אשתו גם לאחר נסיונות להקל על הקושי! השיב רבנו: עליו להעדיף את החיובים כלפי אשתו, ואם אינו עושה כן יש בזה כעין גזל. אמנם חלה עליו מצות "כבוד אם", אך כאשר הדבר נתקל עם החיובים שיש לו כלפי אשתו – החיובים לאשה קודמים!

*

שחה הרבנית ע"ה: בכל המצבים תמיד מצא רבנו מלה טובה לומר, גם כאשר דברים לא נעשו כמו שצריך. לדוגמא, אם הכיור היה מלא בכלים, שיבח על כך שהילדים כבר הלכו לישון, וכן על זה הדרך; מעולם לא בא בתלונות.

אלו חלות לשבת יש להעדיף?

אברך שאל את רבנו: אשתו אפתה חלות לשבת, ויש לפניו גם חלות מהחנות. החלות מהחנות ערבות עליו יותר; על אילו חלות עדיף שיבצע?

רבנו נהנה מאוד מהשאלה, והשיב בחביבות: ודאי הידור מצוה הוא לבצוע על מה שאפתה אשתו לכבוד שבת! וכשהלך הלה, פנה רבינו למלוה בקורת רוח ואמר: "שמעת את הנדון?"

הוסיף על כך מדריך החתנים המפורסם הרה"ג ר' צבי קלין שליט"א: בטוחני שמי שיעשה כך, לאט - לאט יתפתח לו רגש, שבסופו באמת יאהב את החלות של אשתו יותר מהחלות של החנות... כי קשר נשואין הוא קשר נפשי.

תאמר לה, שמה שטוב לה טוב גם לך!

אברך אחד בא להתיעץ עם רבנו: אשתו בקשה שיחווה דעתו בענין מסוים, והוא חש חוסר נוחות להביע דעתו בענין זה. מה יעשה?

אמר לו רבנו, "תאמר לה, שמה שטוב לה טוב גם עבורך!"

*

כיצד להשפיע על האשה

אברך שאל את רבנו האם עליו להעתר לבקשת אשתו לסעוד עמה במסעדה, מכיון שהיא עדין אינה מבינה כי אין זו הנהגה הראויה ל'בן תורה'. תשובה: הדרך להשפיע עליה היא בכך שהוא עצמו יתעלה ברמה כזאת שגם אשתו תתעלה עמו. אמנם אין זו משימה פשוטה, אך לאט-לאט הוא יצליח בכך. עוד הוסיף רבינו: כשמדבר עמה על כך, לא ידבר ישירות עליה באופן מעשי, אלא ישבח את ההנהגה הנכונה, שכך ראוי להיות. בצורה כזו יש לקוות שהדברים ישפיעו ויחלחל אל לבה. (שם)

*

לכל אחד מבני הזוג תחום השייך לו

כתב המאירי: "כל שאדם עושה בנכסי ביתו ומזונות בניו ובנותיו ובמלבושיהם, ילך בהם אחר עצת אשתו, שמתוך כך שלום מצוי בתוך ביתו". מרגליה בפומיה דהגאון ר' ניסים קרליץ שליט"א, שרוב הגיטין מתחילים מן השאלות הבנאליות האלה – כמה סוודרים להלביש לילד, או מי יסגור את החלון! לא לעשות מזה עסק! לתת לה את העצמאות בתחום שלה! (הרב משה ויא שליט"א- מתוך הספר המדריך האישי שלך – חתנים ואברכים ימי עיון)

אם מחוט ועד שרוך נעל (יד, כג)

דרש רבא בשכר שאמר אברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל, זכו בניו לשתי מצות, לחוט של תכלת ולרצועה של תפילין (סוטה י"ז).

תכלת בציצית בזמנינו

פעם בא אחד להחזו"א להרצות לפניו ראיות לתכלת שמצאו, ושחק לו החזו"א ולא ענה לו. אלא על מה שאמר שדעתו לילך גם כן להגרי"ז, אמר לו שידע שהגרי"ז לא יקבל זאת.

ואמר פעם החזו"א שכיון שמהרי"ל דיסקין והבית הלוי לא קבלו את דבריו אין לנו לקבלם. והיינו שהם אף לא חשו לו בתורת חשש להטיל מספק תכלת בציצית, והכי נמי אנן.

ובספר חוט שני (הלכות ר"ה עמ' שפ"ו) כתב בענין זה וז"ל, כידוע עיקר מסירת התורה ופירושה ומצוותיה נמסרו בתורה שבעל פה כמבואר במתניתין ריש מס' אבות, משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע וכו'. וזה כולל אופני קיום המצוות, ואלמלא תורה שבעל פה לא היינו יודעים מה הם תפילין והיכן מקום הנחתן, וכן מהי סוכה והיאך נבנית, וכן בשאר כל המצוות אין לנו אלא מכח תורה שבעל פה שנמסרה ממושה ליהושע ולזקנים וכו', ומאנשי כנסת הגדולה לזוגות ולתנאים ואמוראים וכו', כמבואר ברמב"ם, עד דורנו.

והנה אף שהיו דורות שנשתכחה תורה וכמו שאמרו הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה והחזירין עתניאל בן קנז בפלפולו, וכן בסוכה (כ). אמרו כשנשתכחה תורה מישראל עלה עזרא מבבל ויסדה, חזרה ונשתכחה, עלה הלל הבבלי ויסדה וכו', וכן עד דור אחרון מצינו גדולי העם שהחזירו בפלפולן וברוח קדשם הלכות שנשתכחו, וכדוגמת מצוות שביעית ותרומות ומעשרות שנשתכחו והחזירין מרן החזון איש בפלפולו וברוח קדשו.

אמנם בלעדי אופן זה אין לנו אפשרות להחזיר מצוות שנשתכחו אופני עשייתן וצורת קיומן, וכגון מצוות תכלת בציצית שנשתכחה בזמן הראשונים, והרי אופן צורת הצביעה מבואר בגמ' דאינו פשוט כלל, וכן מהו הצבע הנצרך, דהרי תכלת עצמו יש בו גוונים מרובים כדיהה ועמוק, וכמו בכל צבע, ומהיכן נדע הצבע הנצרך לקיום המצוה, וכן החלזון עצמו לידע בביורו איזהו, על כן כל זמן שלא עמד חכם גדול וזכה ברוח קדשו לברר ולהוכיח הדברים ויתקבלו דבריו בעיני רוב חכמי ישראל, פטורים אנו מהשתדלות קיום פרט זה, ולא ראוי שאנחנו נשנה ונעשה דברים שרבותינו לא עשו. (חוט שני החדש)

והיה תמים (י"ז, א)

תמימות – וחקירות באמונה

טבע האדם להתגאות ולחשוב שהוא מבין ומשיג את הכל. ותכונה זו נמצאת אף בקטנים, ועל כן סכנה הוא לקטנים לחקור בבורא, ולצורך זה יש תועלת בתמימותו של הקטן לקבל הדברים כמו שהם. וצריך לזהר מלקלקל את תמימותו. ואע"פ שאפשר שאם היו המונחים חזקים באמונה לא היה מזיק החקירה באמונה. והלא אברהם אבינו בן ג' שנים הכיר את בוראו. מ"מ בזמנינו אי אפשר לנו בלא סכנות בזה, ויש להשאיר את הילד בתמימותו. (חוט שני- חינוך הקטנים)

בשורה משמחת

הופיע ויצא לאור ספר "חוט שני" על הלכות תפילה ועוד עניינים רבים

ברכותינו להרה"ג חיים אריה הלוי הוכמן שליט"א

שיזכה להפיץ את תורת מרן פוסק הדור שליט"א ולזכות את הרבים

בברכה

מערכת נשיח בחוקיק

דברי חיזוק והתעוררות על המצב הקשה בארצנו הקדושה

כפי שנמסרו ע"י הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

'עת צרה היא ליעקב וממנה יושע', עם ישראל נמצא כעת בעת צרה, כאשר צדו צעדינו ללכת ברחובותינו, וכל אחד ההולך ברחוב, מסתכל ל"ע ימין ושמאל, לראות אם אין שם איזה בן עוולה ישמעאלי שנולד עם תאוות רצח, וכבר הקב"ה אמר לאמו הגר, 'והוא יהיה פרא אדם', וביאר החפץ חיים, שלא אמר לה, 'אדם פרא', ששמע שיהיה אדם, אבל מופרע, אלא 'פרא אדם', קודם פרא, ואח"כ אדם, שכל מהותו הוא פרא, ורק נראה כצורת אדם.

הם רק המקל, והקב"ה עומד מאחורי כל זה

אבל יש לדעת שפראי אדם הם רק המקל של הקב"ה, והעיקר הוא לדעת שהקב"ה מדבר אלינו, הוא כבר לא מדבר, הוא כבר זועק, החפץ חיים היה אומר, שבזמן שהיו נביאים, הקב"ה דיבר אתנו דרך הנביאים, אבל כשנסתלקה הנבואה מישראל, הקב"ה מדבר עמנו דרך המעשים, הוא עושה שינויים בעולם, והכל כדי שנבין ונתעורר.

ומי שבמקום לחשוב חשבונו של עולם, לדעת איך לתקן את מעשיו, חושב איך אפשר לטפל בישמעאלים, הרי הוא דומה לכלב, שאדונו נתן לו מכות במקל, והכלב נשך את המקל בכל הכח, ושבר את שיניו, וכי המקל הרביץ לך, הלא יש אדם שאומר אחרי המקל, כך הקב"ה אומר לנו, וכי המקל מרביץ, וכי הסכין דוקרת, והרי יש כאן הקב"ה שעומד מאחורי זה, ורוצה שנתעורר.

מי שאינו מתעורר מהמצב הוא אכזרי

ומי שאדיש למצב, ואינו מתעורר למשמע הבשורות הקשות הנוחתות עלינו מדי יום, הרמב"ם פוסק עליו שהוא אכזרי, וז"ל הרמב"ם (תעניות פ"א הל' ב-ג): ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה, ויזעקו עליה, ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן, ככתוב 'עונותיכם הטו וגו'', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם. אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו, וצרה זו נקרה נקריה, הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב בתורה 'והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי', כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו, אם תאמרו שהוא קרי [מקרה], אוסיף לכם חמת אותו קרי.

וא"כ עלינו להתעורר ולחזור בתשובה, וכמו שהנביא זועק 'רחצו, הזכו, הסירו רע מעלליכם מנגד עיני, חדלו הרע (ישעיהו א טז), ויש שואלים במה עלינו להתעורר, במה עלינו להתחזק, התשובה היא, לב יודע מרת נפשו, וכל אחד יודע את האמת, ורק הוא יודע במה עליו להתחזק.

להתחזק בבין אדם לחבירו

אמנם יש להוסיף שהביא זועק 'חדלו הרע', ופירוש הרד"ק 'חדלו לכם מלהרע איש לאחיו', כל כך כואב הלב, לראות איך שאנשים מתנגחים איש באחיו, צרות עין הגדולה שיש בין שכנים, שלום בית הרעוע בין בני זוג, וכל מיני מריבות על שטויות, דיבורי לשון ורכילות איש על רעהו, וצריך לדעת, שכל מריבה, היא צרה, אם היינו מסתכלים על כל מריבה בין איש לרעהו, ולדעת שזה גורם לעוד יהודי להדקר רח"ל לעוד יהודי להפגע מאבן, והיינו רואים אדם שרע עם חבירו, או שאינו מפרגן לו, או שמדבר עליו לשון הרע, היו צריכים לרוץ אליו, ולזעוק תפסיק, רחמנות, אין לנו כוח לעוד פיגועים, הדיבורים שלך מביאים פיגועים, צורת ההתנהגות שלך מביאה צרות על עם ישראל, זה מביא חליים קשים, ואז בעזרת השם ננצל.

הזבוב ואשתו חיים יום אחד, ועשירית מהיום הם רבים

כידוע כל הכתוב בגמרא הוא קודש קדשים, וכל הלומד אפילו תיבה אחת מהגמרא מקבל שכר רב כעוסק בתורה, ובגמרא אין סיפורי מעשיות.

והנה בגמרא בחולין (דף נח ע"ב) יש סיפור שעל פניו נראה מוזר, אמר רב לית בקא בר יומא ולית דידבא בת שתא, אמר ליה רב פפא לאב"י, והא אמרי אינשי שב שני אימרא בקתא מבקא, דאמרה ליה חזיתיה לבר מחוזא דסחא במיא וסליק, ואיכרך בסדינין ואותיבת עליה ומצת מיניה ולא הודעת לי, א"ל וליטעמך הא דאמרי אינשי שיתין מני פרזלא תלו ליה לבקא בקורנסיה, מי איכא, איהו גופיה כמה הוי, אלא במני דידהו, הכא נמי בשני דידהו.

פירוש הגמרא, אמר רב, יש זבוב שקוראים לו בקא, וכל ימי חייו הוא יום אחד, בבוקר הוא נולד, ובלילה הוא מת, שאל רב פפא את אב"י, איך יתכן שהוא חי רק יום אחד, והרי אנשים אומרים ששבע שנים מרדה בקתא, דהיינו הבת זוג של בקא, מרדה בבעלה שבע שנים, למה כי היא אומרת לו, שהוא ראה בן מחוזא איש מעונג ושמן מאנשי מחוזא שעלה מהנהר לאחר ששחה שם להנאתו, ומצצת לו את דמו המעולה, ולא הודעת לי שאבוא ואמצוץ את דמו כמוך. הרי שהם חיים יותר משבע שנים, והרי שבע שנים היא מרדה זו.

ותירץ אב"י, ששבע שנים אין הכוונה שבע שנים ממש, אלא יחסית של שבע שנים, כלומר אצלנו החיים הם שבעים שנים, ושבע שנים זה עשירית מהחיים, כך הבקתא מרדה בבן זוגא, עשירית מהיום שהם חיים.

וכל הלומד גמרא זו, מקבל שכר כעוסק בתורה, ובוודאי יש בזה סודות התורה, אבל לכאורה מה התועלת שיש לנו מלימוד גמרא זו, לדעת מה קורה בין בני הזוג של הבקא והבקתא.

אומרים המפרשים שיש כאן לימוד מוסר נורא ואיום, כל אחד מאתנו שרואה מה קרה בין הבקא לבקתא, צוחק בקול גדול, אתם בסך הכל חיים כאן יום אחד, 12 שעות, או עשרים וארבע שעות, וכי אתם לא יכולים לחיות בזמן הקצר הזה בשלום, גם לזמן קצר כזה אתם צריכים לריב, מצחיק!

אבל מה נעשה, כמה שאנו צוחקים בפה מלא, על שני השוטים הבקא והבקתא, הצחוק בשמים עלינו הוא פי מליון, הקב"ה הוריד אותנו לעולם הזה לזמן מוגבל מאד, כדי לצבור מצוות ומעשים טובים, ומבטיח אין קץ שכר למי שיעבור בשלום את השנים המוגבלות שקצב לכל אחד, ובמקום לחטוף אוצרות מה אנו עושים, רבים אחד עם השני, מצערים אחד את השני.

כמה זמן אתה תחיה כאן בעולם שבעים שמונים מקסימום מאה ועשרים שנה, מה איכפת לך אם השכן יבנה תוספת, שכלל אינו מפריע לך, ומה איכפת לך, אם יוסיף תוספת על הגג, והלא אין בזה אלא צרות עין.

למה שני בני זוג אינם יכולים לחיות ביחד, כמה זמן כבר חיים כאן בעולם, וכי אי אפשר לוותר אחד לחבירו, וכי אי אפשר לומר מילה טובה אחד לשני, והרי כבר העידו כל האנשים המתעסקים בשלום בית, רובם של המריבות הם על שטויות.

וכבר אמר מרן ראש הישיבה בעל אילת השחר שליט"א מעולם לא ראיתי אדם שהפסיד מויתור, להיפך הנכון, מויתור רק מרוויחים, אתה רואה את השכן רוצה לבנות, גם אתה רוצה להרוויח, אל תתן לו להרוויח לבד, תחטוף גם אתה, איך, שתהיה הראשון שנותן לו רשות להוסיף, שתהיה הראשון שתוותר, כמו כן בין בני זוג, יש ויכוח, תחטוף, תהיה הראשון שתוותר, לפחות תרוויח מהויכוח.

נקבל על עצמנו 'חדלו הרע', להפסיק להציק איש לאחיו, ובזכות זה, גם הישמעאלים יפסיקו להציק לנו.

ברחוב שיש צניעות, יש שם שמירה של הקב"ה

יש גם לדעת, שצדו צעדנו מלכת ברחובותינו מפחד המחבלים, אבל יש בזה מדה כנגד מדה, כי יש להגביר חיילים לצניעות, וכל מי שהולכת בחוסר צניעות, הרי היא מולידה מזיקים ומחבלים, וכל המקום נהפך למקום משחית, ואז יש רשות למשחית להשחית.

וצריך מאד מאד להתחזק בענייני הצניעות, שהנשים ילכו לבושות בצניעות, והגברים ישמרו על עיניהם, ובזכות זה, המקום יהפך לקדוש, ויהיה שמירה מיוחדת ברחובות, והקב"ה אישית ישמור עלינו, אבל אם ח"ו יש חוסר צניעות, אז הקב"ה אומר 'ושב מאחריך', הקב"ה עוזב אותנו, ואם הקב"ה עוזב את המקום, זה גרוע מאד, "כי אם השם לא ישמור עיר, שוא שקד שומר".

לימוד התורה ברחוב מגנא ומצלא

זה בבחינת 'סור מרע', אבל יש גם 'עשה טוב', כשאדם יוצא לרחוב, כאשר מחוץ תשכל חרב, דבר ראשון שעליו לעשות הוא ללמוד, לחשוב על קושיא, לשנן פרק משניות, ותורה מגנא ומצלא.

וכן אמרו חז"ל במכות (דף י"א) אמר יוחנן מנין לדברי תורה שהן קולטין שנאמר את בצר במדבר וגו', וכתוב בתריה, וזאת התורה, ומסקינן מאי קולטין ממלאך המות, כי הוא דרב חסדא הוה יתיב וגריס בבי רב, ולא הוה קא יכול שליחא דמלאכא דמותא למיקרב לגביה, דלא הוה שתיק פומיה מגירסא. [רב חסדא היה לומד ולא היה יכול שליח של מלאך המות להתקרב אליו].

ובפרט כשלומדים בקול רם, ובפרט כשנוסעים באוטובוס לומר איזה דבר תורה בקול רם, שזה ההגנה הטובה ביותר, ואין לך שמירה גדולה מזו, של לימוד שיעור בקול רם, וכמבואר בעירובין (דף יח ע"ב) ואמר רבי ירמיה בן אלעזר, כל בית שנשמעין בו דברי תורה בלילה, שוב אינו נחרב שנאמר 'ולא אמר איה אלוה עושי נתן זמירות בלילה'. ונאמר בסנהדרין (דף צב ע"א) ואמר רבי אלעזר כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה אש אוכלתו. הרי שכדי להציל את הבית, אין די בלימוד שקט, אלא צריך לימוד בקול רם.

גם בענייני השמירה הגדולה לאוטובוס היא לימוד בקול רם, ואם לאחד מפריע הלימוד בקול רם, יש לומר לו שהוא דומה לאדם הנמצא במקום מסוכן, והעמידו שם שומר לשמור עליו, והשומר מסתובב הלך וחזור לשמור עליו, היעלה על הדעת שיאמר לשומר תפסיק לשמור כי אתה מפריע לי לישון, הרי הוא יודע שבזה שהוא מסתובב הלך וחזור הוא שומר עליו. גם בענייני לימוד השיעור בקול רם, הוא השומר על האוטובוס.

מה יעשה וינצל מחבלו של משיח, תורה וחסד

גם יש להוסיף להגביר חיילים בחסד, וכמוש אמרו חז"ל בסנהדרין (דף צח ע"ב) שאלו תלמידיו את רבי אלעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח, יעסוק בתורה ובגמילות חסדים. ובלי ספק שאנו כבר נמצאים ברגעים האחרונים שלפני ביאת המשיח, ואלו חבלי משיח, והעצה שהגמרא נותנת להנצל מחבלי משיח, הוא תורה וחסד. ובזכות זה, שכל אחד יכבד את חבירו, בני זוג יכבדו אחד את השני, ויתנו כבוד למי שגדול מהם, ואחד לא ידבר סרה בחבירו, וכל שכן לא בגדולים ממנו, נזכה להנצל מכל רע, ונזכה לביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

(ווי העמודים)

פניני דעת

משיחות שהשמיע רבינו הגדול מרן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' זללה"ה

דעת תורה

מכולם. לאחר מכן לך לך ממולדתך - התבדל מהדברים הרעים של סביבתך היותר קרובה. ובסופו של ענין - לך לך מבית אביך - לאחר שעשית את שני הצעדים הראשונים, אזי עשה את הצעד האחרון והמכריע - סור מההשפעה הרעה של בית אביך, ההשפעה הרעה הקרובה ביותר והמזיקה ביותר. נשים נא לב - אמורים הדברים באברהם העברי - כל העולם כולו מעבר אחד ואילו הוא מהעבר השני. ובכל זאת נדרשת זהירות, צעד אחר צעד, לא למהר ולא לקפוץ יותר מהראוי. ומה נענה אנן?!

יסוד חשוב זה מוצאים אנו בדברי הרבינו יונה ב"שערי תשובה" - (שער א' אות י"א) - "כי האיש המתייצב על דרך לא טובה תמיד, ראשית תשובת האיש הזה, לעזוב דרכו ומחשבתו הרעה". הנה כי כן, הצעד הראשון וההכרחי של האדם המבקש להתייצב ולעמוד על דרך טוב הינו "לעזוב דרכו ומחשבתו הרעה", ראשית עליו לעשות סור מרע ואז ורק אז יוכל להגיע לידי "עשה טוב".

זאת צריך לדעת בן העליה - אי אפשר לזה מבלי זה. לא יכול האדם לעסוק ב"עשה טוב" מבלי שיקדים לכך "סור מרע". צריך הוא לעמול קשה על מנת לעקור מקרבו את הכוחות שמביאות אותו לידי חטא. עליו לשנות את דרכו ולא להישאר זה המתייצב על דרך לא טוב. יקדים האדם "סור מרע" ואז מובטח לו שיהיה בכלל "עשה טוב".

להרבות כבוד שמים

אחר הדברים הללו נבקש לעסוק במספר שורות בחלק השני של הדברים בהם עוסקים אנו עתה. נבקש להבין מהי מהות הציווי "עשה טוב". מהו אותו טוב אותו יעשה האדם למען ייטב לו בעולם הזה ובעולם הבא. ראשית דבר וראשית העבודה של כל החפץ לעשות טוב הינה לחשוב כל אחד ואחד ולעשות את חשבון נפשו מהי חובתו בעולמו. עלינו לחשוב לשם מה ברא אותנו בורא כל הברואים ולמה העמידנו וקיימנו בעולם הזה. אכן, כבר נתבארו הדברים הללו באר היטב בנביאים ובדברי חז"ל. נאמר בישיעה (מ"ג ז') - "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו". היינו, עיקר יצירת האדם ועיקר ותכלית בריאת כל העולם הינה כדי לכבד את ד'. ידיעה והבנה זו צריכה להיות ברורה לכל אחד ואחד מאיתנו בתכלית הידיעה והבהירות. צריכים אנו לחיות כל העת בהרגשה וידיעה עמוקה שהמשימה

סור מרע ועשה טוב

לומדים אנו בתחילתה של פרשת השבוע את הציווי שמצווה בורא עולם לאברהם אבינו - "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך" (בראשית י"ב, א'). כאשר נותנים אנו את דעתנו לסדר הדברים בפסוק הרי שלכאורה צריכים היו הדברים להיכתב בסדר שונה. הן בתחילה יוצא אדם מבית אביו, לאחר מכן יוצא הוא ממקום הולדתו ורק בסוף הדברים יוצא הוא מארצו. אם כן, מבקשים אנו לדעת מדוע הפוך הוא סדר הדברים כפי שנכתב בפסוק.

ליישב את הדברים כתב מורי ורבי הגה"צ ר' יהודה לייב חשמן זצוק"ל בעל ה"אור יהל" ובדבריו נלמד בס"ד יסוד גדול לחיים שיש בהם. זה החפץ לעלות ולהתעלות במעלות התורה והיראה צריך הוא ראשית להיות בבחינת "סור מרע". רק לאחר שהשלים האדם את ה"סור מרע" כל אחד ואחד לפי עניינו, רק אז יכול הוא להיות בבחינת "עשה טוב" לקנות טוב אמיתי ורוחני לנפשו ולנשמתו. הרי ברור הוא שאם יעשה האדם טוב ובאותה עת גם יעשה רע, הרי שאין בכך כל תועלת והוא כפרי הגדל בין הקוצים.

צעד אחד צעד

אמנם, צריך האדם לדעת איך וכיצד עושה הוא את אותה דרך של "סור מרע ועשה טוב". יסוד היסודות של ענין זה הינו ההדרגה. אל לו לאדם למהר, ולקפוץ מבלי לבנות בנפשו בנין רוחני איתן. אלו הממהרים והקופצים בטרם ביססו בנפשם את אשר השיגו וקנו הרי שרח"ל עלולים הם ליפול, להידרדר ולרדת לדיוטא תחתונה אף יותר מזו שהיו בה. רק זה אשר צועד בדרך העולה בית ד' צעד אחד צעד, מכלכל מעשיו מתוך רצינות וקנין רוחני אמיתי, פוסע מן הקל אל הקשה, רק הוא זה אשר יעלה ויגיע לבית ד'.

על פי זאת הרי שמבינים אנו היטב את סדר הדברים כפי שרואים אנו אותם בפסוקים. תכלית הציווי "לך לך" היה בכדי להביא את אברהם למצב של סור מרע. היות וכך, הרי כפי שאמרנו יש לעשות דבר זה צעד אחר צעד ומן הקל אל הקשה. לכן תחילה מצווה אברהם לך לך מארצך - עזוב את ההשפעה הרעה אותה אתה מקבל מארצך, מסביבתך הרחוקה ביותר אשר ממילא אף השפעתה וחומרתה הינה הפחותה

המוטלת עלינו לכל אורך ימי חיינו הינה לכבודו יתברך, לקדש שמו ברבים.

מעתה מבקשים אנו לידע איך מקדשים שם שמים. מהם הפעולות אותם נעשה ונצא ידי חובה בחיוב הגדול הזה. אודות כך מלמד אותנו הרבינו יונה בשערי תשובה (שער ג' סימן קמ"ח) דברים ברורים - "כי הדבר ידוע אשר מדרכי קידוש השי"ת, להודיע בכל מבטא שפתים, וכל אשר ירמזון עינים, ובכל הנהגה ופועל ידים, כי יסוד לנפש האדם וצבי עדיו והטוב והעיקר והתועלת והיקר אשר בו, עבודת השי"ת ויראתו ותורתו, כי זה כל האדם, ודבר זה כבוד השי"ת".

החובה המוטלת עלינו לקדש שם שמים אינה מהחובות התלויות בזמן או בשעה מסוימת. צריכים אנו לקדש שם שמיים תמיד, בכל רגע ורגע, ובכל פעולה ופעולה. כל מעשיו של האדם בכל עת ובכל

מצב צריכות להיות מכוונות לתכלית הנרצית של להרבות כבוד שם שמים בעולם. מוטל עלינו תפקיד עצום של קידוש שם שמים ואין לנו ולו רגע אחד בו פטורים אנו ממילוי תפקיד נעלה זה.

אכן, בל נטעה לחשוב כי תפקיד זה הינו תפקיד השמור לעמלי התורה בלבד, הם אשר יקדשו שמו ברבים. לא ולא, ההיפך הוא הנכון. חובה זו מוטלת ביתר שאת וביתר עוז לפיתחם של אלו אשר לא זכו להיות יושבי בית המדרש ומצויים הם בעולם המסחר, גם ובעיקר על אלו מוטל התפקיד הנעלה לקדש שמו ברבים. יכולים וצריכים הם בכל פעולתם ובדרכי מסחרם לקדש שמו ברבים על ידי אופן מסחרם, סיוע לזולת ותמיכה בלומדי תורה. נלמד את הדברים ונזכה בעל עת ובכל שעה לקדש שם שמים ולהרבות כבוד ד' יתברך בעולם.

למען דעת

י"א חשוון - יום פטירת בעל ה"אור יהל"

בשבת קודש יחול יום פטירתו של בעל ה"אור יהל" משגיח דשיבת חברון הגה"צ ר' לייב חסמן זצוק"ל. רבינו היה רואה בבעל ה"אור יהל" את מורו ורבו ומקפיד היה לעבור לפני התיבה ביום פטירתו. אף ב"א חשוון שנת תשע"א פחות משנה טרם פטירתו, התאמץ רבינו ועבר לפני התיבה. נביא בזה דברים מספר שנשמעו מפי רבינו אודות מורו ורבו בעל ה"אור יהל".

שהוא פרומער, אך האמת שהוא פיקח!]. כשאומרים על אחד שהוא בעל יראת שמים - זו הוכחה שהוא חכם - בעל שכל!

ספר "אור יהל" הוא יסוד המוסר

שאלה: ספרי רמח"ל ומהר"ל, האם אפשר ללמוד. **תשובה:** אם מרגישים תועלת מעשית בלימוד הספרים הנ"ל, אדרבה, אבל אם לא - חבל על הזמן. ואם כבר מדברים על ספרים, כדאי לדעת שהספר "אור יהל" הוא ספר יסודי וברור, שהיה כדאי ללמודו בשבת על יד השולחן, וכן ספר "אור יחזקאל". ספר "אור יהל" הוא יסוד המוסר.

הוריד את הנעליים...

מו"ר ה"אור יהל" זצ"ל היה פ"א שלא היו לו נעליים, והוצרך היה ללכת לאיזו שמחה, ושאל נעליים מאדם אחר. בזמן הריקודים הוריד את הנעליים, כדי שלא ישתפשו ע"י הריקודים...

זהירות שלא ידרכו

"ידוע בשם הגאון רי"ל חסמן זצוק"ל, שהיה נשיא המוסד בית היתומים דיסקין, פעם נשא דברים בפני חברי ההנהלה דשם, פתח ואמר: סוחר המתעסק במסחר ספרי קודש ישנים, אשר מדרך העולם מצוי בהם קרעים שיש בהם "שמות", הרי לא ימלט שתוך כדי עבודתו לא ידרוך על "שמות". כך אלו שזכו מאת השי"ת לעמוד לשרת את עמו ישראל, לחנך צעירי הצאן לתורה ליראת שמים ומידות טובות, עיסוקם הם "נשמות", זהו המסחר שלהם, ועל כן צריך זהירות שלא ידרכו ח"ו... זוהי ההקדמה שצריך ליתן דעת עליה כשעוסקים עם תלמידים צעירים!"

אהבת הרב לתלמיד

בכדי שנוכל להשפיע, צריך הרבה אהבה מהרב לתלמיד. התלמיד צריך להרגיש שראש הישיבה, המג"ש, המשגיח, כולו אהבה ודאגה לתלמידיו. להרגיש שהוא המורה-דרך שלו, וממילא אוהב מוסר אוהב דעת הוא יקבל השפעה ביראת אלוקים, בתורה. אך כל זמן שישנה הרגשה שיש ח"ו איזה ריחוק בין הרב לתלמיד - אין תקוה שהתלמיד יקבל תורה מפי הרב. וכך היתה ההנהגה שראיתי אצל רבותי. אני הגעתי ללמוד בישיבה בתחילת חודש שבט, ובתחילת הקיץ ביקש ר' לייב חסמן זצ"ל שיכנסו אצלו כל תלמידי הישיבה, כל אחד באופן פרטי, עם כל אחד ואחד דיבר דברים הנוגעים לו. זכורני איך לקח את היד של הבחור, באיזה אהבה ושמחה, כמה זה השפיע על התלמיד! כך היתה ההנהגה אצל כל ראשי הישיבות

האם אתה לא מקנא בו

בלמדי בישיבת חברון, הלכתי פעם בש"ק בצהריים אחר הסעודה שניה, בחצר הישיבה לפנימיה, ומו"ר ר' לייב חסמן ישב בחצר ולמד חומש. שמעו מהישיבה קול של בחור הלומד בנעימות, קרא לי ר' לייב ושאלני: מיהו הבחור שנשמע קולו בלימודו? כשאמרתי לו שם הבחור, רצה לעורר בנו חשק התורה עד אין קץ, ואמר לי בנעימות: האם אתה לא מקנא בו?!... ולא חיכה לתשובה.

בעל יראת שמים הוא חכם

זכיתי לשמוע שיחותיו של הגה"צ רבי לייב חסמן זצוק"ל, והיה מרגלא בפומיה: מען זאגט אויף איהם, אז ער איז אפרומער. אפרומער? ער איז אקלוגער! [אומרים עליו - על זה שלומד וחי על פי המוסר -

פנינים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

- פרשת לך לך תשע"ו -

אברהם אבינו היה כהן גדול

וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְאַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיַעֲקֹב וְהָיָה בְרָכָה (י"ב ב')

הנה אמרינן במדרש (ילקוט שמעוני רמז ס"ג) אמר הקדוש ברוך הוא, בוא אחרי ואני עושה אותך כהן גדול כאדם הראשון, שנאמר 'ואעשך לגוי גדול'.

והקשה הפנים יפות, דאם אברהם אבינו היה כהן גדול, היאך נשא הגר שהיתה גיורת, והרי כהן גדול אסור בגיורת. ומיישב, דצריך לומר דלקח הגר מקודם שנעשה כהן גדול.

[וביאר בתרי אנפי מתי אברהם נעשה כהן גדול, חדא, שלא נעשה כהן עד לאחר שמל, כי לפני שמל לא היה יכול להיות כהן גדול, שהרי ערל פסול בעבודה. תו, דיותר יש לומר שלא נעשה כהן גדול עד לאחר העקידה, שבאותה שעה אמר לו הקב"ה שיקריב על הר המוריה שהוא מקום המזבח עולמים, ואין זר קרב על גבי המזבח].

הנה שמעינן מהכא הא דאיתא בגמרא יבמות (ס"א א') דאם כהן הדיט אירס את האלמנה, ואחר כך נתמנה להיות כהן גדול, מותר לכונסה. וילפינן הכי מקרא דייקח אשה'.

והנה בגמרא התם ילפינן הכי לענין כהן גדול, ויש לדון אם אמרינן האי דינא גם לענין איסורי כהן הדיט, וכי תימא דלא משכחת לן האי דינא בכהן הדיט, מכיון דנעשה כהן הדיט משעת לידתו, מכל מקום יש לדון דמשכחת לן במקדש אשה לעובר,

והוא ע"פ ג' הקדמות, חדא, דאמרינן בגמרא יבמות (ס"ז א') דעובר במעי זרה זר הוא. **שנית,** דאיכא מאן דאמר בגמרא בבא בתרא (קמ"ב ב') דאפשר לזכות לעובר. **שלישית,** דנימא דיכול לזכות אשה לקטן, והיינו לשיטת הר"י ברזילי (מובא במהרי"ק שורש ל', ובמשנה למלך פ"ו מהל' גירושין ה"ג) דאב יכול לקבל קדושין בעד בנו הקטן.

ולפי האמור, יכול לזכות לעובר אשה גרושה או חללה או גיורת, דהרי בשעה שהוא עובר, הוה זר ומותר בה, ובכהאי גוונא יש לדון האם כשילד יהא מותר בה, כמו דאמרינן בכהן גדול, דבנתמנה אחר כך מותר באלמנה.

אבל באמת לא משכחת לן הנידון, דהרי כתב הגרע"א (קמא סי' קע"א) דאף אם נימא דיכול לקדש בתו כשהיא עובר, מכל מקום הקידושין יחולו רק לכשתלד, ויש לומר דהכי נמי בכהאי גוונא דמקדש לבנו. תו יש לטעון, דבפשוטו האי דינא דגמרא ביבמות איירי רק בכהן גדול.

* * *

אמרי נא אחותי את

אֲמַרְי נָא אַחֹתִי אֵת וְגו' (י"ב י"ג)

אברהם אבינו ע"ה קאמר לשרה אמנו ע"ה דתאמר שהיא אחותו, דאם תאמר שהיא אשתו, הרי יהרגו את אברהם.

וביאר הפנים יפות, דכשנכנס אברהם אבינו לארץ ישראל, לא חשש לדאוג על שרה, דהרי כתיב 'לא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות את פני ה', שכל זמן שעבר בארץ כנען להתקרב לירושלים, והיה עולה בכל שעה בקדושה יותר, לכך היה בטוח שלא יחמוד איש את שלו, אבל בירידתו למצרים היפוך עלייתו, שמצרים מקום טומאה ונקרא ערות הארץ, לכך חשש שיחמדו את אשתו.

וצריך עיון, דהרי ילפינן בגמרא פסחים (ח' ב') מהאי קרא ד'לא

יחמוד איש את ארצך', דשלוחי מצוה אינן ניזוקין, והרי גם בירידתו למצרים היו שלוחי מצוה, שהרי ירדו מפאת הרעב.

* * *

יהרג ואל יעבור

הנה לכאורה יש להקשות, דהרי אם שרה היתה אומרת שהיא אשתו, היו הורגין את אברהם, נמצא דשרה לא היתה עוברת על איסור אשת איש, ואם כן היאך אמרה שרה 'אחותי היא', על מנת שלא יהרגו את אברהם, וממילא קא עברה שרה על איסור אשת איש, הרי בגילוי עריות אין היתר של פיקוח נפש. וכך הקשה בספר הרוקח (שער לקט פסוק י"ג).

ויש לדון בב' תירוצים, תירוץ הגור אריה (אות א'), ותירוץ הרוקח (אות ב' ג' ד').

א. תירוץ הגור אריה

בגור אריה (ממהר"ל, י"ג ג') תירץ, דגם אם היתה אומרת שהיא אשת איש, היה גילוי עריות, דמנא ידעינן שאיסורא זוטא עבדי ולא איסורא רבה.

והיינו דאע"פ דאמר אברהם דאם תאמר שהיא אשתו אם כן יהרגו אותי, ונמצא דלא תהא אשת איש, מכל מקום יש לבאר כוונת הגור אריה, דלא היה אלא ספק אם יהרגוהו, ואם כן נמצא דבאומרה שהיא אחות דאברהם הוה רק ספק אם משוי גלוי עריות.

ותליא בספיקא דתיבת גומא (לבעל פרי מגדים, ריש פרשת וישב, ומובא בגליון הגרע"א י"ד סי' קנ"ז סעי' א') אם גם על ספק גילוי עריות אמרינן דיהרג ואל יעבור.

ב. תירוץ הרוקח

הרוקח תירץ, דעברה על איסור אשת איש באונס, דהרי לא עבדה מידי דהיתה קרקע עולם, ובכהאי גוונא נדחה משום פיקוח נפש.

[וזו לשון הרוקח, וחיתה נפשי בגללך, אמרה לו וכי אמרין לו לאדם חטא בשביל שיזכה חבריו, שעל דיבורי ישמש עמי, ואמרי יהרג ואל יעבור על גילוי עריות, אמר לה אברהם, האשה קרקע עולם היא, אם היא אנוסה אפילו נהנית אינה אסורה לבעלה בכך, ומובטח את שלא יגע כך, וגם אתפלל עליך, אמרה, לא אסור מהוראתך, כי חכם אתה ומורה. אחתי את, אמר לחכמה אחותי את, מן התורה אני מוראה כן].

לפי זה נמצינו למדין חידושא, דאם אדם רודף אחרי אשת איש, ולכן אינו הורג אנשים, כי הוא עסוק ברדיפה אחריה, ואם היא תמלט, הרודף יתפנה להרוג אנשים, אמרינן שהיא לא תמלט, דעל ידי זה ינצלו האנשים, [כמו שכתבנו דהאשה הוה רק שב ואל תעשה, ואינו חמור כרציחה דהוה יהרג ואל יעבור].

אבל אם אומרים לאיש לעבור על גילוי עריות, ואם לא כן יהרוג אנשים, אסור לו, אע"פ שיהרגו אנשים, דכאן עובר בידים, ובזה אין היתר בשביל פיקוח נפש.

ג. קושיא על הרוקח אמאי חשיבא קרקע עולם

הנה בגור אריה הנ"ל הקשה נמי האי קושיא ולא תירץ כהרוקח שהיא קרקע עולם. ויש לדון דבאמת ליכא הכא האי קולא דקרקע עולם,

דהנה כתבו תוספות (פסחים כ"ה ב' ד"ה אף) דהאי סברא דקרקע עולם אמרינן גם ברציחה, כגון שאם אומרים לו הנח לזרוק אותך על התינוק, לא אמרינן דיהרג ואל יעבור, אלא אמרינן דיעבור ואל יהרג.

אך אם אומרים לו שיביא את עצמו כדי שיזרקו אותו על התינוק,

בזה מסתברא דיהרג ואל יעבור, אע"ג דאחר כך הרציחה הוה בשב ואל תעשה, והרי בריטב"א (פסחים כ"ה א') כתב דאם אומר נכרי לאדם, הנח לי לקחת כלי זיין שלך, ואם לא אהרגך, אז יניח להנכרי לקחת, אבל אם אומר לו תביא לי כלי זיין, ויודע שרצונו להרוג בכלי זה, לא יביא לו, אלא אמרין בזה יהרג ואל יעבור.

ולכאורה האי דינא אינו רק במעשה הבאה, אלא גם בדיבור, כגון אם הנכרי שואלו היכן הכלי זיין, ואם לא יענה לו יהרגנו, יהא אסור לו לומר היכן הכלי זיין, וכמו בגוונא ששואלו היכן האדם המתחבא, ומחפשו בשביל להורגו, דהוה יהרג ואל יעבור, וכמו כל מוסר.

מעתה יש להקשות על תירוץ הרוקח, הרי באמירתה שהיא אחותו, ממציאה הגילוי עריות, נמצא דליכא בזה היתר דקרקע עולם, אלא חשיב כמעשה. [ובאמת בערבי נחל כתב דאחותי את הוי מעשה].

ד. לדון ליישב תירוץ הרוקח

אך יש לחלק, דאם אומרים לאדם היכן נמצא אשה פלונית, והיא תהא קרקע עולם, ואם לא יאמר יהרגוהו, אין הכי נמי נימא דיאמר לו היכן נמצאת, דבכהאי גוונא יעבור ואל יהרג, וטעמא, דיש לומר דדוקא בכגון גוונא דהריטב"א, דהוה כמוסר וחשיב דהורגו בגרמא, משא"כ בנידון דידן, אין למסירה קשר עם הגילוי עריות.

ואולי יש לחלק אם האשה עצמה גורמת או אחר, וכגון שהיא בחדר סגור, דאם היא תתן המפתח חשיבא כעושה מעשה, אבל אם אחר יתן המפתח יהא שרי ליה משום פיקוח נפש.

[והנה אם נפגמת, בזה קאמר קרא דדמי לרציחה שיש גם דין רודף, ואם כן יש לדון בנידון דידן, אך דיינינן היכא דליכא פגמא, כגון שכבר נפגמה או דמוותרת על פגימתה].

* * *

אחז הקב"ה עמו

וְאֶבְרָהָם בֶּן תְּשָׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה בְּהֵמְלוֹ בְּשָׂר עֶרְלָתוֹ (י"ז כ"ד)

הנה איתא במדרש רבה (וירא פרשה מ"ט) אמר אברהם לפני הקב"ה מי ימול אותי, אמר הקב"ה אתה בעצמך, מיד נטל אברהם סכין והיה אוחז בערלתו ובא לחתוך, והיה מתיירא שהיה זקן, מה עשה הקדוש ברוך הוא שלח ידו ואחז עמו, והיה אברהם חותך, שנאמר (נחמיה ט) 'וכרות עמו', ולא 'וכרת לו', מלמד שהיה הקדוש ברוך הוא אוחז בו. [וכך מובא ברש"י דפוס ישן שם].

ומבאר בחידושי חתם סופר (עה"ת החדש, נדפס במכון דעת סופר תשנ"ב) דהנה מבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק כ"ח, מובא בתוספות בראש השנה י"א א' ד"ה אלא) דמילת אברהם אבינו היה ביום כיפור.

ותיקשי, הרי היה מילה שלא בזמנה, ואם כן היאך מל עצמו ביום הכיפורים, הרי מילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ויום כיפור.

אלא מיישב החתם סופר, שזהו כוונת המדרש שהיה מתיירא מלעשות מלאכה ביום כיפור, ולכן אחז הקב"ה עמו, דעל ידי דהקב"ה היה מסייע עמו, היה שנים שעשאהו, והרי קיימא לן בגמרא שבת (צ"ב ב') דשנים שעשאהו פטורים.

* * *

שנים שעשו במצוות

והנה יש לחקור בהאי דינא דאמרינן בגמרא שבת (שם) דשנים שעשו פטורים, מי אמרינן דנאמר רק לענין שבת, דבכהאי גוונא לא חייב על מלאכת שבת, או דילמא אמרינן הכי גם לענין מצוות, דאם שנים עשו מצוה ביחד, אמרינן דחשיב דכל אחד לא עשה המצוה.

ויש לדון בהאי חקירה מכמה אנפי: [א', דעת החתם סופר, ב-ו, דעת המקור חיים דקיים המצוה, ז-ח, דעת הסוברים דלא קיים המצוה, ט-י', אופנים דלכולי עלמא לא קיים].

א. הוכחה מדברי החתם סופר

הנה לכאורה חזינן מדברי החתם סופר הנ"ל כהצד הראשון, דאע"פ דלענין מלאכה ביום כיפור, אמרינן דלא חשיב מלאכה מכיון שנעשה המילה בשנים, מכל מקום לענין קיום מצוות מילה, אמרינן דחשיב דקיים אברהם את המצוה.

והנה חזינן דהחתם ספר אזיל לשיטתו, דהנה דן החתם סופר (קובץ תשובות סי' מ"ח) להדעה דפוסל מילת נכרי (וירא סי' רס"ד סעי' א') מהו אם ישראל ונכרי אוחזין בסכין ומוהליו, ונקט החתם סופר דכשר, והביא דהכי נמי לענין שחיטה, בגוונא דישראל ונכרי אוחזין בסכין ושחטו, לרוב הפוסקים כשר, כדכתב בים של שלמה (פ"ק דחולין סי' ז') ורמזו הש"ך (וירא סי' ב' ס"ק ל').

חזינן דאע"פ דשנים עשו המצוה דמילה, מכל מקום קיימו המצוה. ויש לדחות דדיינינן בחתם סופר רק על הכשר המילה, אם כשרה או פסולה, אך לא על קיים המצוה, אך נראה דוחק.

* * *

ב. דעת המקור חיים דהפטור רק לענין קרבן

הנה דן במקור חיים (לנתיבות המשפט על הל' פסח, בסוף הספר בהגהות וקצת ביאורים סי' רס"ו) אם היה שני סוסים בעגלה, ולמשא זה היה יכול גם בסוס אחד, האם נימא דליכא איסור שביעת בהמתו, מפאת דשנים שעשאהו פטורים, [דבזה יכול וזה יכול פטור אבל אסור, וכל שבתבירו פטור אבל אסור, בבהמתו מותר לכתחילה].

אך כתב המקור חיים, דהפטור דשנים שעשאהו ילפינן מהא דכתיב בפרשת חטאת 'בעשותה', והאי קרא קאמר רק דפטור מקרבן, אבל לא קאמר דליכא לאו, ולא ילפינן לאו מקרבן.

ובגליון חתם סופר (או"ח סי' רס"ו על מג"א סק"ז) מביא מהכתב סופר, שהביא המקור חיים הנ"ל, והסכים כן בעיקר הדבר, עיין שם. ולפי זה לענין נידון דידן דשנים שעשאהו במצוות, כגון ששנים כיסו הדם, או שנים כתבו ספר תורה, או שנים הגביהו לולב, [בחול המועד שלא בעינן לכס], שפיר יצאו שניהם, דהמיעוט אינו אלא לענין קרבן.

ג. דעת הגרע"א כהמקור חיים

הנה הגרע"א (גליון הרמב"ם פ"א מהל' שבת ה"ז) מסתפק כהנ"ל, בשנים שעשאהו, באופן דזה יכול וזה יכול, מי אמרינן דשניהם פטורים אף ממלקות, או דילמא הפטור רק לענין קרבן, דילפינן מקרא דבעשותה, אבל לענין מלקות שניהם חייבין.

והנה כתב הרמב"ם (פ"ט מהל' כלאים ה"ט) דאפילו מאה שהנהיגו כלאים כאחד, כולם לוקין. ומביא הגרע"א דכתב מהר"ם די בוטון (סי' ס"ג) דמשמע דאיירי אפילו בזה יכול וזה יכול, דאף בכהאי גוונא כולם חייבים מלקות. חזינן כהצד דהפטור דשנים שעשאהו רק לענין קרבן. והנה זהו כסברת המקור חיים.

ד. הוכחת הבאר יצחק

בתשובות באר יצחק (או"ח סי' י"ד) אסיק דיש לומר כהמקור חיים, דבשנים שעשאהו בשבת יש איסור תורה.

והנה הקשה בבאר יצחק, דמשכחת לן שבות דשבות בכל מלאכת שבת, דיאמר לנכרי שיעשה על ידי שנים, ואם כן יקריב קרבנות בשבת על ידי שנים שעשאהו, וכתב דלהאמור לא קשה, דגם בשנים שעשאהו אסירא מן התורה, [ואע"פ דעל ידי זה יהא קל טפי דאין קרבן, יש לומר דאכתי כיון דאיכא סקילה וכתר לא חשיבא קל, וצריך עיון].

וצריך עיון, דאכתי משכחת לן שיעשה שלא כדרך.

תו, דהבאנו לקמן תשובות זרע אמת, דאם שלשה עשאהו, ושנים יכולים ואחד אינו יכול, חשיבא זה יכול וזה אינו יכול, והוה ליה כל חד מסייע שאין בו ממש, ואם כן אכתי מצי למיעבד בכהאי גוונא. והעירו, דיש לומר דבזה מיפסלא העבודה, דחשיבא כל אחד כמי שלא עשאהו, וצריך עיון.

ה. קושיית הריטב"א לענין שחוטי חוץ

אבל דברי המקור חיים והגרע"א צריכים עיון, דהנה איתא במשנה בזבחים (ק"ח א') לענין איסור שחוטי חוץ, דשנים שאחזו בסכין ושחטו, פטורים, וילפינן הכי בגמרא (שם) מהא דכתיב 'דם יחשב לאיש ההוא', אחד ולא לשנים.

והקשה הריטב"א בקדושין (מ"ג א') למי לי קרא, תיפוק ליה דשנים שעשאהו פטורים. ותירץ דסלקא דעתך לרבות מקרא דאיש איש.

ואם נימא דקרא אתי רק לפטור מקרבן, אם כן מהו קושיית

הריטב"א, הא בעינן קרא למעט דבשחוטני חוץ ליכא גם לאו, אלא על כרחך מוכח דבשנים שעשאוה פטורים לגמרי.

ובאמת במקור חיים (שם) הביא ראיה דשנים שעשאוה פטורים רק מקרבן, אבל לא מהלאו, מדבעינן קרא בשחוטני חוץ. אך הא חזינן דהריטב"א הקשה כן.

[ומוכח ממקור חיים דאיכא לא תעשה לא רק בחייבי לאוין גרידא אלא גם בחייבי כריתות. וצריך עיון בהגהות החתם סופר הנ"ל דנקט דגם להמקור חיים בשבת יהא מותר לגמרי בשנים שעשאוה כיון דפטור מקרבן].

ו. הגמרא מוכיחה מטומאת משא

וכן חזינן דלא במקור חיים, מהא דאמרינן בסוגיא דשבת (שם) לענין טומאת משא, דהיכא דהוה שנים שעשאוה, וזה יכול וזה יכול, שניהם טהורים, חזינן דאמרינן דכל אחד כמאן דליתא, ואם כן לכאורה הכי נמי לענין לאו הוה כמאן דליתא.

ז. דעת האלף לך שלמה שלא קיים המצוה

בתשובות האלף לך שלמה (או"ח סי' שע"ב) כתב כהצד הראשון, דשנים שעשו מצוה, לא קיים אף אחד, כגון שנים שהגביהו לולב, [כגון בחול המועד שלא בעינן לכס], כיון דהוה זה יכול וזה יכול.

ואם יגביהו באופן שמחמת כל אחד לא יגבנה, כגון במחזיק אחד על אצבעו תחילת הלולב והשני סוף הלולב, בזה שפיר יצאו, דהוה זה אינו יכול וזה אינו יכול.

ח. וכן כתב בברכת שמעון

וכן בברכת שמעון (למסכת פסחים) מוכיח כיסוד הנ"ל, דהנה בגמרא פסחים (ה' א') מוכיח ר' עקיבא שמצוות תשבייתו קאי על ערב יום טוב, דאי קאי ביום טוב עצמו, היאך יכול לשרוף ביום טוב, הא הבערה הוה אב מלאכה.

ותיקשי מהו הראיה, הרי לעולם נימא דתשבייתו איירי ביום טוב, דהרי יכולין לשרוף את החמץ על ידי שנים שעשאוה, ואז אין חילול יום טוב. ותיריך בברכת שמעון, דאז באמת גם לא יקיימו מצות תשבייתו.

ט. מסייע שאין בו ממש

הנה אמרינן בגמרא שבת (צ"ב ב') ג' גוויי דשנים שעשאוה,

חדא, זה אינו יכול וזה אינו יכול, שניהם חייבים. [ורבי שמעון פוטר, וקיימא לן דלא כרבי שמעון].

שנית, זה יכול וזה יכול, היינו דינא דשנים שעשאוה דשניהם פטורים.

שלישית, כאשר זה יכול וזה אינו יכול, לכולי עלמא זה שיכול, חייב, וזה שאינו יכול, פטור, דהוה ליה מסייע שאין בו ממש.

מעתה, אם נימא כהצד דשאני מצוות מאיסורים, ושנים שעשאוה מהני לענין מצוות וחשיב שקיימו המצוה, יש לדון דהיינו רק בגוונא דזה יכול וזה יכול, אבל בגוונא דזה יכול וזה אינו יכול, האיני יכול גרע טפי, ורק זה שיכול קיים המצוה, אבל זה שאינו יכול לא קיים המצוה, דהוה ליה מסייע שאין בו ממש.

י. גם בשלשה שעשו מצוה

ולהאמור, הכי נמי בגוונא דשלושה עשו מצוה ביחד, וכל אחד לחודיה אינו יכול, וכל שנים מהשלושה, יכולים, יש לומר דאף אחד לא קיים המצוה. [דאע"פ דבשנים שעשו וכל אחד אינו יכול, הרי שניהם חייבים, אבל הכא לגבי כל אחד, השנים האחרים יכולים].

והרי חזינן בתשובות זרע אמת (להגאון רבי ישמעאל הכהן ממדונא, ח"א סי' מ"ד) לענין שבת, דשלושה שעשו ביחד, וכל אחד לבד אינו יכול, ושנים ביחד יכולים, כולם פטורים, כדין זה אינו יכול וזה יכול, דהאינו יכול הוה מסייע שאין בו ממש. וכך כתב הגרע"א (גליון הרמב"ם פ"א מהל' שבת ה"טז).

יא. תשובות הרשב"א

[בתשובות הרשב"א (ח"א סי' כ"ח) כתב דשנים שהסיטו את המת, אף דזה יכול וזה יכול, טמאים, דלא נאמר זה יכול וזה יכול אלא לענין שבת דכתיב בעשותה, או לענין משא הזב דבעינן שינשא רובו עליו.

ולכאורה נראה דמה שכתב הרשב"א 'אלא לענין שבת', הכונה לכל עניני

איסורים, דהא קרא דבעשותה לא כתיב דוקא בשבת.

ובתשובות חכם צבי (סי' פ"ב) כתב דהרשב"א קאמר רק לענין זה יכול וזה יכול, אבל לענין זה יכול וזה אינו יכול יהא כן אף בחיסט, דזה מסברא ידעינן].

חילופי מכתבים בענין הנ"ל

להגאון רבי אברהם (שליט"א) זצלה"ה

בענין אם שניים שעשו מצוה, האם דומה לשניים שעשו עבירה דפטורין, וממילא גם במצוה לא קיים המצוה.

הנה איתא בשולחן ערוך (יו"ד ס' רס"ו סע' י"ד) יש לזהר שלא ימולו שני מוהלים מילה אחת בשבת, שזה ימול וזה יפרע, אלא המל הוא עצמו יפרע. אבל ברמ"א כתב דמדינא שרי.

והשאגת אריה (ס' נ"ט) הביא דברי הרמ"א בתשובותיו (ס' ע"ו ואינו ת"י) שכתב ז"ל ואי לא מסתפינא אמינא דיותר טוב לעשות על ידי ב' מוהלין, כדי שלא יעשה שום אחד מהן מלאכה שלימה, והוה ליה כשנים שעשו מלאכה ביחד דפטורין, וכמו זה עוקר זה מניח וכו' עיי"ש, וע' בנודע ביהודה (תניינא או"ח ס' כ"ב) שהביא הרמ"א, וכתב עלה, דדברי הרמ"א המה ברורים בטעמים ע"ש. [ועי' בשאגת אריה שהקשה עליו דאינו דומה לעוקר זה מניח].

רואים מדברי הרמ"א דאפילו במקום שלדעתו פטורין מהאיסור משום שניים שעשאוה, מכל מקום עדיין קיימו המצוה, ואין בזה חסרון של שניים שעשאוה.

ובספר דברי יהונתן (עה"ת, להגר"י אייבשיץ זצ"ל) מביא מהמדרש רבה דאברהם לא רצה למול את עצמו עד שהניח הקב"ה את ידו, וביאר שם דלא רצה למול את עצמו כי יום כיפור היה ומילה שלא בזמנו אינו דוחה, ולכן הקב"ה הניח ידו על ידו והוה כשנים שעשו ופטורים ע"ש. [א"ה, עיין מה שהבאנו לעיל כעין זה מהחתם סופר].

ואשאר בכל כבוד התורה

ר"ו

תשובת רבינו למכתב הנ"ל

לקדם הג"ר רבי ר'יו שליט"א

מאד נתענגתי על האגרת, בענין שנים שעשו מצוה, כגון שנים שכיסו הדם, או קבעו מזוזה.

ואייתי מהך דכתב רמ"א (שם) דיותר טוב לעשות על ידי שני מוהלין, חזינן דאע"פ דפטור בשבת מכל מקום קיים המצוה.

ויש לדון לחלק בין שנים שעשו פעולה אחת, ששניהם החזיקו באיזמל דמילה או ששניהם כיסו הדם, אבל היכא דשנים עשו בזה אחר זה, כל אחד פלגא, יש לומר דעדיף טפי.

וכגון בציצית אם שנים ביחד קשרו הציצית להבגד, זה תליא בהך ספיקא דשנים שעשאוה במצוה, משא"כ אם יתלה כל אחד ציצית אחת בכנף אחד, אע"ג דקיימא לן במנחות (ל"ז ב') דמעכבין זה את זה, ודאי מהני,

והא דכתב הרמ"א דבשבת פטורים, דמכל מקום חשיבא חצי מלאכה, דהחילול שבת הוא בכל המילה ולא במקצתה,

[וצריך עיון, דהא מבואר בשבת (קל"ז ב') דמל ולא פרע בשבת, חייב כרת על חילול שבת, חזינן דחשיבא חילול שבת, ואם כן אמאי בשני מוהלין זה מוהל וזה פורע ליכא חילול שבת].

דהיינו דיש לומר דבשנים שעשו חשיבא כל אחד כאילו לא עשה, כאשר עשו שניהם בבת אחת, משא"כ בזה אחר זה.

ואשר יקרב מעכ"ת בסברתו אותו יבחר, אם הדברים נכונים.

מילה בבני קטורה מספק

וְעָרַל זָכָר אֶשֶׁר לֹא יִמּוֹל וְגו' אֶת בְּרִיתִי הַפֶּה (י"ז י"ד)
אמרינן בגמרא סנהדרין (נ"ט ב') דבני קטורה חייבים במילה, דילפינן מקרא 'את בריתי הפה' לרבות בני קטורה.
ודעת רש"י (שם ד"ה לרבות) דנתחייבו רק הששה בנים שנולדו לאברהם. משא"כ דעת הרמב"ם (פ"י מלכים ה"ח) דנתחייבו גם כל הדורות אחריהם. וכתב הרמב"ם (שם) דבזמן הזה הואיל ונתערבו בני ישמעאל בבני קטורה, מספק כולם חייבים למול בשמיני.

והקשה בשאגת אריה (סי' מ"ט) על דברי הרמב"ם, אמאי בני קטורה ובני ישמעאל מצווים במילה, הא סנחריב בלבל כל האומות, ומשום הכי עמוני ומואבי ומצרי ואדומי מותרים בזמן הזה, ואם כן לא ידעינן מי הם בני קטורה ובני ישמעאל.

דרך א' - לא אזלינן בתר רוב
ומצאנו ב' דרכים ליישב, חדא, דכתב הגאון רבי שמואל בריה דהנודע ביהודה (מובא בנודע ביהודה תניינא אה"ע סי' מ"ב) דאף אחרי דסנחריב בלבל האומות, היתירא דמצרי ועמוני הוה רק מכח כל דפירש, וזה איתמר רק בישראל, אבל בבני נח לא אזלינן בתר רוב, והלכך בן קטורה שהוא בן נח חייב מספק. נואיית דהפרי מגדים (י"ד ריש שער התערובות חקירה ג', י"ד סי' ס"ג בשפ"ד ס"ק י"א, ובסי' פ"א בשפ"ד אות י"ב) כתב גם כן דבבני נח לא אזלינן בתר רוב.

ותמה במנחת חינוך (מצוה ב') דאם כן אף כל האומות יתחייבו במילה, דניחוש שמא הם בני קטורה.

דרך ב' - במי שאביו מהול
עוד דרך מצאנו ליישב, דכתב בשואל ומשיב (תניינא ח"ד סי' ק"ז סד"ה ובוה) ובחמדת ישראל (קונטרס ז"מ ב"נ אות מ"ט) דאע"פ דסנחריב בלבל האומות, מכל מקום מי שאביו ואביו אביו מהולים צריך לחוש שהוא מבני קטורה, ובני ישמעאל הא נהגו למול אע"פ

התחיל רצה

הנה אם שכח לומר 'ותן טל ומטר לברכה' בברכת השנים, ושוב שכח לאומרו גם בשומע תפילה, יאמרו לפני רצה. [וכדעת הראב"ה].
ויש לדון מהו אם היה בראש חודש, ואמר רצה ושכח יעלה ויבא, דצריך לחזור להתחיל רצה, האם יאמר שם ותן טל ומטר לברכה, כיון דהשתא הרצה כמאן דליתא.

אך אינו כן, דאם כן כשאמר רצה אמאי חוזר לברכת השנים, הא מילת רצה לחודא אינה כלום, ויאמר לאחר מילת רצה, והחליצנו, שלא יברך ברכה לבטלה, ועל כרחך דמכל מקום חשיבא התחלה.

וכעין זה יש לדון, באופן שלא אמר משיב הרוח ומוריד הגשם, וגם לא אמר מוריד הטל, דדינו לחזור, וגמר מחיה המתים, דמשלים שם, וטעה והתחיל אתה של אתה קדוש, דאז חוזר לראש, וסיים במקום הקל הקדוש, חוץ הדעת, לא נימא דהוה כלפני אתה קדוש. אך זה טעותא, דהתם כשטעה בהקל הקדוש חוזר לראש.

חשב שצריך לחזור לראש

הנה יש לחקור, מהו אם אמר ותן ברכה בחורף, ונזכר לפני התחנונים ולא עקר רגליו, וחשב בטעות שצריך להתחיל מראש, כי חשב שחשיבא עקירה, ובאמת צריך לחזור רק לברכת השנים, ונזכר בחונן הדעת שבאמת היה צריך לחזור לברכת השנים.

מי אמרינן דעכשיו ידלג לברכת השנים, או דילמא ימשיך כסדר. ונראה דידלג, דהרי דינו לחזור רק לברכת השנים.

וכי תימא דבאותה שעה שרצה לחזור לראש הוה ליה כעקר רגליו, אין לומר כן, חדא, שהרי מבואר במשנה ברורה (סי' קי"ד ס"ק כ"א) דאע"פ דחוזר לתחילת השמונה עשרה, מכל מקום אין צריך לחזור ולומר ה' שפתי תפתח, נמצא דעדיין הוה באמצע השמונה עשרה.

וכי תימא דאמירת ה' שפתי תפתח עדיין לא חשיב תחילת התפילה, אינו כן, דהא כתב המשנה ברורה (סי' קי"א ס"ק א') דהאי

שאינם חייבים, ונתערבו זה בזה.

והנה זה כד נימא דיש כל דפריש בבני נח, [דלא כנודע ביהודה ופרי מגדים], דאז אם אינו מהול אזלינן בתר רוב אומות.
ואם אין כל דפריש, נצטרך לומר שמזה שאביו אינו מהול מוכח שאינו מבני קטורה. ולפי זה תינוק הנמצא ברחוב יתחייב למול.
והקשוני על זה, דילמא האם זינתה עם בן קטורה, ולנכרי אין רוב וחזקה. תו, דילמא בדורות הקודמות היה הסבא תינוק הנמצא. ואולי למיעוטא דמיעוטא לא חיישינן אף בנכרי, וצריך תלמוד.

* * *

חיוב ערבות שהשני יקיים מצוותו

הנה לכאורה חייב ישראל למול בן קטורה ודאי, משא"כ ספק בני קטורה, והיינו אחרי דסנחריב בלבל, דלדעת בריה דהנודע ביהודה, הם רק ספק בני קטורה, ישראל פטור למולם, דלגבי ישראל יש רוב דאינם בני קטורה.

ותיקשי, דלכאורה אינו כן, דהרי נראה מסברא דתלמיד רבינו תם צריך ליתן לתלמיד רש"י תפילין של רש"י, דהרי זהו תפילין לתלמיד של רש"י. והכי נמי נימא דחייב למול ספק בני קטורה, דהרי לבני קטורה דלא אזלינן בתר רוב, לדידהו איכא חיוב מילה.

אמנם נראה לחלק דלא דמי, דהתם מודה תלמיד רבינו תם דלאידך תלמיד אזלינן כדעת רבותיו, משא"כ בנידון דידן, ישראל אינו חושש למיעוט.

[אך הראוני דחזינן דלא כהא דכתבנו לענין תפילין, דהרי כתב בריטב"א (לא מצאנו, נא להאיר ענינו) דנהי דבית הלל סברי דצרת ערוה מותרת, אסור לתנו לבית שמאי, דלדידהו הוה יבמה לשוק, והוה ליה לפני עוור, אך אין חיוב לתלמיד בית הלל להפריש תלמיד בית שמאי, דכאן ליכא לפני עוור].

ותן טל ומטר לברכה

פסוק יש לו דין תפלה, ומשום הכי אין להפסיק בינו לבין תפלת שמונה עשרה.

[וכן חזינן בשכח 'ותן טל ומטר לברכה' בשמע קולנו, וחזר לראש, ידלג לברכת השנים, עיין פסקי תשובות סי' קי"ז הערה 57].

תו העירו דלא חשיב כעקר רגליו, גם בלא הך טענה דה' שפתי תפתח, דהרי לא היה רגע אחד שחשב שפטור מתפילה, ואם כן עדיין הוה ליה כבתוך התפילה, ויחזור לברכת השנים.

וכגון בקרא מגילת אסתר ביחיד, שאין ברכה לאחריה, ובאמצע הקריאה נזכר שדילג מילה מקודם, וסבר שצריך לחזור לתחילת המגילה, וגם לברך שנית לפניו, מכל מקום עדיין יחזור למקום שדילג. ונראה דצריך ראייה לזה.

* * *

'בעבורו אל תמנע מים'

יש לשאול, מהו אם אמר בחורף בברכת השנים במקום 'ותן טל ומטר לברכה', 'בעבורו אל תמנע מים', דזה מהפיוט של תפילת גשם. והיה נראה דשפיר דמי.

אך שמעתי דשאלו כך את הגאון אילת השחר שליט"א, וקאמר דבפשוטו לא מהני.

ונראה דטעמו, דמנא לן דמים כוונה לגשם, שמא הכוונה שמבקש שיהיו לו מעינות ובארות לשתיה ולרחיצה, ואע"פ שהפייטן נתכוין לגשמים, מכל מקום לא קאמר להדיא.

ולפי זה אם יאמר בעבורו אל תמנע גשם, יצא.

וכן לאידך גיסא, אם יאמר 'ותן טל ומים לברכה', לא יצא. אך יש לחלק, דהתם ממשיך לומר 'על פני האדמה', וזה מורה יותר על גשם מאשר על מים דמעיינות ובארות, וצריך עיון.

אך העירו דיש לבאר דברי האילת השחר באופן אחר, דאי מניעה אכתי אינה נתינה, וצריך תלמוד.

נפשו גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
גליון 64 בראשית תשע"ו

העלון יוצא ללא מטרת רווח וניתנת
רשות לצלמו למטרת זכויה חריגים בלבד.
לתרומות והנצחות, חוספת מעוים, הצעות והערות
יש לפנות בטלפון: 0527-69-79-44
או בדוא"ל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

בפרשיות הבאות עוסקים אנו בישמעאל. ישנה מבוכה אודות
התעוררות כחו של ישמעאל בזמן הנקרא "גלות אדום". מה פשר
שילוב זה. על כך במאמר הראשון שחלקו השני יובא בשבוע הבא
בע"ה.

בשבתות הקרובות נשתדל להכנס לסוגית "שבת קודש". רבינו ז"ל
הרבה לעסוק בביאור סוגיא זו [מאמרים רבים בנושא נקבצו בספר
רזא דשבת] בהיותה יסודית ביותר בבנין קומתו של כל יהודי ומאידך
השטחיות בגישה אליה שולטת. עיקר הכניסה לתוך עולמה של שבת
קודש הוא ע"י ציורי הדעת ולכן צריך כל בן עליה לצייר לעצמו לאט
לאט מה היא שבת קודש. תחילה ילמד את הדברים ואח"כ יחבר
ידיעות אלו לתהלוכותיו בשבת קודש ובזה יזכה לאט לאט לחוש
בטעמה של שבת קודש.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שוה לכל נפש דברי
תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי
שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא
שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק
בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

(כ"א ז') "וראה רכב ופרשים, רכב חמור רכב גמל
רכב חמור רכב גמל", מפני מה הוא מקדים רכב
חמור רכב גמל, לא היה צריך לומר אלא רכב
גמל רכב חמור, (פי' דהגמל הוא מהיר יותר מן
החמור, והצופה גמל וחמור מתקרבים, מבחין
קודם בגמל, והיה לו להקדימו ולכתוב "רכב גמל
רכב חמור"), אלא כיון שהוא (ישמעאל) יוצא
רוכב על גמל (דדרך הישמעאלים להיות רכובים
על גמלים), צמחה מלכות בית דוד בידי רוכב על
חמור, (משיח שנאמר בו עני ורוכב על חמור)
עכ"ל המדרש.

כלומר דהמעבר בגלות, מן הידים של אדום
לידים של ישמעאל, הוא תחילת התפתחות
הגאולה ע"י משיח בן דוד, שיבוא בציור של "עני
ורוכב על החמור", והדברים סתומים, מה ענין זה
לזה.

ג. גלות אדום כוללת גם את גלות ישמעאל

לביאור הדברים עלינו להקדים הנחה נכבדה,
דעשו הוא כח כללי הכולל גם את הכחות של
ישמעאל, דהנה יעקב אבינו הוא כלל כל הכחות
דקדושה, שהוא "בחיר האבות" – הנקודה
העיקרית שלהם והכוללת את כולם, וכל הנפשות
של עם ישראל, שהם ענפי האבות הקדושים,
כלולים ביעקב אבינו, שהוא כלל כל האבות, ועל
כן שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם
הראשון (ב"ב נ"ח א'), דהלא ידוע שקומתו של
אדם הראשון כללה את הנפשות של כל הדורות,

ה"בשורה טובה" בשלטון ישמעאל, ולימוד

ההשגחה במאה האחרונה [עיני ישראל ח"ג]

א. שלטון ישמעאל בא"י בזמן שממטה

אמרו חז"ל (זוה"ק ס"פ וארא) ווי על אותו זמן
שנולד ישמעאל, ועל-אף שהודיע הקב"ה
לאברהם על לידתו של יצחק, אמר לפניו "לו
ישמעאל יחיה לפניך", והשיב לו הקב"ה
ו"לישמעאל שמעתיך, הנה ברכתי אותו, והפריתי
אותו, והרביתי אותו במאד מאד, שנים עשר
נשיאים יוליד, ונתתיו לגוי גדול", הובטח בזה
שזרע ישמעאל יתרבה, עד שיהיו אומה גדולה,
ותהיה ממלכה אדירה מאד.

וכאשר גלו ישראל מן הארץ בחורבן הבית, עמד
שרו של ישמעאל ותבע מהקב"ה, דהיות
שישמעאל נימול, יש לו חלק בקב"ה, ומגיע לו
שכר על כך, ועמד בתביעתו זו 400 שנה, עד
שנתקבלה תביעתו, וקבע הקב"ה שיקבל ישמעאל
שכרו בעוה"ז, שבשעה שהארץ תהיה שוממה
מיושביה, ישלטו בה בני ישמעאל, עד שיושלם
זכותם, ותחזור לידי עם ישראל, זהו תורף מאמר
חז"ל שם.

וכך היו פני הדברים, שכ-400 שנה אחר חורבן
הבית, כבשו בני ישמעאל את יבשת אסיה, מדינה
אחר מדינה, עד שהשתלטו גם על ארץ ישראל.
[עד לפני כ-80 שנה, שהחליטו אומות העולם
להחזיר את הארץ ליהודים. בחלקו השני של
המאמר נתייחס אי"ה בפרוטרוט על כל סדר
השתלשלות הדברים ב-100 שנים האחרונות,
בהשקפת התורה ביסודות מוצקים וברורים, על
מאורעות אחרית הימים]

ב. גלות ישמעאל – פיתוח הגאולה

מאמר נוסף בחז"ל מתייחס למלכות ישמעאל,
והוא במדרש דרשב"י (בין המדרשים שמצא
הגרש"א ורטהיימר זצ"ל בגניזת קהיר) וז"ל כיון
שראה (רשב"י) מלכות ישמעאל, התחיל לומר,
לא דיינו מה שעשה לנו מלכות אדום הרשעה,
אלא אף מלכות ישמעאל, מיד ענה לו מט"ט שר
הפנים לומר לו, אל תירא בן אדם, שאין הקב"ה
מביא מלכות ישמעאל, אלא להושיעכם מזאת
הרשעה וכו', ענה לו ר"ש ואמר, ומנין שהם
ישועה לנו, אמר לו, לא כך ישעיה הנביא אמר

כך קומתו של יעקב אבינו כללה את כל נפשות עם ישראל, והוא "כל" בצד הקדושה, שנאמר בו "וכי יש לי כל" (וישלח ל"ג י"א), יתר על אברהם ויצחק שנאמר בהם רק "בכל" "מכל", דיעקב הוא החפיצא של "כל" בעצם, הכולל הכל, ועל דרך זה היה עשו בצד הטומאה, דהוא ה"לעומת" של יעקב, שהם זה כנגד זה ממש, ונמצא שעשו הוא כלל כל כחות הרע, וממילא גם הכחות של ישמעאל כלולים בו. היוצא מהנחה זו, שהגלות הרביעית – גלות אדום, כוללת גם את גלות ישמעאל, מכיון שאדום הוא "כלל" הכולל את כל הכחות וכמשנ"ת, וזהו פשר הענין שבתוך תקופת גלות אדום, הנמשכת בעצם עד ביאת הגואל, ש"עלו מושיעים לשפוט את הר עשו", נכנסה גם מלכות ישמעאל, משום שישמעאל כלול באדום, מפאת היותו כח "כללי" הכולל את כל כחות הרע.

ד. סיבת הנפילה בידי עשו, וגדר היציאה

והסיבה שבחורבן בית שני נפלו בידי עשו, הוא משום ששנאת חנם ענינה "פירוד" בעצם, דכשהשנאה תלויה בדבר ישנה אחדות בעצם, שהרי כשבטל דבר בטלה השנאה, אבל שנאת חנם היא שנאה בעצם, הנובעת מפירוד בעצם. ועל כן נענשו מדה כנגד מדה שנפלו בידי עשו, שתכונתו "רצח", על חרבך תחיה, אהרגה את יעקב אחי, ורציחה הוא "פירוד" בין הגוף והנשמה, סתירת החפצא של "כל", המאחד את כל הפרטים להיות חפצא של כלל, וגם התוכן העיקרי של חורבן בית שני, היה טעם של "מיתה" בקומת האדם הכללית של עם ישראל כמש"כ הגר"א ז"ל.

"פירוד" זה בין הגוף והנשמה, הוא הפקעת ה"עדות" של האדם על האיחוד בבריאה, כמו שנתבאר כמה פעמים דחיבור גופו ונפשו של האדם, הוא עדות על האיחוד של כל הבריאה – עליונים ותחתונים, והקריעה ביניהם היא הפקעת העדות, ועל כן כאשר יעלו מושיעים לשפוט את הר עשו, תחזור המלוכה להשי"ת, בהתגלות היחוד כראוי, ושלא כמו הגלויות הקודמות [שבפרשת בחוקותי], שמסתיימים רק ב"זכרתי את בריתי יעקב וגו' והארץ אזכור", שבטלה הגלות ושבו לארצם, אבל היציאה מידי אדום הסותר את האיחוד בבריאה, הוא ע"י גילוי היחוד – "והיה ה' למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

ה. חילוק בין ישמעאל לעשו ביחס אל ישראל

הנחה שניה, יש חילוק יסודי בין ישמעאל לעשו, בעשו נאמר "לאם מלאם יאמץ", ופירשו חז"ל (פסחים מ"ב ב') שאין שניהם מתקיימים כאחד, אלא כשזה קם זה נופל, אין קשרי נבנית אלא מחורבנה של ירושלים, ואילו אצל ישמעאל אין תנאי כזה, שורש הענין, דיעקב ועשו נולדו שניהם מאותו אב ואם, שניהם קדושים, ויתר על כן דיצירתם היתה ממש מטיפה אחת כד' חז"ל, וע"כ עומדים שניהם על בסיס אחד, השייך או לזה או לזה, משא"כ יצחק וישמעאל אין להם קשר בעצם, זה בן הגבירה וזה בן האמה, ומעיקרא לא היה לגמרי בבית, על כן יכולים שניהם להתקיים כאחד.

ו. נחמת רשב"י במעבר לידי ישמעאל

ע"פ האמור נמצא שהיציאה מגלות אדום קשה יותר מן היציאה מידי ישמעאל, דשלטונו של עשו הוא סתירה בעצם לשלטון של עם ישראל, וצריך זכות גדולה לעקור את שלטונו ולהכנס במקומו, משא"כ אצל ישמעאל שאין תלויים זה בזה, יכול להיות חנינה לעם ישראל גם במצב שאין להם זכות להגאל. ועוד דמהות הקשר בין ישראל ועשו, הוא שאחד יונק את כחו מחולשתו של חברו, כמו שכתוב "והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך", וממילא במצב של "לא זכו" הרי זה גופא מחזק את כחו של עשו, משא"כ אצל ישמעאל, שאחזיתו בארץ ישראל היא בזכות עצמו, מכח המילה שלו, כמבואר במאמר חז"ל שפתחנו בו, על כן כאשר תם זכותו, יש מקום שעם ישראל ישובו לארצם.

וזהו הנחמה שניחם מט"ט שר הפנים את רשב"י ע"ה, דכאשר תראה את ה"רכב גמל" – ישמעאל, צמחה מלכות בידי "רוכב על החמור" זהו משיח בן דוד, (כמובא לעיל אות ב'), דכאשר נכנסה גלות ישמעאל לתוך גלות אדום [מצד התכללות ישמעאל באדום כנ"ל (אות ג')], יש כאן הפקעה מסוימת מכחו של אדום, ומעתה נפתחה הדרך שתהא גאולה גם בזמן "שלא זכו", דמלכות ישמעאל אינה סתירה לגאולת ישראל, דאין תלויים זה בזה, ועוד דכאשר יושלם זכות המילה של ישמעאל יוכלו לחזור, וכמשנ"ת לעיל בארוכה, ומדויק היטב מה שתפס הפסוק את הציור של "עני ורוכב על החמור" שנאמר במצב של "לא זכו" (סנהדרין צ"ז), דהבשורה של מלכות ישמעאל נצרכת דוקא במצב זה וכמשנ"ת. [המשך המאמר בשבוע הבא בע"ה]

להרגיש את השבת [רזא דשבת עמ' תס"ב]

כתב המ"ב שערש"ק הוא מהזמנים המסוגלים לתשובה. בפשוטו הוא דהכניסה לעולם ברור [א.ה. היינו שבת קודש כפי שנתבאר במאמר הבא] מחייב הסרת כל הספקות והערפול [א.ה. שזהו עומק עבודת התשובה לחזור לבהירות שרק רצונו קיים עבורי בלא שום ספק בכך]. אמנם בעומק יותר תשובה היא לשון חזרה [לשוב] והיינו להפוך היצירה לטוב, להחזירו למקום שקודם קלקולו ואז ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים עמו. ואמרו בזה"ק [ח"א קמ"ד]: דקאי על יצה"ר. הכניסה לעולם שהוא מעבר לגבול צריך כזו עבודת האדם שהיא מעבר לגבול. זו עבודת התשובה. ואחרי הכנה זו נכנס לעולם שעומקו הוא הנקודה שמרגישים בשבת אחדותו ית"ש כעין "עד שלא נברא העולם".

היכן הרגשה זו בשבת. אצל כל בן תורה זה שכיח כשלוקח בידו את הגמ' בש"ק שהרי שבת יעשה כולו תורה ופותח סוגיא עמומה והדברים מאירים לפנינו ועמד על הדברים שלא חשב עליהם קודם, והענינים מצטרפים לבנין שלם ונהנה הנאה שאין דומה לה ומרגיש באותו רגע שמלבד הקב"ה והתורה אין לו שום דבר בעולם. זה נקרא להרגיש ב"מטבעות קטנות" את "עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו לבד". אבל בשבילנו זו עשירות גדולה ואושר גדול. כאן היא הרגשת הברכה וקדושת השבת.

פתיחת פנימיות האדם בשבת [רזא דשבת עמ' לו]

העולם לתכלית שבשבילו נברא הכל, והוא שיתגלה שכל התמורות שהיו בו' אלפי שנים נכללו בהנהגתו ית', ויכירו בזה בעת שיתראה בעולם ונשגב הוי"ה לבדו. כן הוא היחס בין ו' ימי בראשית ושבת הבאה אחריהם, וכמפורש ברמב"ן בפסוקי ויכולו שששת אלפי שנים הם מקבילים לששת ימי בראשית באריכות הזמן, א"כ בשבת יש הנהגה אחרת מעין ונשגב ה' לבדו שזה תכלית וגובה מדת הממלכה שאמר דוד המלך, לכן נשתנה הנהגת השבת לגמרי מהנהגת ימי החול, ומזה הוא דין עונג שבת כעין לע"ל דכתיב בו אז תתענג על ה'.

נכנס לבאר איך נפש האדם יכולה להשתייך לזה בהאי עלמא [או עכ"פ לגעת באיזה מגע בזה, על דרך מתי "יגיעו" מעשי למעשי אבותי]. שבת היא שביתה ממלאכת שמים וארץ פי' מכל העשרה מאמרות שנבראו בהם שמים וארץ וכל אשר בהם, וצריך לבאר האם גם על מאמר "נעשה אדם" גם חלה שביתה, דא"כ מי הוא הנכנס לשבת ושובת בה.

ביאור מהות האדם בשבת קודש כך היא. האדם מורכב מעליונים ותחתונים, נשמה מלמעלה וגוף מלמטה, ובזה הוא שונה מכל שאר נבראים, ולכן שאר נבראים שנבראו במאמר גם נפשם נכנסה במאמר, ועל כולם חלה השביתה דשבת, אבל נשמת האדם לא הוכנסה בו במאמר אלא בנפיחה, ומקרא מלא דיבר הכתוב "ויפח באפיו נשמת חיים", לכן בעת שביתה המאמרות שובת רק הגוף שנוצר במאמר נעשה אדם, אך אין הנשמה שובתת כי היא אינה מ"מאמר" אלא הורכבה בגופו בנפיחה. ממילא בשבת קודש האדם חי את חיו באופן מזוכך יותר מחיי גוף שבששת ימי המעשה.

חז"ל האריכו לבאר שהבריאה מחולקת לג' רבדים, א' העולם עצמו ב' הזמן שבעולם ג' הנפשות הנמצאות בו, וזה נקרא בלשונם "עולם שנה נפש" [ר"ת עש"ן]. שלושה רבדים אלו מקבילים זה לזה דמה שיש בזה יש בזה. וממילא יש כאן מפתח להכנס לעולמה של שבת, כי מתוך הבנת סוגית השבת ב"זמן" וב"עולם" נבין מהי עבודת הנפש בשבת. עוד נקדים שכידוע בכל אחד מאלו ישנה נקודת מרכז הבריאה. **בעולם** המרכז הוא בית המקדש אבן שתיה שממנו הושתת העולם, ובזמן השבת היא מרכז כל ימי החול, **והאדם** [נפש] הוא מרכז כל הנבראים דכולם לא נבראו אלא לצוותא לו (ברכות ו:), ובאדם עצמו הלב הוא המרכז.

שביתה העולם והאדם ממאמרות דמע"ב

יש עוד מקביל לזה בעומק יותר, והוא מה שכתוב בפסוק כי ששת ימים וכו' ואמר הרמב"ן על זה (פ' יתרו) בששת לא נאמר אלא ששת, פי' שכל הבריאה מיוסדת על ו' כוחות הנקראים ששת ימים, והם שש מדות שעל ידם מנהיג הבוי"ת את העולמות, והם הם המדות שנתפרטו בשבחו של דוד המלך ע"ה לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וכו' וכמבואר בברכות (נח.) שמידות אלו חובקות את כל ימי עולם עד המידה האחרונה "לך ה' הממלכה" שהיא תופיע לעתיד לבא באחרית הימים. ביאורו שששת המדות נועדו להיות העולם בשית אלפי שנים, ואח"כ באלף השביעי הנקרא "חד חרוב", שנחרב כל הנהגת העולם מן הציור שהיה בששת אלפי שנים, ומתחדש העולם בהנהגת ונשגב הוי"ה לבדו ביום ההוא כמ"ש בסנהדרין צו.

וכשם שהוא בהנהגת הבריאה בכללותה כך הוא בסדר ימי עולם, שבאלף השביעי יגיע

השבת נועם הנשמות

זהו פשר מה שאמרו רז"ל דשבת יומא דנשמתא ולא דגופא. כי השביתה של מעשה בראשית היא רק על מה שנברא ב"מאמרות" ומה שלא נכלל במאמרות יכול להיות כעת את חייו הטבעיים. ומה הם אותם חיי נשמה? על נפיחת הנשמת חיים אמרו "מאן דנפח מתוכו נפח" ולכן מהות חיי "הנשמת חיים" נמשכים מעומק פנימיות ושרש החיים, כמאה"כ (תהלים לו) כי עמך מקור חיים באורך נראה אור. זהו טעם החיים שהיא טועמת. אך בהיותה קשורה בגוף עפר מן האדמה שאינו מסוגל להרגיש חיים אלו בודאי שזה מגבילה לצורת חיי הגוף, אבל בשבת שמשחררת הנשמת חיים מן הגוף בהיותו שובת כעת, אז נפתח לה טעם החיים שלה, והיא יכולה להכנס ולטעום מן החיים דונשגב ה' לבדו ביום ההוא.

וזהו שאמרה שבת לפני הקב"ה לכל נתת בן זוג ולי לא נתת בן זוג, דהשבת אינה מכלל המאמרות וכל הימים יש להם זוג ע"י המאמרות שבהם (דג' ימים אחרונים ציירו בפועל מה שהיה בג' ראשונים באופן כללי - ג' ראשונים חומר, ג' אחרונים צורה - כמש"נ), אבל השבת אינה שייכת לכל זה כלל דהיא מהנהגת ונשגב ה' לבדו, ומה הזוגיות ששייך בזה, ע"ז אמר לה הקב"ה כנס"י יהיו בן זוגך. וכמש"נ במ"א דהציבור דכלל ישראל שייכים לאותו טעם חיים, בעצם שאין הגוף יכול להגבילו, וכל נשמה פרטית בהיותה חלק מאותו ציבור משתייכת גם היא לאותו טעם חיים המשוחרר מן הגוף, וחי חיי קדושה דשבת וטועם את חלקו בכנס"י שהיא בן זוגה דשבת, ולכן השבת היא עיקר ומרכז לכל ימי המעשה.

הכניסה לשבת – בהשתוקקות לחכמה

כעת נבין כיצד נכנסים מששת ימי החול לאוירת יום השבת, ומה הוא ענין מעשה השביתה מהמאמרות דששת ימי המעשה. כתוב בתורה בסוף מלאכת יום השישי וירא א' את כל אשר עשה והנה טוב מאד. מבואר בזה שגמר מעשה בראשית הוא טוב מאד. פירוש המילה "מאד" שאין לו שיעור. במלאכת כל יום בפ"ע כתיב וירא א' כי טוב, אבל ביום ו' בגמר מע"ב אחר שראה "את כל אשר עשה" אמר שהוא טוב "מאד". כאן מונחת הכניסה לשבת שהיא טעימת א' משישים בעוה"ב, שבו אין שום מוגבלות והכל מתעלה בלי שיעור [א.ה. היינו שביום שישי לפני שנכנס לשבת קודש כבר משיג את ה"מאוד"

שיצמח מכל הששת ימים ויש על זה ציווי מיוחד], זהו עומק ההלכה של תוספת שבת להוסיף עליה מן החול, זמן זה הוא רק איסור עשה, והוא זמן המעבר מן החול לקדושת השבת עצמה.

ובנפש האדם שהיא מקבילה לזמן כנ"ל חלה גם אז [א.ה. בזמן תוספת שבת] שביתה על כל המאמרות הכלולים בנפש האדם ההולכים במהלך הקבוע שקבע הבו"ת "חק נתן ולא יעבור" [א.ה. היינו החלק הגופני שבו ומשום כך מתגלה יותר החלק הרוחני של האדם], ומתרוכמת לרקע הגבוה יותר הנקרא מידת ה"חכמה" [והוא נזכר במטבע ברכת צרכים אשר יצר את האדם בחכמה, וביארו תלמידי הגר"א שזו המידה ממנו נעשה האדם].

כעת עלינו לבאר מהות מידה זו בנפש ובמה קשורה לקבלת שבת. מושג החכמה אינו השגת מושכלות כפי שחושבים העולם אלא כמו שכתב רבנו יונה ז"ל על המשנה איזהו חכם הלומד מכל אדם, שכל כך אוהב את החכמה ומתאוה אליה ששואל מכל אדם ועל זה נקרא חכם, דהחכם שאינו אוהב את החכמה הוא טפש, והאוהב ומשתוקק אליה אף שאינו יודע כלום הוא נקרא חכם עכ"ל. מבואר בדברי ר' יונה שמהות החכמה היא ההשתוקקות אליה, ומה שלמד חכמה אח"כ, זהו רק פרט ממנה. [א.ה. ומבאר חידושו של ר' יונה שלא יתכן שמידת החכמה תהיה מוגבלת בהיות שהיא שורש כל מושגי הגבול ובהכרח שהיא בלא גבול, ולכן בהיות שהתפיסה של האדם בשכלו היא מוגבלת, כ"א לפום דרגה דיליה כמה שיכול להשיג [א.ה. לא יתכן שזה יהיה מהות החכמה], אבל הרצון להשכיל אין לו שיעור, ויכול להשתוקק להשיג כל המושכלות כולם, ומה שאינו מוגבל אין לו קבע בחק נתן ולא יעבור [א.ה. ולכן זו הגדרת חכמה התשוקה אליה]. והיות שזו הנקודה הפנימית של קומת האדם, היא נפתחת בזמן השייך ל"טוב מאד" של ימי המעשה [א.ה. היינו ביום השישי].

נכנס יותר למהות החכמה. צורת ההשכלה של החכמה היא ברירות, כמ"ש (סנהדרין ז) אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך הדבר כאחותך וכו', ממילא צריכה ההשתוקקות להיות ג"כ לאמת הברורה של "אין עוד מלבדו" שהיא סוגית השבת, ואז יכול להכנס לשבת מעין דונשגב ה' לבדו, שזוהי האמת לאמיתה של כל הבריאה. [המשך המאמר בשבוע הבא א"ה].

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת לך לך

"ואעשך לגוי גדול והיה ברכה - בך חותמין - ובדין הזכרת שם ומלכות בברכה"

"ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה". (פרק י"ב פסוק ב').

לברכות שהרי כל הברכות שם נחשבות ברכה הסמוכה לחברתה שאינה פותחת בברוך לכן בזה לא מזכירים מלכות. וכן נפסק להלכה ברמב"ם.

אמנם לגבי ברכת אבות - הברכה הראשונה של שמונה עשרה, שהיא פותחת בברוך ומסיימת בברוך, בזה קשה למה אין בה הזכרת מלכות. וכל התירוץ שתירץ התוס' שברכות שמונה עשרה הם ברכה הסמוכה לחברתה שאינה פותחת בברוך ולא שייך להזכיר בה מלכות, שייך בכל ברכות שמונה עשרה חוץ מהברכה הראשונה, אבל הברכה הראשונה שאינה נחשבת כברכה הסמוכה לחברתה ופותחת וחותרת בברוך, קשה למה אין הזכרת מלכות. ולזה כתב התוס' לתרץ, דכיון שמזכירים בברכה הזו "אלוקי אברהם", הרי זה נחשב כמו מלכות, דכיון שאברהם אבינו המליך את הקב"ה על כל העולם שהודיע מלכותו, ממילא הזכרת שמו הרי היא כהזכרת מלכות.

מבואר בדברי התוס' דבר חידוש שאצל אברהם אבינו התחדש דבר חדש שאין בכל האבות, והוא שהזכרת שמו של אברהם אבינו לבדו נחשבת כהזכרת מלכות כיון שהוא הודיע והמליך את הקב"ה על כל העולם, ממילא הזכרת שמו לבדו כבר מוגדרת כהזכרת מלכות.

והנה כל ברכה שאין בה הזכרת מלכות אינה ברכה, וא"כ כאשר מזכירים בברכה "אלוקי אברהם" זה מחשיב את הברכה לברכה, דכיון שאין בברכת אבות הזכרה של מלכות אלא רק במילים הללו, ממילא יוצא שהמילים הללו הם עושות את הברכה לברכה.

ואעשך לגוי גדול - והיה ברכה

ומעתה לפי זה יש לבאר את הדרשה של הפסוק "והיה ברכה" שזה הולך על אברהם אבינו באופן נפלא, שבתחילה נאמר לו "ואעשך לגוי גדול" שיזכירו את שמו בתפילה ויאמרו "אלוקי אברהם", אבל עדיין לא נאמר לו בזה שהזכרת שמו תחשב כהזכרת מלכות, אלא זה יהיה כמו כל הזכרת האבות שאין זה נחשב כמלכות.

ולזה בה הפסוק ומוסיף "והיה ברכה", לומר שהזכרת שמו של אברהם אבינו לא תהיה רק כהזכרה בעלמא, אלא ההזכרה הזו תהא בגדר של "והיה ברכה" שיחשב כהזכרת מלכות שהיא הנותנת לברכה שם ותוקף של ברכה. ובאמת כיוון בזה לדברי החיד"א בספרו "פני דוד" עה"ת בפרשת לך לך, שכתב כדברים הללו, וע"ש.

ופרש"י, דבר אחר, ואעשך לגוי גדול - זהו שאומרים אלוקי אברהם, ואברכך - זהו שאומרים אלוקי יצחק, ואגדלה שמך - זהו שאומרים אלוקי יעקב. יכול יהיו חותמין בכולן, תלמוד לומר והיה ברכה - בך חותמין ולא בהם. מבואר שאצל אברהם אבינו התחדש תוספת ברכה יותר מכל האבות, שאע"פ שבתחילה כבר נאמר לו "ואעשך לגוי גדול" שיזכירו את שמו בתפילה ויאמרו "אלוקי אברהם", מ"מ עוד נאמרה לו תוספת של ברכה "והיה ברכה", שלא די בזה אלא גם יחתמו בו בתפילה ויאמרו "ברוך אתה ה' מגן אברהם".

שמעתי מהגאון רבי ברוך שמעון סולמון זצ"ל רבה של פתח תקווה, לבאר עוד ביאור נפלא לפי דעת התוס' בדרש הפסוק "והיה ברכה", בגדר התוספת ברכה שנוספה בזה לאברהם אבינו יותר על כל האבות. דהנה בגמ' בברכות (דף מ' ב') איתא, "גופא, אמר רב כל ברכה שאין בה הזכרת השם אינה ברכה, ורבי יוחנן אמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה וכו'".

מבואר בגמ' דדעת רב שבשביל לצאת בברכה ידי חובה חייבים להזכיר בה הזכרת ה', וברכה שאין בה הזכרת ה' בפתחה או בחתימה אינה נחשבת לברכה. ורבי יוחנן מוסיף שצריך גם להזכיר מלכות דהיינו "מלך העולם", ואם בירך ולא הזכיר בברכה מלכות אינו יוצא ידי חובה. ולהלכה נפסק ברמב"ם (הלכות ברכות פרק א' הלכה ה') ובשו"ע (סימן רי"ד סעיף א') כרב ורבי יוחנן, שכל ברכה שאין בה הזכרת ה' ומלכות אינה ברכה, ואם דלג בברכה שם או מלכות צריך לחזור ולברך.

הזכרת מלכות בברכות שמונה עשרה ובברכת אבות

ובתוס' (ד"ה אמר אביי) מביא שהרי"ף ור"י פסקו כרבי יוחנן שצריך להזכיר בברכה גם מלכות, וכתב "ולכך היה אומר ר"י שאם היה מדלג מלכות של ברכת המוציא שצריך לחזור ולברך וכו'. וברכות של שמונה עשרה אין בהן מלכות דאינן באין בפתחה ובחתימה אין שייך מלכות, אבל אלוקי אברהם הוי כמו מלכות דאברהם אבינו המליך הקב"ה על כל העולם שהודיע מלכותו וכו'". מבואר בתוס' שכל הדין שצריך להזכיר בברכה גם מלכות זהו דווקא בברכה שבאה בפתחה וחתימה, אבל ברכה שבאה רק בחתימה ובלי פתיחה לא שייך להזכיר בה מלכות, ובזה הברכה נחשבת כברכה גם בלא מלכות. ולכן כותב התוס' שבברכות של שמונה עשרה לא מזכירים מלכות שכיון שאין פתיחה

*

הא-ל הגדול חשוב כהזכרת מלכות

החיד"א מביא בשם בעל התוספות יום טוב, שביאר לפי דברי הרא"ש את הפסוקים שאומרים באשרי יושבי ביתך, "ארוממך אלוקי המלך ואברכה שמך לעולם ועד. בכל יום אברכך ואהללה שמך לעולם ועד. גדול ה' ומהולל מאוד ולגדולתו אין חקר". בתחילה דוד המלך מתחיל ואומר לגבי כל הברכות שצריך להזכיר בהם שם ומלכות, וכך הוא אומר, "ארוממך - כאשר אני בא לרומם ולברך את שם ה', בשביל שהברכה תחשב לברכה אני מזכיר בה שם ומלכות, וזהו **אלוקי המלך** - מלכות, שאומרים "מלך העולם", **ואברכה שמך** - זהו הזכרת שם ה'

הנה בעיקר קושית התוס' למה לא מוזכר מלכות בברכת אבות שבשמונה עשרה, ברא"ש בברכות (אות כ"ג) מיישב באופן אחר, וכך כתב "וברכה ראשונה של שמונה עשרה, כיון דאית בה הא-ל הגדול הוא חשוב כמו מלכות". מבואר בדבריו שבשביל להזכיר בברכה מלכות, לא צריך להזכיר דווקא את המילים "מלך העולם", אלא גם כאשר מזכירים ענינים אחרים שמשמעותם הוא מלכות נחשב הדבר להזכרת מלכות בברכה ויוצאים בזה ידי חובה. ולכן בברכת אבות שאומרים "הא-ל הגדול", הרי זה נחשב כהזכרת מלכות בברכה.

הנה לדברי הרא"ש שהמילים הא-ל הגדול נחשבים כמו הזכרת מלכות, אפשר לבאר עוד פסוק בתהילים (פרק ק"ד) שכתוב "ברכי נפשי את ה', ה' אלוהי גדלת מאוד הוד והדר לבשת". וי"ל "ברכי נפשי את ה' - כאשר אדם בא לברך את ה', הרי בשביל שהברכה תחשב לברכה צריך להזכיר בה שם ומלכות, וממילא ממשיך הפסוק ואומר מהי צורת הברכה, ה' אלוהי - שמזכיר בה הזכרת ה', וגם גדלת מאוד - שזהו מלכות. וכך הברכה נחשבת לברכה שאפשר לצאת בה ידי חובה".

חיוב תשלומים בנזקי וגזילת קטן - על האב - ועל הקטן כשיגדיל

"ויהי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט, והכנעני והפרזי אז יושב בארץ". (פרק י"ג פסוק ז').

ואמתו שהזיקו. והסברא שהגמ' אומרת שמא יקניטנו אביו וילך וידליק גדישו של חברו, לא שייכת בבנו קטן, שזה שייך דווקא בגדול שהוא בר דעת ויש לחוש שמא יבוא להתנקם ברבו, אבל בקטן שאין בו דעת אין את החשש הזה, וממילא היה צריך להיות שאביו חייב לשלם על נזקיו.

אמנם באמת לא מצינו בשום מקום שהאב חייב לשלם את נזקי בנו הקטן, וי"ל שכל מה שאדם חייב לשלם את נזקי שורו וחמורו וכן מעיקר הדין היה צריך לשלם נזקי עבדו ואמתו, זהו דווקא בהם שהם ממונו ואדם חייב לשלם נזקי ממונו, אבל בנו של אדם אינם מוגדרים כממונו ולכן אין על האב שום חיוב לשלם את נזקי בנו הקטנים.

ואע"פ שמצינו ברמב"ם שכתב שבניו של אדם הרי הם כקניינו, שכתב בהלכות תשובה (פרק ו' הלכה א') "יש חטא שהדין נותן שנפרעים ממנו על חטאו בעולם הזה בגופו או בממונו או בבניו הקטנים שבניו של אדם הקטנים שאין בהם דעת ולא הגיעו לכלל מצות כקניינו הן וכתוב איש בחטאו ימות עד שיעשה איש". ולכאורה אם הבנים הקטנים נחשבים כקניינו של האב ואם האב חוטא הם נענשים בעונו, רואים מזה שהם מוגדרים כממונו, וא"כ היה צריך להיות שהאב יתחייב בנזקי בנו הקטנים.

ונראה דהרמב"ם דקדק בלשונו וכתב "שבניו של אדם הקטנים וכו' כקניינו הן", ומדויק בלשונו שהבנים הם רק "כקניינו", ולא ממש "קניינו". שבאמת לגבי דיני ממונות הבנים אינם ממונו של האב כלל וכלל, ולכן לגבי נזקי הבנים הקטנים האב אינו חייב לשלם את נזקהם. אלא שלגבי דיני שמים, כדי לכפר על העוונות של האב דנים את הבנים הקטנים כקניינו, והעונש שאדם נענש בבניו הקטנים נחשב כעונש לאב ובזה מתכפר לו עונו.

בברכה. וכך הברכה נחשבת לברכה אמיתית ונצחית שקיימת לעולם ועד". ומעתה הפסוק ממשיך לבאר איך יוצאים ידי חובה בברכת אבות שאומרים בכל יום, הרי שם לא מוזכר מלכות. ועל זה הוא אומר "בכל יום אברוך - בכל יום אני מברך את ברכת אבות, ובברכה הזו רק, ואהללה שמך לעולם ועד - שאני רק מזכיר בה את שמך - שם ה' ואילו מלכות איני מזכיר בה, ואיך היא נחשבת לברכה. לזה בא הפסוק הבא ליישב ואומר, גדול ה' ומהולל מאוד ולגדולתו אין חקר - שבברכה הזו מזכירים הא-ל הגדול, שהוא גם נחשב כמו מלכות וממילא מכח זה הברכה היא ברכה שיש בה הזכרת שם ומלכות".

ופרש"י, ויהי ריב, לפי שהיו רועים של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים, ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים ניתנה הארץ לאברם ולו אין יורש, ולוט יורשו ואין זה גזל, והכתוב אומר והכנעני והפרזי אז יושב בארץ ולא זכה בה אברם עדיין.

הנה במשנה במסכת ידים (פרק ד' משנה ז') איתא, "אומרים צדוקין, קובלין אנו עליכם פרושים, שאתם אומרים שורי וחמורי שהזיקו חייבין ועבדי ואמתי שהזיקו פטורין, מה אם שורי וחמורי שאיני חייב בהם מצוות הרי אני חייב בנזקן עבדי ואמתי שאני חייב בהן מצוות אינו דין שאהא חייב בנזקן. אמרו להם, לא אם אמרתם בשורי וחמורי שאין בהם דעת, תאמרו בעבדי ובאמתי שיש בהם דעת שאם אקניטם ילך וידליק גדישו של אחר ואהא חייב לשלם".

ובגמ' בבבא קמא (דף ד' א') מובאים דברי המשנה הללו שהאדון פטור מלשלם על נזקי עבדו ואמתו, שאם יהא חייב לשלם יש לחוש שמא יקניטנו רבו וילך וידליק גדישו של חברו ונמצא זה מחייב את רבו מאה מנה בכל יום. מבואר בזה שמעיקר הדין היינו צריכים לדרן ולומר שאם העבד או האמה מזיקים, האדון צריך לשלם, אלא שמסברא אנו פוסקים שאי אפשר לחייב את האדון בתשלומים, שלא יתכן שבכל פעם שיקניטנו רבו ילך וידליק את גדישו של חברו ויחייב את רבו לשלם.

אם האב חייב לשלם נזקי בנו קטן

והנה יש לדרן בקטן שהזיק, האם אביו חייב לשלם את נזקיו או לא, דהנה בגמ' מבואר שבעבד ואמה היה צריך להיות הדין שהאדון חייב לשלם את נזקהם, אלא שיש סברא שאינו משלם שמא יקניטנו רבו וילך וידליק גדישו של חברו. ולפי זה יש לדרן ולומר שגם בנזק שהזיק אביו יתחייב לשלם את נזקהם, שהאב הוא הבעלים על הבן וממילא צריך להיות שהוא האחראי על נזקיו ואם הזיק יתחייב לשלם כדין עבדו

*

קטן שהזיק והגדיל אם מחוייב לשלם את נזקיו

דמי החוב שהזיקו מכח שריפת השטר, או שכיון שבעצם השטר השריפה היא שריפת נייר בעלמא אי אפשר לחייב את דמי החוב. ומובא בגמ' שהנידון בזה תלוי אם דיינינן דינא דגרמי, דמאן דדאין דינא דגרמי יכול לחייב את השורף לשלם את כל דמי החוב שבשטר. ואיתא בגמ', "הוה עובדא וכפייה רפרם לרב אשי, ואגבי ביה כי כשורא לצלמא". ופרש"י, ואכפייה רפרם לרב אשי, ששרף שטר חברו בילדותו. ואגבי מיניה, גוביינא מעליא כל מה שכתוב בשטר. כי כשורא לצלמא, פרעון גמור מן העידית כקורה זו הנבחרת משאר קורות לתקן בה צורה ודיוקנאות.

מבואר בדברי הגמ' ורש"י, שרפם סובר דדיינינן דינא דגרמי, וממילא השורף שטרו של חברו חייב לשלם למלווה את כל החוב, ולכן חייב את רב אשי ששרף שטר של חברו בילדותו לשלם את כל החוב שהיה כתוב בשטר.

אמנם יש להסתפק בקטן שהזיק אם כשהגדיל חייב לשלם או לא. והנידון בזה הוא אם מעשה הקטן כלפי עצמו מוגדר כמעשה הזק, אלא שהוא עצמו כל זמן שהוא קטן אין לו נכסים ואין לו במה לשלם, וממילא כשיגדיל צריך להיות שיתחייב לשלם. או כיון שקטן אין לו דעת, ממילא גם כלפי עצמו אין מעשה ההזק מתייחס אליו כמעשה הזק שלו, ואינו נחשב כאחראי למעשיו של אותם השנים וא"כ אין לו שום חיוב לשלם את נזקיו כשיגדל.

כפייה רפרם לרב אשי

ולכאורה אפשר להביא מהגמ' בבבא קמא (דף צ"ח ב') שהגמ' דנה לגבי השורף שטרו של חברו אם הוא חייב או פטור, שבעצם הנייר של השטר אין בו שום שויות, ועיקר ההזק הוא שע"י שריפת השטר המלווה מפסיד את החוב, והנידון הוא האם יכול לתבוע את השורף את

וכו' נידון תביעה מה שהזיק בעודו קטן, נראה דעת הגהות אשר"י פרק החובל דקטן שהזיק חייב לשלם כשהגדיל. דעת יחידאי היא. וכן כתב להדיא במשנה למלך (פ"ד מהלכות מלוה הי"ד, ד"ה והיכא שהקטנים וכו') וברור.

ולגבי הראיה של ההגהות אשרי מדברי רש"י בבבא קמא, שרפרם חייב את רב אשי לשלם על הזק שעשה בילדותו. כתב הט"ז שאין ראיה מזה, דבאמת רב אשי שרף את השטרות כשהיה כבר גדול, ועיקר כוונת רש"י היא לומר שרב אשי עשה את המעשה לפני שהיה תלמיד חכם אלא שהיה עדיין ילד ורך בשנים, אבל באמת לא אז קטן. וז"ל: "צריך לומר דעכ"פ לא היה קטן אלא ילד בשנים, ובא רש"י להתנצל את רב אשי שלא עשה מעשה כזה אלא בילדותו ולא בהיותו תלמיד חכם וכו'".

ובפתחי תשובה (סק"ב) מביא מתשובת שבות יעקב שנוקט שהקטן פטור מלשלם ואפילו מדין לצאת ידי שמים אינו חייב לשלם את הכל, אלא יכול לקבל עליו לשלם איזה דבר לתשובה, והמוחל לא יהיה אכזרי ויפויס במה דיפייס משום תקנת השבים כאלו שרוצים לצאת ידי שמים. ובספר חסידים סי' תרצ"ב משמע שחייב לשלם הכל כשהגדיל, ואולי ממדת חסידות קאמר, או שהיה ממון הגניבה תחת ידו. וע"ש בדבריו.

והנה לשון רש"י הוא שרב אשי שרף את השטר בילדותו, ולכאורה איך רפרם חייב את רב אשי על מעשיו שעשה בילדותו, הרי קטן שהזיק פטור. ואפילו אם הוא סובר דיינינן דינא דגרמי עדיין היה צריך להיות שרב אשי פטור כיון שעשה את המעשה הזה בילדותו. אלא מדויק מזה שקטן שהזיק, כשיגדיל חייב לשלם את ההזק שעשה ובתשובה אשרי בבבא קמא בהחובל (אות ט' ברא"ש), נקט למעשה מדברי רש"י הללו שקטן שהזיק חייב לשלם את הזקתיו כשיגדיל. וז"ל: "מיהו קטן חייב לשלם כשיגדיל, וכן פרש"י לקמן בהגוזל עצים כפייה רפרם לרב אשי ששרף שטר חבירו בילדותו ואגבי מיניה גוביינא מעלייתא וכו'".

פטור כשיגדיל

אמנם באמת למעשה השו"ע (חו"מ סימן שמ"ט סעיף ג') כתב שהקטן פטור אף לאחר שיגדיל, וז"ל: "קטן שגנב מחזירין קרן לבעלים אם הוא בעין, ואם אינו בעין פטור אף לאחר שיגדיל". והשו"ע מדבר לענין גניבה, ופשוט דהוא הדין גם לענין נזיקין שאין שום חילוק ביניהם.

ובתשובות רעק"א (קמא, סימן קמ"ז) כותב, שלמעשה דעת ההגהות אשרי היא יחידאה ואין הלכה כמותו, וז"ל: "ומה שכתב כבוד חותני

*

ילדים ששחקו בכדור ופגעו לאחד בפניו ושברו לו את המשקפיים

הרבים, זה בא בחביתו וזה בקורתו, נשברה כדו של זה בקורתו של זה פטור, שלזה רשות להלך ולזה רשות להלך. ולפי זה יש לדון ולומר שהמשחקים בכדור, עצם המשחק בזה אינו מעשה המזיק, אלא הוא מעשה שאין בו שום הזק ויש התר לשחק בו, ובמעשה של זריקת הכדור במשחק בדרך כלל אין חשש שמא אחד ישבור לחברו את משקפיו. ואם אחד חושש שמשקפיו יישרו תוך כדי המשחק, הרי הוא מוריד אותם בשעת המשחק. הכדור במשחק מוגדרת כמעשה הנעשה ברשות, ולא הוי ליה לעיוני שמא חברו ינוק מזה, וא"כ יש לפטור את הזורק מלשלם את ההזק של המשקפיים השבורות.

והנה בדרכי משה (חו"מ סוף סימן שע"ח) הביא להלכה מהאגודה, שאם אחד הזיק את חברו דרך משחק פטור מלשלם, כיון שאינו מתכוון להזיק. והביאו הבאר הגולה בשו"ע שם. ומעתה הכא שההזק נעשה בדרך במשחק ולא כיוון להזיקו, בוודאי שהזורק פטור על שבירת המשקפיים. והצעתני כל זה לפני הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א, והורה למעשה, שאי אפשר לחייב את הזורק בתשלומים.

"זהירות מגזל"

"ויהי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט, והכנעני והפרזי או יושב בארץ". (פרק י"ג פסוק ז')

בספר שיחות החפץ חיים (עמוד קכ"ז) מסופר "בשנת תרע"ח בשבת שבע ברכות של נכדו הרה"ג וכו' ישבו בשבת מסובין הרבה גדולי ישראל, וכל אחד אמר דברי תורה. והחפץ חיים אשר דרכו היה להטיף דברי תורה כמעין המתגבר, לא חפץ להגיד. ולא הועילו כל הבקשות שיגיד דבר מה, והסיבה לזה לא ידענו. תפילת המנחה בביתו דיבר לפנינו אודות גזל אשר חז"ל אמרו רובן בגזל, וביאר בזה הרבה ענינים איך שהאדם צריך להיות זהיר בזה מאוד וכו'. ולבסוף דיבר אודות הזהירות מגזל כבוד חברו, ואמר בחתונה לא דברתי, והסיבה לכך כי היו שם הרבה שדברו, וכל אחד הרי רוצה שדבריו ימצאו חן, ולכן לא דברתי. כשאני רוצה לדבר אני אוסף את העולם ומדבר, אבל אז בחתונה כשהשני מדבר הרי זה מה שהגמרא אומרת שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה. אם אני אדבר יותר טוב מהשני הרי אני גוזל מהשני כבוד, ולדבר יותר גרוע מהשני הרי אינני מחוייב..."

ופרש"י, ויהי ריב, לפי שהיו רועים של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים, ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים ניתנה הארץ לאברם ולו אין יורש, ולוט יורשו ואין זה גזל, והכתוב אומר והכנעני והפרזי או יושב בארץ ולא זכה בה אברם עדיין.

הנה בענין הזהירות מגזל כתב הרמב"ן בבבא בתרא (דף כ"ו א'), "ומצווה להרחיק את עצמו אפילו להפסיד כל מה שיש לו ולא יפסיד חברו פרוטה". בספר החזון איש בדורותיו (עמוד רל"ט), מספר שלפני שהחזון איש הגיע לארץ, היתה לאשתו חנות שממנה התפרנסו. וכתב "פעם אחת פרץ דין ודברים בין זוגתו של החזון"א לבין סוחר פלוני בדיני ממונות, אמר האיש אקבל פסק דינו של בעלך היושב בבית המדרש, נאמן הוא עלי. הלכו והציעו לפניו את טענותיהם. הוא הקשיב לדברים שקל בפלס ההלכה, ולבסוף פסק לטובת הסוחר, ולרעת זוגתו. כשהבחין בתרעומתה, הגיב ואמר "אמרי נא, מה ערך יש לחיי אדם אם פוגעים בפרוטה של הזולת".

ניתן להשיג את העלון בכל שבוע בטלפון 0527120854 או במייל 7120854@gmail.com

רבן של ישראל רבי אברהם ישעיהו קרליץ זצוק"ל – מרן החזון איש – נלב"ע ט"ו מרחשון תשי"ד

וממחשבה למעשה, האם ובנה נסעו מיד לבני ברק, ועלו ובאו לביתו של ראש הישיבה ר' דוד. ר' דוד שמח מאוד לקראתם וקיבלם במאור פנים. האמא מספרת לר' דוד את המטרה שלשמה הגיעו אליו, שהחזון"א רוצה שבנה יבוא ביום ראשון ללמוד בישיבה. ר' דוד שומע, מבין את הבעיות שבדבר, אבל מיד מגיב ואומר, "נו, הער איז הברנציצר בוחר (הוא הרי בחור מברנוביץ), ולזה יש דין אחר". כלומר שעליו לא חלים כל הכללים המקובלים. ר' דוד מדבר עימו בלימוד, ומיד מקבלו לישיבה ליום ראשון הקרוב. ויש לציין שבדרך כלל לא היתה כזאת מציאות שבחור התקבל לישיבה ללא הסכמתו של הרב מפוניבז', ורק לעיתים נדירות כאשר שהה הרב בחוץ לארץ, קיבלו בחורים גם ללא אישורו של הרב, אבל גם זה היה נדיר. ואילו כאן ר' דוד קיבלו מיד לישיבה, עוד לפני שדיבר על זה עם הרב.

ביום שישי אחר הצהריים נודע לראש הישיבה שבה למד עד עתה בתל אביב, כי תלמידו המובהר הבחור בן ציון פלמן עוזב את ישיבתו ביום ראשון הקרוב והולך ללמוד בישיבת פוניבז'. מיד הוזרזו לבית הוריו לדבר עם אביו ואמו כדי לשכנע אותם להשאיר את בנם בישיבה, באומרו שבחור כמו בנם הוא דמות שמספיעה על כל בני הישיבה, לאות ולדוגמה של שקידת התורה ויראת שמים, וחשוב מאוד שישאר בישיבתו לפחות עד סוף זמן קיץ. בנם המדובר, שהה באותו הזמן בבית בחדר הסמוך, וכאשר שמע את תוכן השיחה, נכנס לחדר והתנצל על כך שהוא מתערב, ואמר "כל הדיבורים הללו שייכים רק אילולי החזון"א היה אומר את דברו, ועתה כשהחזון"א אמר לי שמקומי הוא בישיבת פוניבז' הרי אין כבר על מה לדבר". כאשר ראש הישיבה שמע שהבחור סמוך ובטוח על מאמרו של הצדיק, פנה אל תלמידו ואמר "אני מבין אותך, אבל אני רוצה שגם כאשר תלמד בישיבת פוניבז' אל תשכח אותי". וכאן הוציא מכיסו תמונה שלו, ומסרה לתלמידו שיהא לו למזכרת, ונפרד ממנו בברכה.

אתא ובא יום הראשון, ובפתחה של הישיבה הגדולה המלאה באריות שבחבורה, אלו עצמחו וגדלו ברבבות השנים לגדולי ישראל, נכנס לו בחור צעיר בחשש מה, כאשר בא עתה לבדו ללא חברים נוספים.

כשנכנס ניגש אליו מיד מרן הגאון רבי יעקב אדלשטיין שליט"א, שהיה באותם ימים מהבחורים המבוגרים והמבוגרים שבישיבה, שאל בשלומו ודאג לו לכל מחסורו. לימים סיפר רבנו, שהוא חב הכרת הטוב להגר"א אדלשטיין שליט"א, שכאשר נכנס לישיבה קיבלו במאור פנים, ודאג לו לכל צרכיו. ומכאן התחיל פרק חדש בחייו, בלימוד יסודי ומעמיק עם החברותות, תוך כדי שמיעת השיעורים של מרנן ורבנן ראשי הישיבה. ועל כל סברא וסברא היו חוזרים ושבים וחוזרים עד שכל הפרטים היו ברורים ומאירים.

וכאשר למדו מסכת יבמות החורף תשי"א, כמעט מידי יום בימים היה יורד יחד עם החברותא הגר"צ ויסבלום שליט"א לעבר ביתו של החזון"א, לדבר עימו על הסוגיות הנלמדות, והחזון"א שדלתו היתה פתוחה לפני כל צורכי התורה, פתח להם את דלתו במאור פנים, וליבן עימם את נבכי הסוגיות שבמסכת בבביות ובבביות.

בתחילת זמן קיץ תשי"א כשנכנס אל החזון"א, פנה החזון"א בחיבה אל תלמידו הצעיר שבה דבק בו, כממתיק סוד, ואומר לו "אתה צריך להיות תלמיד חכם גדול – זה היעוד שלך, בא ואלמדך דרך בלימוד שבה תוכל לעלות מעלה". והחזון"א מתחיל לפרט, עתה לומדים בישיבה מסכת נדרים, בהתחלה תלמד את הסוגיא רק גמרא עם ר"ן, בלא שום מפרשים ראשונים או אחרונים, תחזור על הסוגיא שוב ושוב כ-10 פעמים, עד שתראה שכל פרטי הסוגיא ברורים לך היטב היטב. כך תעשה כל השבוע, וביום שישי תבוא אלי, ואראה לך איך ללמוד הלאה. "ולא אחר הנער לעשות את כל הדבר הזה", וביום שישי נכנס אל הקודש, ללמוד ולהתלמד. כאשר נכנס אל חדרו של החזון"א, קם החזון"א מכסאו, הוציא מהארון גמרא מסכת נדרים, ואמר "בוחרל בא שב לידך". הבחור בן ציון היה מזורז ויושב ליד רבו. החזון"א פותח את הגמרא, שם את ידו על כתפו של הבחור, ואומר "בוחרל בא ונלמד יחד".

הבחור מתחיל לקרוא את הגמרא עם הר"ן, וכאשר קרא את ההווה אמינא של הגמרא, עצר אותו החזון"א והתחיל להדגיש ולבאר בנעימות ובניגון את הסברא שסוברת הגמרא בהה"א. אח"כ כשהגיעו למסקנה, חזר החזון"א והסביר מה סוברת עתה הגמרא, ומה שונה הסברא הזו מהה"א. וכל זה מתוך בהירות ומתיקות עצומה. וכשסיימו ללמוד, אומר החזון"א "אתה שומע בן ציון, כך תלמד, ורק כך תלמד". כך חזר הדבר ונשנה כמחצית השנה, במשך כל זמן קיץ של אותה שנה, שנת תשי"א. כאשר סיפר רבנו את הסיפור הזה, שנים רבות לאחר מכן, אמר "החזון"א למד בהתלהבות עצומה, בניגון ובנעימות גדולה. ואני הרגשתי באותו זמן בחוש שקורה לי משהו, בכל מילה שיצאה מפיו של החזון"א הרגשתי כעין מעמד מתן תורה שנאמר בו "אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלוֹקינו עוד ומתנו". ומאותו לימוד קיבלתי גישמאק בלימוד שלא היה זכור לי עד אותו יום. החזון"א פשוט כישף אותי לתורה".

יש לציין כי רבנו ברוב ענוותנותו מעולם לא סיפר את העובדה הזו לאיש, ועתה נודע הסיפור מהגר"מ קפלן שליט"א – אחד מהחברותות של רבנו, שבהודמנות נדירה כאשר דברו על מעלת התמדת התורה, סיפר לו את המעשה הזה. וכשסיים הפטיר ואמר, "דע לך כי אתה הראשון בעולם ששומע את הסיפור הזה, וכנראה גם האחרון". ולא פלא שכאשר ידידו של רבנו מנוער, הגר"ד פרידמן שליט"א שאלו פעם בבחרותו, איך זכית לכוז התמדה נוראית שלא רואים אותה אצל שאר הבחורים. השיב לו בפשטות "החזון"א בנה אותי".

מרן החזון איש זצ"ל "איש אלוקים קדוש הוא", כל התורה היתה חקוקה על לוח לבו הטהור, וכל דבר לא אניס ליה – בגלוי ובסתר.

הוא האיש ששתלו הקב"ה בדורו, ללמד דעת את בני ישראל, את המעשה אשר יעשו, ואת הדרך אשר ילכו בה. "חזון ישעיהו אשר חזה על יהודה וירושלים", החזון איש חזה את חזיונו, ראה בעיני רוחו, את אלו שנשלחו לעולם לתאיר מאורם ומפנימיותם, ואותם גידל ורומם. וכאשר ישא האומן את הזיג – כך החזון"א השגיח עליהם כבבת עינו, שיעלו ויתעלו מעלה מעלה בכל מידה נכונה, עד שאכן גדלו ואורם האיר למרחקים.

אחד מאלו שהחזון"א צפה וחזה עליהם את עתידם היה רבנו זצ"ל, עוד בעודו ילד לפני בר מצוה, היה מרבה לנסוע לעיתים קרובות מבית הוריו שבתל אביב, לביתו של החזון"א בבני ברק, לשאול את שאלותיו וספקותיו בהלכה ובהנהגה. והחזון"א במאור פנים השיבו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, וקיברו עד למאור.

באמצע חודש אייר של שנת תש"י, כאשר רבנו היה בגיל 14 הגיע לבית החזון"א עם קבוצה של ילדים מתל אביב להתברך מפיו. היה זה כאשר למד בישיבה בתל אביב ליד בית הוריו. ובאותה תקופה הקימו ראשי "צא"י ארגון ארצי שנקרא בשם "הנוער האגודתי", שמטרתו היתה לקבץ את הילדים שבכרי הארץ בזמני הפנאי, כמו שעות אחר הצהריים והערב, וימי שבת וחג, והיו מלמדים את הילדים הלכה ומוסר, ומעסיקים אותם בפעילויות מעניינות. והמטרה בכל זה היתה למשוך את הילדים לבית המדרש, שלא יתחברו בזמן הזה עם הילדים בשכונה שרר"ל בביתם, ושמרו תורה ומצוות, ועי"ז יהיה חשש שישפיעו מהם לרעה. לצורך זה חיפשו ראשי אגודת הנוער בחורים צעירים יראי שמים, שילמדו את הילדים הללו בשעות הפנאי שלהם דברי תורה והלכה.

רבנו שהיה אז בחור צעיר מאוד, אבל מלא וגדוש בתורה וביראת שמים, כפי שחונך בבית הוריו הדגולים. וכבר בעודו ילד קט היו הילדים והמבוגרים מביטים בהערצה על תפילותיו שיצאו מלבו הטהור. חשבו ראשי אגודת הנוער, שהוא הנער המתאים לעמוד בראש אחד מהסניפים של הנוער בתל אביב, ללמדם תורה ודעת, ובוודאי דמותו האצילית תשפיע עליהם לטובה.

ואכן רבנו שראה בכך שליחות קודש, להציל את הילדים מחברה רעה וקלוקלת, הסכים לכך, ובשעות אחר הצהריים של ימי השבת, ופעם בשבוע גם בשעות הערב, היה מוסר שיעור לילדים ומקרבם באהבה ובחיבה.

חבריו מאותם ימים מעידים, שבעוד שהיו כאלו שמסרו את השיעורים לילדים בתור עסקנות וכדומה, הרי אצל רבנו ראו שעוסק בזה בשיא הרצינות כמו שניגש כל יהודי למצוות הנחת תפילין, כך הוא ראה את ענין העסק עם בני הנוער.

ובאייר של שנת תש"י לקח את כל הילדים שהיה אחראי עליהם, ונסע עימם לבני ברק, אל מעונו של החזון"א, לזכות להתברך מפה קודשו.

הילדים נכנסו בהתרגשות גדולה לביתו של החזון"א, כולם עמדו בשורה ועברו לפניו אחד אחד, כאשר כל אחד זוכה להתברך בברכת חייו מהחזון"א.

לאחר שכל הילדים קיבלו את הברכה, ניגש רבנו בעצמו אל החזון"א להתברך מפיו. וכאן אירע הפלא – החזון"א מתמהמה... אינו מברך כמו שעשה אצל כל הילדים, אלא הוא תופס את כף ידו של הנער – הבחור בן ציון פלמן, מביט בתוך כף היד כשתי דקות, מסובב את היד ושוב מביט ביד, כך עברו להם כמה דקות, דקות יקרות מזמנו של החזון"א. ובמשך כל הזמן הזה עומד לו הבחור הצעיר, אשר כף ידו נתונה בתוך כף ידו של "אור העולם", מביט ותמה על החזיון הגדול הזה. אחרי כמה דקות פותח החזון"א את פיו, ואומר "בחור כמון מקומו

בישיבת פוניבז', ביום ראשון הקרוב תלך ללמוד בישיבת פוניבז'. לימים סיפר רבנו על רגעי ההוד הללו, ובה אמר "איני יודע מדוע הביט החזון"א בכף ידי, אם משום שהיה בקי בחכמת כף היד, או משום שרצה לקרנני ולהראות לי אותות של חיבה, או משום שניהם גם יחד. אבל מה שברור הוא שברגעים הללו הרגשתי קירבה עצומה אל החזון"א כפי שלא חשתי עד אז מעולם".

דברי החזון"א שנחשבו אצלו כנבואה, נתקבלו אצלו מיד ללא עוררין. וכך חזר באותו ערב לבית הוריו, מתוך החלטה שאכן ביום ראשון הינו נכנס ללמוד בישיבת פוניבז' כתלמיד מן המניין. הוריו שמעו מפיו על דברי קודשו של החזון"א, ועל חשיבותו לעשות ככל היוצא מפיו. בתחילה אמר לו אביו, עתה זהו אמצע הזמן וכבר כולם מסודרים עם חברותות בישיבה, ובוודאי יהיה לך מאוד קשה להתחיל עכשיו ללמוד בישיבה חדשה, כדאי לך להמתין עד זמן אלו תשי"א, ואז להיכנס לישיבה בתחילת הזמן. אבל – טען להוריו – גם החזון"א יודע שעכשיו זהו אמצע הזמן, ואעפ"כ אמר לי להגיע עתה לישיבת פוניבז'... הוריו ראו שאכן הוא נחוש בדעתו, ובטוח בדבריו של החזון"א, נתנו לו את ברכת הדרך.

אבל עדיין הדרך לא היתה סלולה... שני מכשולים מרכזיים עמדו בפני הנער הצעיר, אחד – שבישיבת פוניבז' לא היו מקבלים בחורים בגיל כה צעיר, הגיל שבו קיבלו בחורים לישיבה היה 16-15, ולא בגילו, גיל 14.

והמכשול השני היה שמרן הגר"ש כהנמן זצ"ל – הרב מפוניבז', בדרך כלל לא הסכים לקבל בחורים חרשים באמצע הזמן, ועתה הרי כבר התחיל זמן קיץ.

וכדי להסיר את המכשולות הללו החליטו שניגש אל ראש הישיבה מרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל יחד עם אמו, שהיתה ילידת ברנוביץ. ור' דוד שהיה מתושבי ברנוביץ הכיר אותה ואת בית הוריה מזהימים הללו. אביה הגה"צ רבי צבי הירש גוטמן זצ"ל היה משגיח בישיבת ברנוביץ – ישיבתו של מרן רבי אלחנן וסרמן זצ"ל, ור' דוד היה מאוד קרוב אליו. ובוודאי שהקרבה הזו תעזור לו להתגבר על אלו המכשולות, ולהתקבל מיד אל הישיבה כתלמיד מן המניין.

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב): - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

החידוש בזה, הרי בודאי ידע אברהם שכל מה שעושה עימו הקב"ה הוא לטובה, וכמאמרם (ברכות ס, ב) כל דעבד רחמנא לטב עבד, וממילא גם הציווי ללכת מארצו הוא לטובתו, ומה החידוש בזה.

ונראה כי באמת לא הוצרך הקב"ה לומר לו על עצם הדבר שהוא לטובתו, רק בא לפרט ולומר לו שידע גם **מה היא הטובה** שתהיה לו מכך, וכפי שמבואר בהמשך הפסוקים שאמר לו הקב"ה "ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך", והם שלושה עניינים כמו שמבואר בפירוש רש"י, "ואעשך לגוי גדול" היינו הבטחה שיזכה לבנים, "ואברכך" היינו בממון, "ואגדלה שמך" היינו שיתפרסם שמו בעולם.

ויש לפרש כי "להנאתך" היינו הנאה בדברים פרטיים של אברהם אבינו, והם שני הדברים הראשונים שביצרו הקב"ה שיזכה לבנים ולממון, אבל מה שאמר לו ואגדלה שמך שיתפרסם שמו בעולם, זה לא היה להנאתו, ולא היה אברהם צריך את הכבוד, אלא המטרה הייתה שעל ידי זה יוכל להשפיע יותר פרסום האמונה, וזהו "לטובתך" שעל ידי זיכוי הרבים יזכה לעולם הבא שאין לשער, כמו שיבואר להלן.

ויקרא בשם השם

וכן מצינו שפרסם אברהם אבינו את האמונה, כמו שכתוב בהמשך הפרשה (יב, ח) "ויבן שם מזבח לה' ויקרא בשם השם", ובתרגום אונקלוס פירש "וצלי בשמא דהשם", היינו שהתפלל שם לפני המזבח, אמנם הרמב"ן פירש "שהיה קורא בקול גדול שם לפני המזבח את שם השם מודיע אותו ואלוקותו לבני אדם", וכן עיין ברש"י על הפסוק (כא, לג) "ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם השם קל עולם" - על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה אלוהים לכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם, ע"כ.

ולכן בירכו הקב"ה ואגדלה שמך, שאין זה 'להנאתו', אלא 'לטובתו', כדי שיוכל יותר להשפיע פרסום האמונה, ואמנם גם קודם לזה השפיע על אנשי מקומו, כמו שכתב רש"י על הפסוק (יב, ה) "ואת הנפש אשר עשו בחרן" - שהכניס תחת כנפי השכינה אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו, אבל עכשיו שיתגדל שמו יוכל להשפיע יותר על כל העולם.

וזהו 'לטובתך' שעל ידי זיכוי הרבים ופרסום האמונה יזכה לעולם הבא שאין לשער, שכן ידוע שמי שמשפיע על אחרים שיעשו מעשים טובים, כל המעשים הטובים שעושים מכוחו נזקפים לזכותו ונחשב כאילו הוא בעצמו עשה אותם, ואפילו לאחר שכבר מת ועברו מאות ואלפי שנים, אם אחרים עושים מעשים טובים בהשפעתו, זה נחשב כמו שהוא בעצמו עושה אותם, ומקבל שכר עבורם.

וכיוצא בזה שנינו באבות (ה, יח) "משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו שנאמר צדקת השם עשה ומשפטיו עם ישראל", והיינו משה רבינו שיזכה את הרבים שקיבל תורה מסיני ולימד תורה לכלל ישראל והנהיגם, זכות כל המעשים הטובים של כלל ישראל עד סוף כל הדורות תלויים בו ונחשב כאילו הוא עשאו, מפני שהוא היה הגורם לזה והכל מכוח השפעתו, וגם עכשיו שכבר נמצא בעולם האמת ואינו יכול עוד לעשות מעשים טובים, כיון שכלל ישראל ממשיכים לעשות מעשים טובים מכוחו, זה נחשב שהוא עושה אותם.

"להנאתך ולטובתך"

בפרשת לך לך (יב, א) "ויאמר השם אל אברהם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך", ופירש רש"י: לך לך - להנאתך ולטובתך.

ושני עניינים הם, להנאתך וגם לטובתך, כי יכול להיות הנאה שאינה טובה, וכפי שמצוי גם בענייני הגוף שאדם נהנה מדבר לא טוב שלא כדאי לו ליהנות מזה, כגון אכילת דברים מתוקים, מי שאוכל הרבה סוכר או הרבה דבש זה מזיק לבריאותו, ואף שדבש הוא דבר בריא מאד, הרי כבר נאמר (משלי כה, כז) "אכול דבש הרבות לא טוב", וכן שאר ענייני הגוף לא טוב ליהנות מהם יותר מדי.

אם כן שייך שיהיה 'להנאתך' אבל לא 'לטובתך', ויש גם להיפך דבר שהוא 'לטובתך' אך לא 'להנאתך', וכגון תרופות שאדם לוקח לצורך בריאותו, הרבה פעמים אין זה ערב ומתוק לחכו, ואינו נהנה מזה כלל, אבל הוא מבין שזה לטובתו כדי שיבריא ממחלתו, וכאן אמר הקב"ה לאברהם אבינו שהליכתו היא גם להנאתו וגם לטובתו.

והנה הכתוב הזכיר שלושה דברים: לך לך 'מארצך', 'וממולדתך', 'ומבית אביך'. ארץ היא הארץ שגר בה, ומולדתך הוא המקום והעיר שנולד שם, ובית אביך זה המשפחה. וכבר העירו המפרשים שהרי הסדר הוא בהיפך, שצריך קודם לעזוב את משפחתו, ולאחר מכן את מולדתו, ורק לבסוף עוזב את ארצו, ומדוע נקט כאן בסדר הפוך.

ברם הביאור בזה, שאם היה הציווי רק לעזוב את המקום אזי באמת היה צריך לכתוב כפי הסדר הנ"ל, קודם בית אבי ואחר כך מולדתו ולבסוף ארצו, אבל כאן עיקר הציווי לא היה על עזיבת המקום אלא להתרחק מן **ההשפעה** שהייתה שם, שכל זמן שנמצא יחד עם בני משפחתו בחרן לא שייך שתהיה לו השפעה טובה.

ומצינו גדולה מזו בהמשך הפרשה שכתוב (יג, יד) "והשם אמר אל אברהם אחרי הפרד לוט מעמנו" ופירש רש"י: אחרי הפרד לוט - שכל זמן שהרשע עמו היה הדיבור פורש ממנו, ע"כ, והיינו שכל זמן שהיה אברהם יחד עם לוט הרשע לא היה שייך שיקבל נבואה, ואף על פי שאברהם אבינו היה צדיק ובודאי נשאר כל הזמן בצדקותו, מכל מקום אין שייך לזכות למדרגת הנבואה בזמן שהרשע נמצא עמו, ורק לאחר הפרד לוט מעמו אז היה דבר השם אל אברהם.

וכן מצינו במשה רבינו שהתפלל על המצרים שיסורו מהם המכות, וכתוב (שמות ט, כט) "ויאמר אליו משה כצאתי את העיר אפרוש את כפי אל השם" ופירש רש"י: אבל בתוך העיר לא התפלל לפי שהייתה מלאה גילולים, וברש"י להלן שם (יב, א) כתב "וידבר השם אל משה ואל אהרן בארץ מצרים" - חוץ לכרך, או אינו אלא בתוך הכרך? תלמוד לומר כצאתי את העיר וגו' ומה תפילה קלה לא התפלל בתוך הכרך לפי שהייתה מלאה גילולים, דיבור חמור לא כל שכן.

לכן גם אברהם אבינו כדי לזכות למדרגתו היה צריך להתרחק מהשפעת המקום שהיה שם, ואמר לו הקב"ה תחילה ללכת מארצו, שזה קל יותר להתרחק מהשפעת הארץ שגר בה, ואחר כך ממולדתו זו כבר השפעה גדולה יותר, מי שנמצא במקום מולדתו המשפיע השפעה לא טובה קשה להינתק מזה, ורק לבסוף יעזוב את בית אבי, שזה יותר קשה מכולם, להתרחק ולהינתק מהשפעת המשפחה.

והנה בעיקר הדבר שאמר לו הקב"ה "להנאתך ולטובתך", זה מובן שהוצרך לומר לו 'להנאתך', אבל מה שאמר 'לטובתך' צריך ביאור מה

בפניהם שיעורים ומלמדים אותם, ושמעתי שיש מקומות שעובדים בהם ציבור של פקידים, וביניהם גם חילוניים, שבשעת ההפסקה מהעבודה מתאספים לשמוע שיעור תורה, זהו הרעב לדברי תורה.

וכשאדם לומד תורה הוא משביע את עצמו וממלא את רעבונו בזה, ועל זה נאמר "ישבעו ויתענגו מטובך" כי בלימוד התורה יש תענוג גם לאחר השביעה, ואינו דומה למאכלות גשמיות שאדם נהנה ומתענג רק בשעה שהולך לשבוע ואילו לאחר ששבע אין בהם תענוג כלל, לא כן לימוד התורה שכל הזמן התענוג נמשך, ואדרבה ככל שלומדים יותר התענוג מתחזק ומתגבר, ויש יותר חשק ללמוד.

וידועים דברי האור החיים הקדוש בפרשת כי תבוא (דברים כו, יא) שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות וערבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ועובדא ידענא באחד מתלמידי הישיבה לפני שנים רבות שקיבל הדרכה כיצד ללמוד באופן שירגיש טעם ומתיקות, והתחיל ללמוד בהתמדה ובחשק גדול, ומרוב תענוג לא שם לב על כוחותיו, ומיעט מזמני השינה, עד שהגיע לידי אפיסת הכוחות, והוצרך לנסוע למנוחה בצפת במשך כמה שבועות כדי לחזור לאיתנו, ובי"ה לא ארע לו נזק מזה, והיום הוא מרביץ תורה.

מצינו בכמה מקומות בדברי חז"ל עד כמה גדול הוא כוח תענוג התורה שאדם העוסק בתורה שוכח מכל מה שנעשה עימו ואינו חש בשום דבר מרוב מתיקות ואהבת התורה, כן הובא בגמרא (עירובין נד, ב) על רבי אלעזר בן פדת שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי וסדינו מוטל בשוק העליון, וקראו עליו המקרא "באהבתה תשגה תמיד" שמרוב אהבת התורה נעשה כמו שוגה ופתי שאינו יודע מה שנעשה עימו ושכח היכן שהניח את בגדו, ועוד מובא בגמרא (שבת פח, א) על רבא שעסק בתורה ולא הרגיש כלל שהוא לוחץ את אצבעו ויורד ממנה דם מרוב שהיה שקוע בלימודו, וכהנה עוד רבות, זהו כוח התורה שמושך ומרתק עד שלא מרגישים כלל בשום דבר אחר.

*

מה שנוגע לנו למעשה הוא לדעת שכל מה שאנו עוסקים בתורה, ובעבודה שבלב זו תפילה, ובמעשים טובים וגמילות חסד שבין אדם לחברו, כל זה הוא "להנאתך ולטובתך", שמרגישים בזה הנאה ותענוג אשריך בעולם הזה, וגם לטובתך שזוכים בזה לעולם הבא, והדרך להתחזק בכל אלו הדברים היא על ידי ספרי מוסר.

לימוד המוסר צריך שיהיה מתוך התעניינות, ולא מתוך הכרח וכפייה עצמית, ובימים אלו סיפר לי אחד שהגיע מחוץ לארץ, שהיה במקום שהכריחו אותו ללמוד מוסר, והיה יושב ולומד ספרי מוסר שעות רבות ולא יצא לו שום תועלת מזה, כי הלימוד בכפייה אינו משפיע, ופעמים שאף גורם לתוצאה הפוכה שישנא את דברי המוסר, לכן יש לעסוק במוסר מתוך התעניינות ומתוך הבנה שלימוד המוסר הוא דבר חיוני מאד לכל מדרגת האדם, ואז בודאי תהיה השפעה גדולה.

כבר דיברנו פעמים רבות, אולי יש כאלו שעדיין אינם יודעים מזה, שכל מי שהתחיל ללמוד בקביעות ספרי מוסר חי חיים מאושרים, הוא מאושר, ובני המשפחה מאושרים, וכל הסביבה שלו מאושרת, משמח את המקום ומשמח את הבריות, זהו העסק בספרי מוסר.

יהי רצון שנוכח כולנו להתחזק בכל מה שצריך חיזוק!

אם כן יכול להיות שאדם נמצא בעולם האמת, ואינו יכול עוד לעשות מעשים טובים, כמאמרם (שבת ל, א) במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות, ואף על פי כן, אם באותו הזמן בעולם הזה יש מי שעושה מעשים טובים בגללו, זה נחשב שהוא בעצמו עושה, ונוסף לו עוד שכר, עוד מדרגה ועוד תענוג בגן עדן, שאין סוף לתענוגי העולם הבא, אין לנו מושג מה הם תענוגים אלו, וכבר אמרו חז"ל (ברכות לד, ב) כי אפילו הנביאים לא ידעו מה הם תענוגי העולם הבא שעל זה נאמר "עין לא ראתה אלוקים זולתך".

והמסילת ישרים בפרק א' כתב "שהאדם לא נברא אלא להתענג על השם וליהנות מזיו שכירתו, שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להימצא, ומקום העידון הזה באמת הוא העולם הבא", ואמנם גם בעולם הזה יש תענוגים מעין עולם הבא, ומצינו שאמרו חז"ל (אבות ו, ד) על מי שעמל בתורה "ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה וטוב לך בעולם הבא", והיינו שעל ידי עמל התורה זוכים לאושר הגדול ביותר שלא שייך יותר ממנו בעולם הזה, אבל התענוג האמיתי בעולם הבא הוא עוד יותר גדול מזה.

וכתוב בספרים כי תענוגי העולם הבא בכל רגע ורגע מתחדש ונוסף יותר תענוג ויותר תענוג עד אין סוף, ראה באבני אליהו על סידור הגר"א שהובא כן בשם הגר"א על הפסוק בהלל זה היום עשה השם נגילה ונשמחה בו, וכתב שם "ענין תענוג של עולם הבא יהיה נוסף בכל עת השגתו ית' ועומק תורתו לבלי קץ, ובכל פעם נוסף דעת לדעת אותו יותר ויותר ותתגבר תשוקת הנפש להתדבק בו ית' ותהיה עודפת והולכת רגע אחר רגע", עיין שם מה שהרחיב בזה.

ישבעו ויתענגו - מטובך!

ומצינו שאמרו חז"ל (ברכות נז, ב) שבת מעין עולם הבא, והנה בתפילת שבת אנו אומרים "עם מקדשי שביעי כולם ישבעו ויתענגו מטובך", ונזכר תחילה "ישבעו" ואחר כך "יתענגו", והעיר בזה ההפלאה בהקדמתו למסכת כתובות שהרי בנוהג שבעולם הוא להיפך, שאדם אינו מתענג לאחר ששבע, כמו שכתוב (משלי כז, ז) "נפש שבעה תבוס נופת", וכל התענוג הוא רק לפני השביעה ולא לאחריה.

וביאר בזה ההפלאה, כי אמנם כן הוא בדברים גשמיים לאחר שאדם שבע אינו מתענג יותר, אבל כאן הרי נאמר ישבעו ויתענגו "מטובך", והכוונה בזה לדברי תורה הנקראים טוב כמאמרם (אבות ו, ג) אין טוב אלא תורה, ובשבת הוא זמן שיש להוסיף בלימוד התורה, כמו שכתב השו"ע (או"ח סימן רצ) "בעלי בתים שאינם עוסקים בתורה כל ימי השבוע יעסקו יותר בתורה בשבת" עיין שם.

ועל זה אנו אומרים "עם מקדשי שביעי כולם ישבעו ויתענגו מטובך" היינו עסק התורה, שגם בתורה שייך ענין שביעה, וכפי שמצינו לשון זו בגמרא (ברכות יד, א) "המשביע עצמו מדברי תורה", והענין בזה כי שביעה הוא מה שמפיג את הרעב, ורעב היינו שאדם מרגיש שחסר לו איזה דבר: יש רעב שהגוף רעב ללחם ולמים, ויש רעב שהנשמה רעבה לתורה, ולהשביע את הנשמה צריך לעסוק בתורה.

ומצינו גם בדברי הנביאים (עמוס ח, יא) "הנה ימים באים נאום השם אלוקים והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי השם", והיינו שעתידיים לבוא ימים שיהיה בהם רעב וצימאון גדול לדבר השם, וכן זוכים אנו לראות בימינו שיש תשוקה גדולה לתורה, ומתרבים כל הזמן בעלי התשובה, ואפילו חילוניים נמשכים לתורה ומבקשים לשמוע שיעורי תורה, ויש כאלה שמוסרים

הוקדש ע"י הגאון רבי משה מנחם קלוגר שליט"א ראש הכוללים בקבר רחל, לרגל י"א חשוון יום ההילולא של רחל אמנו ע"ה
להעברת שמות לתפילה בקבר רחל ולזכות לברכת מרן שר התורה רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א שכתב במכתבו:
"רבים נושעו ורבים בעה"י ייושעו בזכות התרומה למוסדות קבר רחל" חייגו 1-800-800-863

לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת **לאה אסתר צ'ולק** ע"ה
בת ר' אלעזר שוורצמן ז"ל
נלב"ע ט"ז חשוון תשע"ד - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
מרת **דינה גינזבורג** ע"ה
בת הגאון רבי מרדכי שלמה ברמן זצ"ל
נלב"ע ט"ז חשוון תשס"ד - תנצב"ה

לעילוי נשמת
הרה"ח ר' **משה אליהו** ז"ל
בן הרה"ח ר' יצחק ז"ל
נלב"ע י"ג חשוון תשע"ב - תנצב"ה